

Technická univerzita v Liberci
FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Katedra pedagogiky a psychologie

Studijní program: 2. stupeň základní školy

Kombinace: Český jazyk – Dějepis

Využití dětské knihy k rozvoji klíčových kompetencí v základním vzdělávání

Use of a child book for a development key ambits in a primary education

Das Ausnützen des Kinderbuchs zur Entwicklung der Schlüsselkompetenzen
in der Grundbildung

Diplomová práce: 08-FP-KPP-035

Autor:

Martina Mühlová

Podpis:

_____

Adresa:

J. Brože 85

507 91, Stará Paka

Vedoucí práce: PaedDr. Jitka Jursová

Počet

stran	slov	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
105	16 497	0	14	34	2+1 CD

CD obsahuje celé znění diplomové práce.

V Liberci dne: 3. 12. 2009

TU v Liberci, FAKULTA PEDAGOGICKÁ

461 17 LIBEREC 1, Studentská 2

Tel.: 485 352 515

Fax: 485 352 332

Katedra: KPP

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(pro magisterský studijní program)

pro (diplomant) Martina Mühlová
adresa: J.Brože 85, Stará Paka 50791
obor (kombinace): Český jazyk - dějepis
Název DP: Využití dětské knihy k rozvíjení klíčových kompetencí v základním vzdělávání
Název DP v angličtině: Use of a child book for a development key ambits in a primary education
Vedoucí práce: PaedDr. Jitka Bělohradská
Konzultant:
Termín odevzdání: květen 2009

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 30.4.2009

děkan

vedoucí katedry

Převzal (diplomant): MARTINA MÜHLOVÁ

Datum: 19.11.2009

Podpis:

Název DP: Využití dětské knihy k rozvíjení klíčových kompetencí v základním vzdělávání

Vedoucí práce: PaedDr. Jitka Bělohradská

Úvod: V současné době probíhá reforma školství, která s sebou přináší mimo jiné nové požadavky na plnění výchovně vzdělávacích cílů ve formě klíčových kompetencí. Velmi důležitými cíli základního vzdělávání, formulovanými v RVP jsou mimo jiné rozvoj komunikačních dovedností a utváření a posilování kompetencí k učení. Důležitou roli v plnění těchto požadavků hraje systematická práce s tištěnými texty ve výuce i v domácí přípravě. Téma využití dětské knihy ve vzdělávání se tak stává velmi aktuálním.

Cíl: 1. Analyzovat problematiku dětského čtenářství a využívání tištěných zdrojů informací v souvislostech se změnami požadavků ve školním vzdělávání.

2. Zkoumat situaci využívání tištěných médií ve školách (Jičínský region).

3. Navrhnout možnosti využívání tištěných médií k rozvoji klíčových kompetencí.

Požadavky:

1. Vyhledat a prostudovat dostupnou literaturu k problematice
2. Připravit a zrealizovat výzkumné šetření na základní škole (Jičínský region)
3. Navrhnout možnosti práce s dětskou knihou k rozvoji klíčových kompetencí

Literatura:

ČUMPLOVÁ, L., HANZLOVÁ, M.: *Školní knihovny a výchova k práci s informacemi*. 1. vyd. Praha: ÚIV, 1993.

PETTY, Geoffrey: *Moderní vyučování*, Praha: Portál, 1996.

BĚLECKÝ, Zdeněk: *Klíčové kompetence v základním vzdělávání*, Praha, 2007.

CHRÁSKA, Miroslav: *Metodologie řešení vybraných problémů v pedagogickém výzkumu*, Olomouc : Univerzita Palackého, 1991.

PROHLÁŠENÍ

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Liberci dne: 3. 12. 2009

Martina Mühlová

ANOTACE

Diplomová práce „Využití dětské knihy k rozvoji klíčových kompetencí v základním vzdělávání“ pojednává o práci s tištěnými informacemi a o problematice dětského čtenářství v jičínském regionu.

V teoretické části vymezuje jednotlivé klíčové kompetence, které vychází z rámcového vzdělávacího programu a které jsou důležité při celoživotním vzdělávání. Dále objasňuje práci s dětskou knihou doma, ve výuce i v knihovně a nastiňuje její praktické využití.

Praktická část diplomové práce obsahuje dotazníkové šetření, které bylo provedeno v jičínském regionu. Dotazník vyplnili učitelé i žáci druhého stupně základních škol. Dotazníkové šetření objasnilo využívání klíčových kompetencí.

Klíčová slova: Čtenářství, klíčové kompetence, dětský čtenář, knihovny školní a veřejné.

Annotation

Diploma thesis „Use of child book in development of key competencies in primary education“ discusses work with printed information and the issue of child reading in Jicin region.

In the theoretical part it lays out the individual key competencies arising out of the educational framework and which play an important role in lifelong learning. It clarifies the thereof.

The practical part of this diploma work contains a questionnaire poll which was carried out in Jicin region. The questionnaire was filled in by teachers and pupils of the senior classes in primary school. The poll clarified the usage of key competencies.

Key words: reading, key competencies, child readers, school and public library.

Annotation

Die Diplomarbeit „Das Ausnützen des Kinderbuchs zur Entwicklung der Schlüsselkompetenzen in Grundbildung“ behandelt die Arbeit mit gedruckten Informationen und die Problematik des Kinderlesens im Region von Jičín.

Im theoretischen Teil werden einzelne Schlüsselkompetenzen definiert, die aus dem Rahmenbildungsprogramm ausgehen und die für Lebensbildung wichtig sind. Im nächsten Teil wird aufgeklärt, wie man mit dem Kinderbuch zu Hause, im Unterricht und in der Bibliothek arbeitet und es wird sein praktisches Ausnützen entworfen.

Der praktische Teil der Diplomarbeit enthält einen Fragebogen, der im Region von Jičín durchgeführt wurde. Den Fragebogen füllten die Lehrer und die Schüller der zweiten Stufe der Grundschule aus. Im Fragebogen wurde das Ausnützen der Schlüsselkompetenzen aufgeklärt.

Die Schlüsselworte: die Lesung, die Schlüsselkompetenzen, die Kinderleser, Schulbibliothek and öffentliche Bibliothek.

OBSAH

PROHLÁŠENÍ	4
ANOTACE	5
OBSAH	7
ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	12
1 KLÍČOVÉ KOMPETENCE	13
1.1 Vymezení pojmu klíčové kompetence	13
1.2 Klíčové kompetence v dokumentech EU	14
1.3 Klíčové kompetence v rámcovém vzdělávacím programu	16
1.4 Klíčové kompetence	18
1.4.1 Kompetence k učení	18
1.4.2 Kompetence k řešení problémů	19
1.4.3 Kompetence komunikativní	19
1.4.4 Kompetence sociální a personální	20
1.4.5 Kompetence občanské	20
1.4.6 Kompetence pracovní	21
2 DĚTSKÉ ČTENÁŘSTVÍ	23
2.1 Faktory ovlivňující četbu	23
2.1.1 Rodina	23
2.1.2 Škola	23
2.1.3 Knihovny	24
2.1.4 Televize	24
2.2 Čítanka a první seznámení s knihou	25
2.3 Literatura ve škole	26
2.4 Charakteristika čtenáře	27
2.4.1 Definice čtenáře	28
2.4.2 Předčtenářské období	29
2.4.3 Prepubescentní čtenářské období	30
2.4.4 Dospívající čtenář	32
3 DĚTSKÁ KNIHA VE VZDĚLÁVÁNÍ	34
3.1 Práce s knihou v českém historickém kontextu	34
3.1.1 Jan Ámos Komenský	34

3.1.2	Národní obrození	35
3.1.3	20. století	35
3.2	Práce s knihou v reformované české škole	37
3.2.1	Společnost IBBY	37
3.2.2	Cíle české IBBY	39
3.2.3	Ceny IBBY	40
3.2.4	Další instituce, aktivity a ceny v ČR	41
3.2.5	Společnost pro podporu a rozvoj čtenářství (CzechRA).....	41
3.3	Práce s knihou jako zdrojem informací	42
3.4	Praktické využití práce s knihou.....	45
4	ŠKOLNÍ KNIHOVNA JAKO PROSTŘEDEK ROZVOJE ČTENÁŘSTVÍ	47
4.1	Vymezení pojmu školní knihovny	47
4.1.1	Žákovská knihovna	50
4.2	Spolupráce škol s veřejnými knihovnami	52
4.2.1	Formy a metody spolupráce škol a veřejných knihoven.....	53
	PRAKTICKÁ ČÁST	56
5	VÝZKUMNÁ ČÁST	57
5.1	Výzkum	57
5.2	Výzkumný dotazník a výzkumné cíle.....	57
5.3	Výzkumné otázky.....	58
5.4	Hypotézy	58
5.5	Poznatky z předvýzkumu.....	59
5.6	Charakteristika respondentů	59
6	VÝSLEDKY ŠETŘENÍ A DISKUZE	60
6.1	Učitelé	60
6.2	Vyhodnocení výzkumných otázek.....	64
6.3	Shrnutí - diskuze.....	87
	ZÁVĚR.....	89
	SEZNAM LITERATURY A POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	91
	Odkazy	95
	SEZNAM TABULEK	97
	SEZNAM GRAFŮ	98
	SEZNAM PŘÍLOH	99
	PŘÍLOHY.....	100

ÚVOD

Diplomová práce vystihuje problematiku klíčových kompetencí, které jsou důležité pro učitele v novém pojetí školských reforem. Klíčové kompetence jsou schopnosti, dovednosti, vědomosti, postoje a hodnoty potřebné k rozvoji žáků a důležité do jejich života. Vystává otázka, zda základní vzdělání dokáže připravit mladé lidi do společnosti.

Práce se snaží vystihnout aktuální analýzu dětského čtenářství a přístupu dětí k tištěným textům.

Žáci na druhém stupni základní školy často hledají změnu, protože jsou v neustálém pohybu. Jsou ve věku, kdy hledají sami sebe a mnohdy nevydrží u jedné věci moc dlouho. Jsou obkloповáni televizí, počítači a internetem, kde hledají zábavu a tráví zde svůj volný čas.

Kvůli dětské roztěkanosti je nutné hledat nové prostředky, jak je motivovat a ukázat jim knihu jako prostředníka pro trávení volného času. Seznámit je s využitím školní i veřejné knihovny.

Měli bychom děti naučit pracovat s textem a informacemi, aby se později ve svém běžném životě naučily orientovat ve světě a dokázaly řešit problémy.

Cílem práce bylo zjistit :

- jak spolupracují učitelé nebo škola se školními a veřejnými knihovnami
- zda učitelé pracují s jinými knihami než s učebnicí a jak je popřípadě využívají
- jak se samotní žáci zajímají o knihy a návštěvu knihovny
- zda si žáci ještě pamatují svou nejoblíbenější knihu
- co nebo kdo žáky ovlivňuje v četbě apod.

Při své praxi na základních školách se setkáváme s faktem, že žáci pátých nebo šestých tříd čtou lépe než žáci osmých nebo devátých tříd. Tomu nasvědčují i rozdílné

odpovědi respondentů z jičínského okresu. Předpokládáme, že kontrasty oblíbenosti četby jsou právě v šesté a deváté třídě, a to kvůli rozdílným zájmům žáků a rozdílné dětské psychice v těchto dětských letech.

V teoretické části jsou obecně vymezeny klíčové kompetence, které jsou součástí Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělání. Další kapitola obsahuje práci s knihou v historickém kontextu, kde jsou zmíněny nejdůležitější mezníky v dějinách dětské knihy a pak zejména autory a ilustrátory, kteří pomohli dětské knize.

Dále je v diplomové práci obsaženo i dětské čtenářství, kterému je věnována její značná část. Jsou zde zmíněny i instituce, které se zabývají rozvojem dětského čtenářství, především jde o společnost IBBY.

Pátá kapitola popisuje podmínky, za kterých se rozvíjí dětské čtenářství především ve škole. Dále popisuje využívání knihoven na školách a vymezení pojmu „školní knihovna“ podle UNESCO a pojmu „čtenářská gramotnost“. V této kapitole nesmíme opomenout ani spolupráci škol s veřejnými knihovnami.

Diplomová práce je zaměřena na český okruh dětských čtenářů, proto se zde zabývám i soutěžemi a cenami, které probíhají hlavně v České republice. Kromě toho nastiňuji i historický průřez práce s knihou v Čechách.

Praktická část je zaměřena na vlastní výzkum, který byl prováděn formou dotazníků a otázky se týkaly dětského čtenářství a zejména toho, jak děti i učitelé využívají knihy. Dotazníky byly rozdány učitelům i žákům na druhém stupni. Nepřímo se z něj dozvíme, jak jsou či nejsou rozvíjeny klíčové kompetence pomocí četby, na které není kladen takový důraz, jak by měl.

Výzkumu předcházeli i předvýzkum, a to kvůli ověření si otázek, zda je možno je použít do samotného výzkumu.

Pro přehlednost zobrazení výsledků dotazníkového šetření jsou použity tabulky a grafy, v nichž počet odpovědí respondentů je vyjádřen v procentech. Výzkum potvrzuje, či vyvrací stanovené hypotézy.

Praktická část práce obsahuje návrh řešení, který vychází z uvedených poznatků teoretické části diplomové práce. Zároveň využívá výsledků zjištěných z výzkumu. Návrhy doporučují, jak je vhodné rozvíjet klíčové kompetence ve výuce, jak přimět žáky k četbě apod.

Závěr práce shrnuje celou problematiku této diplomové práce.

TEORETICKÁ ČÁST

---

1 KLÍČOVÉ KOMPETENCE

1.1 Vymezení pojmu klíčové kompetence

První zmínka o klíčových kompetencích se objevila již v 70. letech 20. století, jak nastiňuje kniha Belze a Siegriesta, v níž je poprvé popsán Mertens. Až v 90. letech 20. století se hovoří o klíčových kompetencích v souvislosti se vzděláváním.[1] Ten určuje klíčové kompetence, které se orientují na jednání a vymezuje je následovně:

- základní kompetence, které zahrnují myšlenkové operace pro řešení různých životních situací
- horizontální kompetence, které pomohou k získávání, porozumění a zpracování informací
- rozšiřující prvky, které zahrnují vědomosti nutné pro určité povolání a poslední kompetence nazvané jako dobové faktory, kterými si jedinec rozšíří znalosti k novým poznatkům.

Výraz klíčové kompetence znamená rozvíjení a využívání žákových schopností a znalostí ve všech vyučovacích předmětech. Jedná se především o umění učit se, dorozumívat se, spolupracovat, řešit problémy, pracovat soustředěně atd. Takové kompetence by se měly rozvíjet současně. [2]

„Ve vzdělávacím obsahu RVP ZV je učivo chápáno jako prostředek k osvojení činnostně zaměřených očekávaných výstupů, které se postupně propojují a vytvářejí předpoklady k účinnému a komplexnímu využívání získaných schopností a dovedností na úrovni klíčových kompetencí.“¹

Klíčové kompetence „jsou výrazem schopnosti člověka chovat se přiměřeně situaci, v souladu sám se sebou, tedy jednat kompetentně.“²

Získávání klíčových kompetencí je celoživotní proces. Kompetence by měly žákům pomoci v jejich dalším životě. Osvojí se jedinec tak, že je nacvičují ve více vyučovacích předmětech.

---

¹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* (se změnami provedenými 1. 9. 2007) [online]. [cit. 2009-08-21]. Dostupné z [www: <http://www.vuppraha.cz/soubory/RVPZV_2007-07.pdf>](http://www.vuppraha.cz/soubory/RVPZV_2007-07.pdf).

² Belz, H.; Siegriest, M. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení*. Praha : Portál, 2001. s.166.

1.2 Klíčové kompetence v dokumentech EU

Myšlenka klíčových kompetencí a jejich rozvíjení se objevila již na konci 90. let dvacátého století. Komplikované bylo její rozpracování na mezinárodní úrovni. Nebyl ustálen jednotný odborný název a význam samotného termínu „kompetence“ v pedagogice byl také problematický. Již v roce 1995 Evropská komise přijala dokument o vzdělání a odborné přípravě „Bílá kniha: Vyučování a učení, cesta k učící se společnosti“.³ Bílá kniha o vzdělávání a odborné přípravě zdůraznila potřebu označit klíčové kompetence. Evropské země se pokusily stanovit „klíčové dovednosti“ a způsob, jak nejlépe je předávat, hodnotit. Existuje návrh založit evropský systém srovnávání a šíření těchto definic, metod a praktik.

Stanovení termínu klíčových kompetencí bylo velmi obecné. Podle individuálních potřeb vznikaly různé podoby klíčových kompetencí, které byly vytvářeny a popřípadě měněny.

Evropské země používají jinou terminologii pro název „klíčové kompetence“, avšak Evropské komise, OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj) a ASEM (Asijsko-evropské setkání) jednoznačně doporučily užívání pojmu v tomto sousloví.

Kulturní a historický kontext byl hlavním důvodem pro vymezení klíčových kompetencí. Rychlý rozvoj v těchto oblastech a časté společenské změny vyústily v koncept celoživotního vzdělávání. Vznikla potřeba vychovávat člověka pro budoucnost a podporovat ho v dlouhodobém zaměstnání.

Jednotlivé klíčové kompetence jsou dnes přesně vymezeny v Rámcovém vzdělávacím programu, který původně vychází z Bílé knihy.

K rozvoji klíčových kompetencí přispívají nové aktivní výukové metody, různé formy mezipředmětových vztahů, nebo projektová výuka.

Bílá kniha přikládá význam klíčovým kompetencím a obecně je vymezuje. V tomto dokumentu zahrnuty schopnosti a dovednost, které pomohou jedincům uplatnit své vědomosti:

---

³ Brožová, S. *Dějiny evropské spolupráce v oblasti vzdělání a odborné přípravy*. Dostupné z [www: \[online\]](http://www.uiv.cz/soubor/2482). [2009-11-10]. <www.uiv.cz/soubor/2482>.

- Způsobilost užívat informační a komunikační vědomosti
- Rozeznávat důležité a potřebné informace
- Dobrá znalost mateřského jazyka a cizích jazyků
- Umět kriticky myslet a hodnotit
- Umět pracovat individuálně i v týmech
- Respektovat odlišné názory, chápat vzájemnou závislost
- Řešit problémy a další

Za tyto kompetence tradičně pokládáme :

- **kompetence k učení**
- **kompetence k řešení problémů**
- **kompetence komunikativní**
- **kompetence sociální a personální**
- **kompetence pracovní (činnostní)**
- **kompetence občanské.**

Němečtí odborníci začali s měřením úrovně kompetencí. Měření bylo zpracováno v rámci výzkumu OECD pod názvem PISA (Program pro mezinárodní hodnocení žáků)

Tento program hodnotí výsledky vzdělávání a vymezuje kompetence, které jsou důležité pro individuální uplatnění v životě. Výzkum se týká oblastí:

- jazyka (čtenářská gramotnost)
- matematiky (matematická gramotnost)
- přírodovědných předmětů (přírodovědná gramotnost)
- řešení problémů [3]

Cílem projektu PISA je zjišťování dovedností patnáctiletých žáků různých zemí. Důraz je kladen zvláště na dovednosti, které mají význam pro další uplatnění mladých lidí nejen v dalším studiu, ale i v budoucím zaměstnání.

Výzkum probíhá vždy po devíti letech a je zaměřen vždy na jednu oblast gramotnosti a porovnává i rozdíly výsledků jednotlivých škol.

Nás zajímá čtenářská gramotnost. Naposledy byla sledována v dubnu a květnu 2009, výsledky budou teprve zveřejněny na konci roku 2010.

1.3 Klíčové kompetence v rámcovém vzdělávacím programu

Po roce 1989 se české školství začalo postupně měnit. Důvodů bylo několik. Především se změnil politický režim v tehdejším Československu a otevřely se další možnosti v sociálních, i dalších oblastech života.

Nutnost změn pocítilo i školství. V roce 1990 přijala Česká národní rada zákon o státní správě a samosprávě ve školství. Tímto zákonem bylo zavedeno odvětvové řízení školství a učitelé přestali být zaměstnanci ministerstva vnitra. [4]

Lidem ale i žákům se otevřely nové možnosti západního světa. Začali pomalu získávat nové informace, které se naučili přijímat a osvojovat, pracovat s nimi a vyrovnávat se s jejich množstvím.

Pro reformu bylo důležité naučit žáky zvládat běžné životní situace, motivovat je k učení a k návštěvě školy.

V roce 2001 byl vytvořen Národní program rozvoje vzdělání v České republice, tzv. Bílá kniha, který měl představovat ucelenou koncepci vzdělávací politiky. Úzce na ni navázal již v roce 2002 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV), což je dokument konkretizující požadavky státu. Vypracoval jej Výzkumný ústav pedagogický v Praze. Program je vymezen jako základní rámec v podobě cílů, obsahu a očekávaných výstupů a znamená zásadní obrat ve školních reformách.

Cílem RVP ZV je „vymezit výsledky vzdělávání a soubor učiva k jejich dosažení, které je škola povinna zařadit do svých školních vzdělávacích programů a nabídnout k osvojení všem žákům jako závazné“.⁴

Z rámcového vzdělávacího programu vychází školní vzdělávací program (ŠVP) pro základní vzdělávání, jehož prostřednictvím se škola profiluje a jehož příprava je plně v pravomoci školy. ŠVP počítá s individuálními vzdělávacími potřebami žáků. Učitelé si

---

⁴ Skalková, J. : *Rámcové vzdělávací programy – dlouhodobý úkol*. In: Pedagogika 2005. č. 1. s. 4.

mohou vzájemně pomáhat, hledat nové možnosti efektivního vzdělávání i nejvhodnější způsoby jeho vymezení v dokumentu. Realizace ŠVP začala školním rokem 2007/2008.

Hlavní pojetí RVP ZV neklade důraz na organizační strukturu vzdělávacího systému, ale opírá se o obsahovou stránku vzdělávání. Tímto se integruje do mezinárodních snah, které mají každému jedinci poskytnout kvalitní vzdělání.

Cílem vzdělávání je, podle Rámcového vzdělávacího programu, vybavit všechny žáky souborem klíčových kompetencí, které by je měly připravit na další vzdělávání a uplatnění se v běžném životě. Vzdělávací obsah a aktivity probíhající ve škole by měly směřovat k rozvíjení a utváření kompetencí. Žáci je rozvíjejí a využívají ve všech vyučovacích předmětech. Jsou univerzálními způsobilostmi jako je třeba umění učit se, dorozumívat se, spolupracovat, řešit problémy a další.

Současný trend výchovy a vzdělávání přistupuje k jedinci individuálně podle jeho osobnostních, individuálních potřeb, vlastností, zkušeností, dovedností a zájmů. Proto je tedy nutné na dítě pohlížet jako na osobnost celistvou, tvořivou a zvědavou, individuální a společenskou, aktivní jednající a zodpovědnou.

Základní vzdělávání na 2. stupni se opírá o zájmy žáků, o vyšší učební možnosti žáků a o provázanost vzdělávání a života školy se životem mimo školu.

Rámcový vzdělávací program vymezuje „rámce“ pro jednotlivé stupně vzdělávání, jedná se o stupeň předškolní, základní a střední. Vychází z nového přístupu vzdělávání, které zdůrazňuje klíčové kompetence, jejich provázání a uplatnění získaných vědomostí v praktickém životě. RVP vychází z koncepce celoživotního učení.

Každá škola si vytváří vlastní školní vzdělávací program (ŠVP), který vychází z RVP.

Jedna z dílčích částí RVP jsou klíčové kompetence. Učení je v obsahu RVP ZV chápáno jako požadavek k osvojení očekávaných výstupů, které se postupně propojují a vytvářejí dispozice ke komplexnímu využívání získaných klíčových kompetencí.

1.4 Klíčové kompetence

Rámcové vzdělávací programy vymezují pojem klíčové kompetence. „Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti. Jejich výběr a pojetí vychází z hodnot obecně přijímaných ve společnosti a z obecně sdílených představ o tom, které kompetence jedince přispívají k jeho vzdělávání, spokojenému a úspěšnému životu a k posilování funkcí občanské společnosti.“⁵ Pojmu kompetence se nejbližší přibližuje výraz způsobilost něco činit, vykonávat nebo ovlivňovat v určitém směru na své okolí. Když tedy jedinec nabude určitou kompetenci, tak je kompetentní, tj. způsobilý k využívání získaných schopností, dovedností, poznatků a zkušeností a je odpovědný za své chování v určité situaci.

Kompetence představují prakticky využitelné výsledky, které lze různě seskupovat.

1.4.1 Kompetence k učení

Žáci by si měli umět vybrat a později využívat pro efektivní učení vhodné metody a způsoby. Žák se učí rozvrhnout si práci. Práci si organizuje tak, že se seznámí s určitou částí učiva, pak ji procvičuje. Své poznatky využívají a přitom volí takové pomůcky, které jim při učení vyhovují a pomáhají. Ve škole je pak pro žáky důležitá spolupráce s ostatními hlavně tím, že si všichni navzájem radí a zkušenosti si předávají. Díky tomu, že si žáci volí vlastní organizaci práce, si upevňují vnitřní motivaci. Posilují a rozvíjí tím vztah k učení. Žáci pozitivně hodnotí přínos učení pro svůj život.

K různým zdrojům informací žáci přistupují kriticky. Měli by získané informace hodnotit z hlediska jejich věrohodnosti a pak je při svém studiu a praxi umět zpracovat a využít. Získanými informacemi si doplňují a rozvíjí vědomosti, což je důležité v procesu vzdělávání. Využívá je pro svůj další rozvoj a uplatnění ve společnosti. Žáci pak dokáží přijímat kritiku a hodnocení ze strany ostatních a umí vznést vhodné argumenty.

---

⁵ Procházková, I. *Čtenářská gramotnost, klíčové kompetence a současné cíle vzdělávání*. [online]. [cit. 2009-09-10]. Dostupné z [www: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/447/ctenarska-gramotsnost-klicove-kompetence-a-soucasne-cile-vzdelavani.html>](http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/447/ctenarska-gramotsnost-klicove-kompetence-a-soucasne-cile-vzdelavani.html).

1.4.2 Kompetence k řešení problémů

Žáci běžně řeší různé úkoly, a tak se často nachází v situaci, kdy musí hledat možné varianty řešení a vhodné postupy. Při tom se učí odhalovat problémy a řešit je.

Variabilita úkolů představuje určitý problém v jejich volbě a také v jakém pořadí je řešit. Uspořádání pracovního prostředí a jeho využití je pro žáky důležité k řešení daných úkolů. Měli by se využívat různé prostory v učebně i mimo ni. Těmito faktory se rozvíjí žákovy představy o řešení daných problémů. Samostatnost žáků při řešení problémů vede k jejich zodpovědnosti.

Žáci ve vyučovacím procesu rozpoznávají různé druhy problémů a navrhnou postupné kroky jejich řešení. Využívají své individuální schopnosti a k tomu uplatňují základní myšlenkové operace (srovnávání, třídění, analýzu, syntézu, indukci, dedukci, abstrakci, generalizaci), ale také vlastní intuici, představivost a jiné osobní schopnosti. Dokáží zvážit přednosti, rizika a možné důsledky daných variant řešení problémů. [5]

1.4.3 Kompetence komunikativní

Při tradiční výuce převažuje jednosměrná komunikace ze strany vyučujícího a žáci jen naslouchají. Při této kompetenci je však důležitá vzájemná komunikace a podněty k diskuzi. U této činnosti by bylo vhodné, aby žáci seděli v kruhu na židličkách. V této chvíli by si všichni měli naslouchat, snažit se porozumět, zapojovat se do diskuse a obhajovat svůj názor. Vzájemná komunikace a diskuze pomáhá k lepšímu pochopení látky.

Žáci jsou ovlivněni okolním světem, zejména informační technologií, kterou později mohou využívat při komunikaci. Získané informace uplatňují při komunikaci jak v osobním, tak i občanském životě a později ve svém profesním životě.

Žákův projev v komunikaci by měl být jasný, srozumitelný a přiměřený v dané komunikační situaci, ať jde o mluvený nebo psaný projev.

Na základě nabyté komunikační kompetence jedinec dovede vystupovat na veřejnosti a v mluveném projevu se prezentuje přiměřeně sebevědomě. [6]

1.4.4 Kompetence sociální a personální

Škola je místo, kde se žáci setkávají se skupinou vrstevníků. Při výuce se naučí účinně spolupracovat ve skupině při řešení daného úkolu a při dosahování společných cílů. K tomu přispívá vzájemná diskuze a pozitivní přístup k práci.

Za pomoci pedagogů se podílí na utváření pravidel práce v týmu. Současně by v týmu měla panovat příjemná atmosféra. Při tom je důležitý vzájemný respekt a ocenění zkušenosti druhých lidí, kde samozřejmě uplatňuje své individuální schopnosti, vědomosti a dovednosti. Žáci si berou poučení z názorů druhých lidí. Žáci by měli být k sobě ohleduplní a tolerantní, a tím přispívají k upevňování dobrých mezilidských vztahů. Umí požádat o pomoc a v případě potřeby ji i poskytnou.

Na samotného jedince působí sociální a personální kompetence v tom, že si vytváří pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebevědomí a vlastní rozvoj. Kontroluje a řídí svoje jednání a chování, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty a zároveň je schopen sebereflexe. [7]

1.4.5 Kompetence občanské

Na konci základního vzdělání si žáci odnesou takové znalosti, dovednosti, schopnosti, postoje a hodnoty, které jim v dospělosti umožní plnohodnotné zapojení se do společenského života.

Školní třída představuje skupinu, kde platí určité společenské normy a jednotlivé činnosti probíhají podle stanovených pravidel. Na jejich tvorbě se podílejí všichni společně, tedy jak děti tak vyučující, aby dosáhli vzájemného soužití. Společně si stanovují krátkodobé i dlouhodobé cíle vycházející ze vzájemných potřeb a zájmů. K úkolům a ke společné práci přistupují zodpovědně a k tomu užívají své tvořivosti.

Žáci hájí svá práva, ale i práva jiných. Poskytnou účinnou pomoc a chovají se zodpovědně v těžkých situacích. Svým chováním a jednáním by neměli ohrožovat ani poškozovat sebe a jiné, přírodu a životní prostředí.

K názoru druhých lidí by se měli projevovat tolerantně, vstřícně, otevřeně, ale i kriticky a měli by respektovat jejich potřeby a postoje.

Žáci se aktivně se zapojují do občanského života svého okolí a společnosti.

1.4.6 Kompetence pracovní

Pracovní kompetence by měly vést žáky ke kladnému vztahu k práci. Svědomitě dodržují vymezená pravidla, plní závazky a povinnosti, které mají k dané instituci nebo k jednotlivci.

Žáci se naučí používat vhodné materiály, nástroje a technologie. Umí je vybírat z hlediska důležitosti a bezpečnosti.

Žáci by měli pochopit důležitost bezpečnosti práce a ochrany svého zdraví i zdraví druhých při práci, např. chovat se vzorně na školním výletě, aby žák neohrozil sebe, ani své spolužáky. S bezpečností práce jsou žáci seznamováni téměř při každé hodině nebo před každým školním výletem. S dodržováním školního řádu také souvisí žákova odpovědnost a bezpečnost k práci kupříkladu v chemické laboratoři, při tělesné výchově, ale i převzít zodpovědnost za své chování mimo školu, aby nikoho neohrozil.

Při skupinové práci jedinec dokáže sám organizovat činnost, rozvrhnout ji sobě i ostatním ve skupině, zhodnotit přínos jednotlivých členů a dokáže navrhnout využití schopností a dovedností ostatních například ke zlepšení výsledků práce.

Nabyté znalosti a zkušenosti žáci využívají nejen ve vzdělávacích oblastech, ale především v běžném životě, a tak jim tyto kompetence pomáhají při volbě budoucího povolání. [8]

V dnešní době je důležité, aby se člověk lehce přizpůsobil novým pracovním podmínkám a měl organizační a podnikatelské smysly. Proto se seznamuje s aktivitami potřebnými k tomuto záměru. Každý by měl chápat rizika podnikání, proto by měl zaujmout správné postoje k jejich prevenci a případně k jejich řešení.

Klíčové kompetence chápeme jako celek. Ve vzdělávání by měly působit všechny najednou, ne tedy odděleně. Ovšem někdy se jedny kompetence rozvíjejí více a jiné méně, a to záleží i na vyučovacím předmětu a jiných faktorech.

Pro jejich nabytí jsou důležité tři faktory: zkušenosti, reflexe, hodnoty a normy a skutečnosti, že jedinec má převzít odpovědnost za své učení a má spoléhat na sebe.

2 DĚTSKÉ ČTENÁŘSTVÍ

2.1 Faktory ovlivňující četbu

Dětského čtenáře ovlivňuje řada faktorů. Mezi nejvýznamnější patří rodina, která jako první ovlivňuje dítě v jeho četbě, ale i v celém jeho životě. Dá se říci, že hned po rodině na dítě a jeho budoucí vztah k četbě působí škola. Výběr četby ovlivňuje osobní zájmy a zkušenosti dítěte. Média jsou neopomenutelným faktorem, který v dnešní době působí na dítě. Především televize, počítač a internet, u kterých dnešní děti tráví nejvíce času.

2.1.1 Rodina

Rodina má největší vliv a rozhodující roli v celkovém životě dítěte. Za významný podnět, který mohou dospělí dětem nabídnout k jeho rozvoji, můžeme považovat předčítání, vypravování pohádek a povídání o nich. V předškolním věku je důležité, aby byly pro budoucí čtenářství podněty cílevědomé. Dnešní rodiče jsou ovšem hodně zaměstnání a málo z nich si najde čas na rozhovor se svými dětmi. Ten právě může pozitivně ovlivnit jeho další čtenářské návyky. [9]

2.1.2 Škola

Důležitou roli při utváření čtenářských návyků hraje škola. U dětí, které nemají kvalitní rodinné čtenářské zázemí, je škola hlavním aktérem v této oblasti. Škola má své samostatné místo v práci s žáky v oblasti čtení, ačkoli kumulace působení rodiny a školy je jistě nejefektivnější.

„Škola musí zaujmout postoj nejen ke školnímu čtenářství dítěte, ale i k dítěti samotnému. Do této reality patří už v předčtenářském období i komerční produkce a škola

se k ní nemůže stavět zády. Musí zaujmout stanovisko a vyrovnat se s ní způsobem, který by byl v souladu s přirozeným čtenářským výběrem dětí.“⁶

Kromě školy ovlivňují dětské čtenářství další důležité faktory. „Ve výběru četby působí osobní zájmy a zkušenosti a vlivy zvenčí.“⁷

2.1.3 Knihovny

Knihovna je instituce, která podporuje vzdělání a umožňuje odborné, pracovní a informační služby pro širokou veřejnost, ale především zpřístupňuje četbu dětem. Aby svůj vliv mohla uplatnit, potřebuje spolupráci hlavně se školou, ale i s rodinou. Pracovník knihovny, ať už ve školní nebo v městské knihovně, by se měl zajímat o to, co by mělo být dětem již v předškolním věku předčítáno a co jim rodiče čtou. Dále by se měl zajímat o sociální prostředí dítěte, o jeho zájem k učení a o jeho vztahu ke knize.

Ve škole se žáci setkávají především se školní knihovnou, která je plně v kompetenci ředitele školy. Školní knihovna nemá sice tak velký počet knih jako veřejná městská knihovna, přesto svoji funkci také plní. A to tak, že žáci „získávají základní dovednosti v práci s informacemi a učitelům poskytují materiály a prostor pro výuku.“⁸ Důležité je přímé propojení školní knihovny s výukou. Tady nastává otázka, jakým způsobem se činnost knihovny integruje do realizace všech výukových cílů školy. Knihovna má za úkol nejen pomoci žákům při rozvíjení informační gramotnosti, ale má i zvyšovat zájem o četbu a zpřístupňovat potřebné informace.

2.1.4 Televize

Svůj volný čas děti nejvíce tráví u televize místo toho, aby trávily první léta svého života pohybem na čerstvém vzduchu. Dá se říci, že se denně každá rodina alespoň chvilku dívá na televizi. Rodiče by si ale měli uvědomit, že dlouhodobé sledování televize se také negativně podílí na vyjadřovacích schopnostech dětí.

---

⁶ Chaloupka, O. *Škola a počátky dětského čtenářství*. 1. vyd. Praha : Victoria Publishing, 1995. s. 37.

⁷ Tamtéž.

⁸ Brdička, B. *Nová role školních knihoven v 21.st.*, 16.06.2005 [online]. [cit. 2009-10-01]. Dostupné z [www: <http://www.spomocnik.cz/index.php?id_document=419>](http://www.spomocnik.cz/index.php?id_document=419).

Brainwashing je odborný termín amerických sociologů, který znamená vymývání mozků. Televize se soustředí na konzumní zaměření diváka a těží z toho, co divák chce. Jedná se hlavně o akční filmy, horory, bojové umění, i kreslené filmy pro děti. Televize přinesla do dětského světa úplně jiné poznávací procesy. Poskytuje dítěti víc, než mu mohou dát jiné zdroje poznatků, ale činí tak nahodile. Děti se mnohdy dívají na nevhodné pořady, což si neovědomují a pak mají tendenci je napodobovat. Množství informací může potlačovat dětskou představivost a schopnosti soustředit se. Nadměrné sledování televize negativně přispívá k tomu, že dítě knihu ve svém volném čase již nepostrádá, a tak dochází k potlačení jeho čtenářství. „Pro dítě je televize opravdu závratný požírač času.“⁹

2.2 Čítanka a první seznámení s knihou

Žáci základní školy se s čítankou seznamují již ve druhém ročníku a stává se pro ně jakousi „základní knihou knih“. Měla by pro ně být zdrojem k průběžnému i návaznému čtení a měla by obsahovat množství ukázek z literárních děl, aby motivovala žáky k mimoškolní četbě. Slouží také k seznamování se s různými spisovateli a jejich dílem.

Čítanky z 19. století označujeme jako autorské. Autoři, kteří je sestavovali, jim dávali své osobité pojetí, čerpali totiž z lidové slovesnosti a národního písemnictví. Postupně čítanky ztrácely osobitost a skládaly se z nahodilých úryvků a ukázek. Stávalo se tak především v době války a ještě více v poválečné době.

„Jedním z nejdůležitějších úkolů současných čítanek je poskytnout co nejucelenější a co nejrozsáhlejší průřez literární tvorbou, umožnit setkání s celým spektrem literárních druhů, žánrů, forem, autorů.“¹⁰ Tématicky jsou úryvky zaměřeny na vztah k přírodě, přátelství, pozitivní mezilidské vztahy, vztah člověka a zvířete, ale také na humor a vtip.

Pro některé děti znamená čítanka čtenářský, mimoškolní text. Čítanka by tedy měla představovat jakýsi výchozí bod, který by měl pokračovat, a to k propojení školy, zájmů

---

⁹ Chaloupka, O. *Škola a počátky dětského čtenářství*. 1. vyd. Praha : Victoria Publishing, 1995. s. 41.

¹⁰ Poláček, J. *Cesty současné literatury pro děti a mládež. Tradice a inovace*, 1. vyd. Brno : Ladění, 2003. s. 39.

dítěte a jeho vlastního života. U čítanky začíná „propojení mezi čtením jako dovedností číst a čtenářstvím jak tuto potřebu uplatnit“. ¹¹

Předčtenářské období je ovlivněno komerční produkcí a škola se musí přihlédnout k věku dítěte a k vhodnému výběru literatury. Je určena k oddychu, uvolnění a pro zábavu, která je vždy prospěšná na psychiku každého člověka.

Výběr první knížky není náhodný a je závislý na mnoha podnětech. Dítě si nevybírá knížky samo, ovlivňuje ho rodina a škola. Všechny tyto faktory závisí na tom, zda se mu čtení stane přitažlivým.

První knížka musí být tou „správnou ve správnou chvíli“¹², aby se dítěti vtiskla do vědomí. Měla by být taková, aby s ní dítě vnitřně souznělo.

Kolem poloviny 20. století bylo zásadou pro dětské čtenářství, že dítě má číst co nejvíce, má číst dobré knihy a čtenářství by na dítě mělo klást větší nároky. Moderní výzkumy tyto zásady zpochybnily a vyvrátily. Je totiž důležitější, jak dítě čte, než jaké množství knih přečte.

2.3 Literatura ve škole

Cílem úspěšných hodin učitele literatury je to, aby žáci dosáhli trvalého porozumění, vhodného vyjadřování, aby uměli diskutovat a psát texty, interpretovat literární text a také rozpoznat kvalitu čtených knih a ukázek. Zároveň můžeme žáky v hodinách českého jazyka učit diskutovat, jak používat jazyk, rozumět projevům, pracovat s textem a čtenému textu porozumět.

Jak bylo nastíněno v předchozí kapitole, první knihou, se kterou se mnohdy žáci setkají je čítanka, a to se tak děje ve škole. Může být jejich odrazovým můstkem k rozvoji četby. Jak tedy nejlépe motivovat žáky k četbě nám ukáže následující odstavec.

---

¹¹ Poláček, J. *Cesty současné literatury pro děti a mládež. Tradice a inovace*. Brno : Ladění, 2003. s. 36.

¹² Chaloupka, O. *Rodina a počátky dětského čtenářství*. 1. vyd., Praha : Victoria Publishing, 1995. s. 35.

Byl proveden pokus, kdy žáci v jedné třídě měli za úkol vyprávět o své četbě zhruba pět minut a každý věděl, kdy na něho přijde řada. V porovnání s paralelními třídami, kde pokus neprobíhal, vykazovali zaujatější výběr četby a schopnost se k četbě vyjadřovat.

Tento pokus ukázal, jak je důležité s dětmi o četbě mluvit, a to nejen ve škole, ale i doma. Jak již bylo zmíněno rodinné prostředí má značný vliv na rozvoj dětské četby. Tedy kromě důležitosti první knížky je dále celoživotně významné nechat děti o své četbě vyprávět.

„Cesta k literatuře jako součást životní cesty je především cestou žáka samotného. Prostor pro literaturu má být ze všeho nejvíce prostorem pro radost, pro potěšení dětí ze čtenářství.“¹³

Je vůbec čas nechávat žáky jednotlivě mluvit o své četbě? Takový prostor pro literaturu by se ve škole měl najít, jenže lze těžko stanovit pravidlo, kdy a jak tento prostor budovat, protože jej ovlivňuje spousta faktorů určující učitelův pracovní plán.

Vymezení prostoru literatury ve škole je složitou otázkou. Prostor literatury ve škole hledá učitel a k tomu mohou být jeho postupy mnohdy neobvyklé. Podstatné je, aby pozornost literatuře byla věnována v klidu, v pohodě a ve vhodném prostředí. Není tedy tak důležité, zda tak bude učiněno jednou týdně nebo jednou měsíčně, ale co nejčastěji.

2.4 Charakteristika čtenáře

Z psychologického hlediska čtenáře bychom měli zohlednit jeho čtenářské schopnosti, ale i všechny další schopnosti a dovednosti každého člověka. Těmi schopnostmi a dovednostmi je myšlení, fantazii, představivost, vnímavost, paměť, ale i charakterové a morální vlastnosti. Všechny tyto faktory se významně podílí na vztahu jedince k četbě.

---

¹³ Chaloupka, O. *Škola a počátky dětského čtenářství*. 1. vyd. Praha : Victoria Publishing, 1995. s. 59 - 64.

2.4.1 Definice čtenáře

Kolem desátého roku dítě dospívá k samostatnosti a nezávislosti, a tak se i ve vztahu k četbě projeví jako čtenář nebo nečtenář¹⁴. Dítě se čtenářem teprve stává.

Mezi čtenáře patří ti, kteří si sami vyhledávají knihy a mají o ně zájem. Dokáží se soustředit na delší úsek textu, mají potřebu o četbě rozmlouvat, upřednostňuje literaturu před filmem, takže se projevují mnohem kultivovaněji než ti, kteří tolik nečtou. Mohou vlastnit i domácí knihovničku a knihy považují i za vhodný dárek. Častěji chodí do kina, do divadla nebo na výstavy, setkávají se s přáteli atd. Čtenář není samotář, jeho život je aktivní a společenský.

Čtenář je ten, kdo se naučí navštěvovat knihovny a vykonávat s nimi spojené aktivity. Pomocí knihovnic se naučí půjčovat knihy, které jsou vhodné pro jejich věkovou skupinu nebo ty, o které má zájem.

Pro nečtenáře se četba nestala zálibou. K návyku na četbu dochází již v předčtenářském období. V průběhu života pak samozřejmě dochází ke změnám povahy člověka, které mohou souviset i s postojem k četbě.

Čtenáři si časem vylepšují rychlost čtení, která závisí i na obsahu čteného textu. To znamená, že beletrie se čte rychleji než odborná literatura. Odlišnosti můžeme spatřit i mezi jednotlivci. Rychlost čtení je rozdělena do pěti skupin:

1. Lehké čtení (250 slov za minutu) – nenáročná či zábavná četba,
2. Propagační letáčky, krátké novinové články
3. Normální čtení (180 slov za minutu) – beletrie, delší novinové články, populárně naučná literatura
4. Pečlivé čtení (135 slov za minutu) – odborné články o nových poznatcích
5. Obtížné čtení (75 slov za minutu) – texty s daty, čísly, technické texty, cizojazyčné texty
6. Mimořádné čtení (nelze zprůměrnovat) – studium neznámých textů [10]

---

¹⁴ Trávníček, J. *Čteme? : obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize*. 1. vyd. Brno : Ve spolupráci s Národní knihovnou ČR vydal Host, 2008. s. 55.

Jedná se o vnímání tištěného textu očima a myšlenkové zpracování. Dochází k rychlejšímu čtení, lepšímu zapamatování a odlišení důležitých informací. Každý jedinec si tuto schopnost může osvojit.

Z toho vyplývá, že je důležité s dětmi čtení procvičovat, aby zlepšovaly svou techniku a rychlost čtení k tomu. Lépe porozumí čtenému textu. V dnešní moderní době je důležité do sebe vstřebat hodně informací. Tato dovednost je pak klíčová při budoucí profesi, kdy jedinec ušetří čas a informace lépe pochopí a zapamatuje si je.

2.4.2 Předčtenářské období

Předčtenářské období probíhá ještě před tím, než si dítě osvojí schopnost číst. Jeho zájmy se týkají her. Nedokáže rozlišit práci od hry, ani svět opravdový od vymyšleného. Důležité jsou pro něj zkušenosti z prostředí, které zná. Jedná se o období, než začne chodit do školy. Dítě se připravuje na vlastní čtení i tím, že mu rodiče předčítají. Tato činnost je důležitá pro rozvoj dítěte.

Díky předčítání se začne s knihou postupně seznamovat, může si u této činnosti prohlížet související obrázky. V tomto věku jsou děti zvědavé a na všechno se ptají, a tak se postupem času může stát, že se brzy začnou zajímat nejen o obrázky, ale i o písmenka.

Když děti poznávají svět, jsou často roztěkané, odbíhají od jedné činnosti ke druhé a ani jejich soustředěnost není dlouhodobá.

Jak dítě roste, tak se jeho schopnost soustředění prodlužuje. Zaujatě poslouchá předčítání svých rodičů a zvykne si na pohádky „na dobrou noc“. Po nějaké době si je schopno vyprávění zapamatovat a pomocí ilustrací pochopí souvislost příběhu.

Když dítě nastoupí do mateřské školy, začne pro něj nové období. Seznamuje se s jinými dětmi, dostane se do kolektivu a rozvíjí se. Rozvíjí se jeho schopnost vnímání, jak zraková, tak sluchová a paměť.

Mnohé mateřské školy mají dnes pro děti, kromě hraček, zařízenou knihovničku, která je jim volně přístupná.

2.4.3 Prepubescentní čtenářské období

Dítě se vstupem do školy prožívá nejvýraznější životní změnu. Mění se jeho činnost, která přechází od hry k učení i k práci a především se naučí číst.

Důležitý je i vhodný výběr literatury, který jim prostředkuje především škola a rodiče. Dítě je ve výběru lehce ovlivnitelné, a proto záleží na přístupu okolí.

Literatura by měla vypravovat „o cestách do školy, o pěkných chvílích, o vzpomínkách na školu, o vztahu k učiteli a jeho práci apod.“¹⁵ Vzhledem k tomu, že jde o období, kdy děti tráví čas nejvíce ve škole a s kamarády, je nutné prostřednictvím literatury zdůrazňovat kladné stránky školy. Motivovat je k četbě může i fakt, že díky schopnosti číst se přibližují ke světu dospělých.

Pro dítě vstup do školy znamená velkou změnu, kterou je například zvýšená svou pozornost, vytvoření si návyku k učení a zodpovědnosti. Jakmile se naučí číst, tak se jim otvírají nové možnosti a cesty k poznání. Zvědavost dětí motivuje k učení i k četbě.

Vstup do školy má velký vliv na všestranný rozvoj dítěte. Rozvíjena a zatěžována je i dětská psychika. Od žáků se vyžaduje soustředění a sedění v lavici, kromě toho se učí vhodně vyjadřovat, plnit povinnosti, atd. V tom má dětem pomoci rodina, která jim vytvoří vhodné prostředí. Kromě plnění povinností, které si žáci nesou domů například v podobě domácích úkolů, má rodina dbát i na odpočinek dítěte. Dětská hra přechází v povinnost učení a postupně poznává význam této povinnosti.

Dětský čtenář je ovlivňován okolím, především rodinou a školou. Vliv dospělých na dítě s rostoucím věkem klesá a liší se jeho zájmy o četbu. Projevují se touhy po dobrodružství a literární hrdinové se stávají jeho vzory. Ve škole je důležité, aby učitel vybral vhodné metody a způsoby, kterými si dítě učení osvojí. Četba a zpětná vazba v podobě rozhovorů může proces učení zkvalitňovat. V předčtenářském období dítě ještě

---

¹⁵ Hyhlík, F. *Psychologie mladého čtenáře*. 1. vyd. Praha : SPN, 1963. s. 26.

neumí dobře vnímat obsah textu. Žáci se nejprve naučí vystihovat podstatu děje a charakteristiku hlavních hrdinů, začnou si všímat souvislostí a později významu textu. Podněcuje se tak v činnosti myšlení.

V tomto věku u dítěte převládá rozumová činnost. Dítě si začíná uvědomovat význam učení, nutnost vypracovávání úkolů, opírá se o názornost a pozorování. Rozvíjí se abstraktní myšlení, vnímání a chápání souvislostí. V duševním vývoji dítěte hraje významnou úlohu fantazie. K jejímu rozvoji pomáhá tvořivá hra, kreslení a třeba i modelování, kde se můžou volně projevit. Velký vliv na rozvoj paměti má právě četba. Dítě začne chápat souvislosti a vztahy mezi poznatky, rozvíjet obrazotvornost, samostatné myšlení. Tím později reprodukuje přečtenou knihu. Právě díky četbě si dítě obohacuje slovní zásobu. Rozvoj řeči rozšiřuje slovník dítěte, který má také vliv na samostatné myšlení dítěte.

Se čtenářstvím souvisí termín čtenářská gramotnost, která je definována jako „komplex znalostí a dovedností jedince, které mu umožňují zacházet s písemnými texty běžně se vyskytujícími v životní praxi (např. jízdní řád, návod na využití výrobku, ...). Jde o dovednosti nejen čtenářské, tj. umět texty přečíst a rozumět jim, apod.“¹⁶

Tato definice ukazuje, že čtenářská gramotnost je široký pojem. Jedinec si osvojí schopnost dekodovat znaky při čtení, pracovat s obsahem čteného textu a umět ho využívat.

Období rozvoje čtenářské gramotnosti je spojeno s povinnou školní docházkou. Žáci mají zvládnout dovednost čtení a umět ho využívat. Při počátcích osvojování čtení (a psaní) se mění i rozvoj žáků.

Toto období bývá problematické. Školní aktivity jsou zaměřeny na rozvoj čtení v procvičování, využívání jako prostředku komunikace, získávání a zpracování informací, ale zapomíná se, že čtení lze také využívat jako aktivitu ve volném čase.

---

¹⁶ Průcha, J.; Walterová, E.; Mareš, J. *Pedagogický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. s. 73 - 74.

Učitelé jsou odpovědní „za výběr vyučovacích metod, za volbu učebnic a dalších materiálů, ale také za volbu vhodného způsobu hodnocení individuálního rozvoje žáka a v neposlední řadě i a efektivní organizaci vyučovacího procesu jako celku.“¹⁷

Závěrem vyplývá, že výuka počátečního čtení vede k celoživotnímu rozvoji gramotnosti. Touha číst má být podporována a žáci by se měli seznamovat s knihami a měli by je umět využívat v různých situacích, sdělovat čtenářské prožitky apod.

Kdybychom měli shrnout období dítěte mladšího a středního školního věku, můžeme konstatovat, že velkou roli hraje fantazie, zvědavost a touha po dobrodružství. Proto je vhodné děti navést na knihy s dobrodružnou a fantastickou tematikou, které by je mohly motivovat.

2.4.4 Dospívající čtenář

Dospívání je složitý proces. Jde o období definované mezi 13. až 15. rokem, kdy dochází k biologickým ale i k psychickým změnám. Pro dospívající jsou charakteristické: tělesný růst, zvýšená činnost organismu a rozvoj duševních schopností. Zdokonaluje se v rozumové stránce a v paměti. Dítě se mění ve vztazích k rodině a k okolí. Přistupuje kritičtěji k názorům a k jednání dospělých. Začínají o sobě uvažovat, chtějí jednat samostatně a ne vždy tak dělají správně. Jejich typickým rysem je neklid, roztěkanost, nedostatek soustředění, změny nálad atd. Někdy jim chybí vhodné vyjadřovací schopnosti, které mohou zlepšit právě četbou a rozhovory s ostatními lidmi. Pro toto období jdou důležité besedy a diskuze, které dnes nejen školy, ale i jiné instituce nabízejí.

Dospívající děti si již může přečíst veškerou literaturu, ale i tak všechny knihy pro něj vhodné nejsou. Ve školních čítankách mohou žáci najít úryvky, které je navedou na vhodnou četbu nebo jim může některé knihy doporučit učitel.

Jak již bylo zmíněno, tak se paměť dospívajících mění a zdokonaluje. Pokud po přečtení knihy dokážou vlastními slovy vystihnout nejpodstatnější myšlenky a sami interpretují děj, znamená to jejich velký posun v oblasti čtenářského návyku. Dokážou

---

¹⁷ Wildová, R.: Rozvoj čtenářství na počátku školní docházky. In: *Čtením ke vzdělání*. Praha : Svoboda servis, 2004. s. 40-41.

o knize přemýšlet a už si vybírají, které žánry se jim nejvíce líbí. V tomto věku se už dívky od chlapců liší ve výběru četby.

Dopívající již intenzivně prožívají citový život. Jsou plni ideálů, snů a představ o budoucnosti. Citový život se prohlubuje a k tomu patří i prožívání nad četbou. Na konci dospívání mají již opravdové zájmy, například o kulturu, sport a další aktivity. Stávají se lidmi iniciativními, sebevědomými a ctižádostivými a zaměřují se na své budoucí zájmy, které chtějí realizovat. Čtenář hledá v knihách odpovědi potřebné ke studiu, vyhledává odpovědi na různé životní otázky a problémy, ale také v nich vidí odpočinek. S věkem roste i obtížnost čtené literatury, kdy je začne přitahovat odborná literatura a odborné časopisy.

Shrneme-li toto čtenářovo období, tak mají zájem dozvídat se nové informace, získávat nové vědomosti, rozvíjet sebevzdělávání atd.

3 DĚTSKÁ KNIHA VE VZDĚLÁVÁNÍ

3.1 Práce s knihou v českém historickém kontextu

„Kniha nás neopouští ani v dobách protivenství a trampot, chová se k nám vždy se stejnou láskou: baví a poučuje nás v mladosti a povzbuzuje ve stáří.“

(Charles Francois Sainte-Beuve)

S dětskou knihou souvisí i ilustrace a její autoři. Vývoj českých ilustrovaných knih nebyl jednoduchý a rozvíjel se poměrně pomalu. Následují důležité mezníky práce s knihou, kdy bylo nutné vyzdvihnout potřebu po dětské knize a její ilustraci.

3.1.1 Jan Ámos Komenský

V historickém kontextu je vznik knihy pro děti spojován se jménem Jana Amose Komenského a jeho dílem *Orbis pictus* z roku 1658. V roce 1685 vyšla kniha ve čtyřjazyčném vydání (latinsky, německy, maďarsky a česky). Komenský tuto knihu určil výhradně dětem. *Orbis pictus* měl naučný charakter a byl přijat v celé Evropě. Kniha je považována za první obrázkovou učebnici pro děti a mládež.

Komenský tímto dílem ukázal, jak důležitý je význam obrazu a ilustrace v knize pro děti. Děti získají názorné představy o světě kolem sebe právě díky obrázkům. Dílo je perfektně vytvořeno po didaktické stránce, a to tak, že obrázky v něm obsažené navazují logicky na sebe.

V období před Komenským se knihy zabývaly převážně výchovou. Byly určeny spíše pro rodiče a vychovatele než pro děti. Jejich obsah dostávaly děti jen zprostředkovaně.

O Komenském je známé, že svou pedagogikou a metodami předběhl svou dobu. Po jeho smrti již nikdo nevyniká tak významným didaktickým dílem. Mohly za to politické i náboženské poměry v Čechách a ve světě.

3.1.2 Národní obrození

Další významný mezník v knihách pro děti nastává v období národního obrození, tedy v 18. - 19. století. „Se vzkříšením národní literatury se některá její díla stávala součástí četby mládeže, na mládež mysleli někteří vydavatelé v literatuře překladové a konečně se začala utvářet i literatura psaná pro děti.“¹⁸

V dětské literatuře se objevují první ilustrace Mikoláše Alše. Své nápady pro ilustrace čerpal z českého prostředí a lidových zvyků.

Další významný titul určený pro nejmenší děti byli Karafiátovi Broučci s ilustracemi Vojtěcha Preissiga.

Český umělecký spolek „Mánes“ vystoupil v kolekci ilustrovaných textů „Sníh“, které bylo směřováno na pomoc pro rozvoj dětské knihy. Na obrazovém doprovodu tohoto souboru se podílela řada uznávaných umělců, např. Mikoláš Aleš, František Kupka, T. F. Šimon, Ladislav Šaloun, Jan Kotěra a další. [11]

3.1.3 20. století

Na počátku 20. století se stále více kladl důraz na dětskou literaturu, která měla za cíl zobrazit realistický život dětí a věnovala se vnitřnímu životu dětí. Dalším mezníkem zájmu o dětskou literaturu je meziválečné období. Probíhaly boje o pohádku a do dětské literatury vstupují autoři, kteří vydávali díla pro dospělé. Dětská kniha se stala předmětem zájmu mnoha nových autorů, především ilustrátorů. Nejznámějším byl Josef Lada, který se stal vzorem pro další ilustrátory. „Teprve později jsme se naučili plně oceňovat, že Lada nepředstavuje pouze humor a veselí, že za humorem se u něho skrývá lidová moudrost.“¹⁹

Ve dvacátých a třicátých letech se nejvíce prosazovala dobrodružná literatura, jejíž autoři byli např. František Flos, František Běhounek a v neposlední řadě Eduard Štorch. Následovali další ilustrátoři, kteří se podíleli na tvorbě dětských knih a těmi byli například Ondřej Sekora, Antonín Pospíšil, Antonín Strnadel, Adolf Zábranský, Zdeněk Burian aj.

---

¹⁸ Stehlíková, B. *Cesty České ilustrace v knize pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha : Albatros, 1984. s. 122.

¹⁹ Holešovský, F. *Glosy k vývoji české ilustrace pro děti*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1982. s. 48.

V období protektorátu byla dětská kniha ovlivněna ztrátou „národní samostatnosti a suverenity“, omezenou možností vzdělání a celkovým strachem z nejistoty. Kvůli těmto nepříznivým vlivům si autoři naléhavě uvědomovali význam dětské knihy jako prostředku pro výchovu základních národních hodnot. Spisovatelé začali psát pohádky, které pomáhaly k oživení české lidové a národní tradice. Objevovaly se také knihy historické, doplněné ilustracemi, čímž přispěly mladé čtenáře k zájmu o tuto tematiku. Tyto faktory, které zvýšily úroveň dětských knih, měly vliv na díla opakovaně vydávaná ve čtyřicátých letech, jako např. Erbenovy Pohádky s ilustracemi Jiřího Trnky, Olbrachtova kniha Ze starých letopisů českých s ilustracemi Antonína Strnadela a Národní pohádky V. Beneše Třebízského s ilustracemi Adolfa Zábranského.

Autoři po květnu 1945 se snažili navázat na předválečný vývoj, dětské knihy vydávané do roku 1948 plnily funkci výchovnou i politickou. Objevovala se témata domova, rodiny, autorské pohádky, zvířecí pohádky, atd. Nejznámější autoři pohádek byli např. Josef Lada, Eva Vrchlická, Jan Drda, Bohumil Říha.

V 50. a 60. letech se zvyšoval zájem o prózu s okupační a válečnou tematikou a velký vliv na českou literaturu má sovětská próza. Kromě toho se do popředí dostala tvorba dobrodružné literatury a moderních pohádek. V tomto období vynikali autoři jako Bohumil Říha, Jaroslav Seifert, Jan Drda, Eduard Petiška, Miloš Macourek a jiní. Pro nejmenší začal vycházet časopis Sluníčko, který poskytl články k předčítání a seznámení s lidovou slovesností.

Na podporu čtenářské gramotnosti vznikl Klub přátel dětské knihy, který byl později přejmenován na Společnost přátel knihy pro mládež a ČSSR se stal členem IBBY.

70. a 80. léta byla plná autorů, kteří psali dětské knihy. Někteří nemohli vydávat v Československu, proto vydávali v samizdatové edici Petlice nebo v zahraničních edicích. Stále píšící byl Bohumil Říha, Jaroslav Seifert, Emanuel Frynta, ale i noví spisovatelé pro děti a mládež jako Markéta Zinnerová, Jiří Žáček, Václav Čtvrtek atd.

V 90. letech vycházela řada zakazovaných knih např. I. Klímy, E. Kriseové, J. Zahradníčka, I. M. Jirouse a dalších. Miloš Macourek se vrací ke svým postavám Macha

a Šebestové. Na scénu přichází mnoho nových autorů a nových témat. Do knihkupectví od 90. let proniká literatura ze západu.

Ilustrace má význam pro děti na začátku jejich seznamování s knihami. Cílem ilustrace je rozvíjet dětskou představivost a fantazii. Pokud rodiče dětem předčítají, tak si děti u této činnosti mohou prohlížet obrázky související se čteným textem. Díky nim mohou získat kladný a celoživotní vztah ke knize.

3.2 Práce s knihou v reformované české škole

Česká republika se stala členem mezinárodních sdružení, která podporují různé oblasti vzdělání a kultury, jako např. UNESCO, RA (Reading Association), IBBY, atd. UNESCO vydalo „Manifest o školních knihovnách“. V souvislosti s rozvojem dětského čtenářství to jsou přímo poslední dvě jmenované organizace, které jsou stěžejní v následujícím kontextu práce.

Zmíněné organizace podporují dětské čtenářství a práci s knihou. Pořádají nejrozličnější projekty, které rozvíjející zájem o knihu.

3.2.1 Společnost IBBY

Činnost IBBY oficiálně začala v roce 1953 v Curychu. *Dnes má za sebou pětapadesátiletou tradici a jejích více než sedm desítek národních sekcí plní v různých zemích pěti kontinentů své programové cíle.*²⁰

Každé dítě má právo na všeobecné vzdělání a přístup k informacím, které jsou obsaženy v zásadách Mezinárodní konvence o právech dítěte. K realizaci napomáhá tvorba a rozšiřování kvalitní literatury pro děti a mládež. Literatura pro děti a mládež má své zvláštnosti, proto bylo založeno Mezinárodní sdružení pro dětskou knihu, tedy IBBY (International Board on Books for Young People), které se hlásí k Mezinárodní konvenci o právech dítěte a podílí se na realizaci jejích cílů. Sdružení IBBY vzniklo z podnětu spisovatelky Jelly Lepmanové, která v Mnichově založila v roce 1948 Mezinárodní knihovnu pro mládež (Internationale Jugendbibliothek). Tato spisovatelka se zasloužila o

---

²⁰ *Ibby czech republic*. [online]. [cit. 2009-07-18]. Dostupné z [www: <www.ibby.cz>](http://www.ibby.cz).

první mezinárodní setkání pracovníků s dětskou knihou v Mnichově, kdy byl vyhlášen program s názvem „*Mezinárodní péče o dětskou knihu*” s heslem „*Dětská kniha je mostem mezi národy*”.²¹

V roce 1964 byla přijata Československá sekce (ČS) IBBY do členství IBBY, jejíž českou částí byla Společnost přátel knihy pro mládež (SPKM) a slovenskou částí Priatelia detskej knihy. Činnost československé sekce IBBY řídil federální výbor a její zástupci byli i v ústředních orgánech IBBY - ve výkonném výboru, v mezinárodních porotách Ceny Hanse Christiana Andersena, československý zástupce byl prezidentem poroty Ceny Hanse Christiana Andersena a prezidentem IBBY.

Od roku 1967 probíhá Mezinárodní den dětské knihy, kdy IBBY vyhlásila 2. duben jako výročí Andersenova narození. Každý rok má nad tímto dnem patronát jedna z národních sekcí. K dětem celého světa vydává IBBY poselství a plakát. Tehdy ještě československá sekce IBBY získala patronát dvakrát nad tímto dnem, a to v roce 1973, kdy napsal Bohumil Říha poselství „Knihu všem dětem světa” s ilustrací Adolfa Zábranského a druhý patronát v roce 1987, kdy napsal poselství slovenský spisovatel Rudo Moric a barevný plakát navrhl Dušan Kállay. Československo bylo také pořadatelem 17. kongresu IBBY, který se konal v Praze roku 1980.

Ke konci roku 1992 ukončila svoji činnost československá sekce IBBY v souvislosti s rozdělením Československa. Tato sekce se v roce 1993 rozdělila na dvě samostatné národní sekce, a to na českou a slovenskou. Česká sekce IBBY je od tohoto roku občanským sdružením s internetovou doménou www.ibby.cz.

V souvislosti s českou sekcí IBBY je pořádána soutěž Zlatá stuha taktéž od roku 1993. Dnes toto ocenění „vyhlašuje Česká sekce IBBY společně s Klubem ilustrátorů dětské knihy, Obcí spisovatelů a Obcí překladatelů. Na jejím financování se podílí významně Ministerstvo kultury ČR.“²²

Mezinárodní IBBY vydává vlastní měsíčník s názvem Bookbird, který je zasílán také do České republiky a je dostupný v Sukově studijní knihovně pro mládež (NPKK při Ústavu informací ve vzdělávání). V této knihovně se soustřeďují knihy, které jsou

---

²¹ *Ibby czech republic*. [online]. [cit. 2009-07-18]. Dostupné z [www: <www.ibby.cz>](http://www.ibby.cz).

²² Tamtéž.

přihlašovány na soutěž. „Nominované a vítězné knihy jsou vybírány třemi porotami v literární, výtvarné a překladatelské části. Nominované tituly putují společně s kolekcí ilustrací po veletrzích v Liberci, Praze, Boloni a dalších veletrzích. Celá kolekce nominovaných knih je zasílána do Mnichova do Internationale Jugendbibliothek (od roku 2005).“²³

V roce 1988 se konal 21. kongres IBBY, mezinárodní nevládní organizace pro dětskou knihu, v Norsku na téma Dětská literatura a nová média. Z hlavních cílů společnosti IBBY je podporování výchovy a vzdělání pomocí knih. Pomáhá ve vydávání dětských knih, podporuje výzkumy odborných prací spojené s dětskou knihou a usiluje o pozitivní vztah k četbě.

U příležitosti kongresu IBBY se uděluje cena Hanse Christiana Andersena a znamená nejvyšší mezinárodní ocenění pro tvůrce dětských knih za celoživotní dílo. V 50. letech byla cena udělována jen spisovatelům a od druhé poloviny 60. let také ilustrátorům.

Každý rok se v rámci IBBY udílí další cena, která se nese název IBBY-Asahi na podporu čtenářství (IBBY-Asahi Reading Promotion Award). Již od roku 1988 se udílí uskupením a institucím, které úspěšně propagují čtení dětí a mládeže.

Již v roce 1988 odborníci zjistili mnoho podstatných faktorů, které ovlivňují dětskou četbu a která média jsou v životě dětí důležitá.

3.2.2 Cíle české IBBY

Program IBBY se vyvíjí již od r. 1948 a jeho cílem je především podpora výchovy a vzdělání ve všech zemích prostřednictvím knihy; dále je jejím cílem snaha o rozšiřování dobré dětské knihy a podpora vydávání dětských knih, výzkumů odborných prací souvisejících s dětskou knihou. V neposlední řadě se organizace snaží vyzdvižovat pozitivní výchovné vlivy četby a médií.

ČS IBBY se zaměřuje na propagaci a podporu české literatury pro děti a mládež v České republice i v mezinárodním měřítku. Pořádá konference, sympózia, profesní

---

²³ *Ibby czech republic*. [online]. [cit. 2009-07-18]. Dostupné z [www: <http://www.ibby.cz/index>](http://www.ibby.cz/index).

setkání a tvůrčí dílny. ČS IBBY se soustřeďuje jak na domácí, tak na mezinárodní aktivity. Významnou aktivitou přímo pro děti je pořádání soutěží a cen literatury pro děti a mládež. Dále se podílí na vydavatelské činnosti a podporuje bádání v oblasti literatury pro děti a mládež.

Pro uskutečňování svých aktivit ČS IBBY spolupracuje s jednotlivci, skupinami a organizacemi obdobného zaměření v ČR a v zahraničí. [12]

3.2.3 Ceny IBBY

IBBY uděluje již od roku 1956 Cenu Hanse Christiana Andersena. Mezi českými nositeli této ceny jsou Jiří Trnka, Bohumil Říha a Květa Pacovská.

V roce 2002 začalo ve Švédsku udělování Ceny Astrid Lindgrenové (ALMA). Cena je udělována každoročně žijícím spisovatelům, ilustrátorům a organizátorům podporující dětské čtenářství za jejich celoživotní dílo.

Dále je to česká cena Magnesia litera, která je udělována od roku 2002; SUK – Čteme všichni, jehož název je odvozen od jména Václava Františka Suka, významného teoretika v oblasti literatury pro mládež a Čestná listina IBBY (IBBY Honour list).

Od roku 1956 do roku 1978 se cena jmenovala Čestná listina Hanse Christiana Andersena. Od roku 1956 se udílí diplom spisovatelům, od roku 1974 ilustrátorům a od roku 1978 i překladatelům za jejich celoživotní dílo. Každé dva roky jsou na ni zapisováni autoři a jejich nedávno vydaná díla. Do tří kategorií (spisovatelé, ilustrátoři, překladatelé) se nominuje jedna kniha, která představuje nejlepší tvorbu dané země a která se následně prezentuje po světě.

Ceny mohou být dobrým pomocníkem pro učitele, jak vybírat pro žáky doporučenou četbu, jejíž pomocí budou získávat čtenářskou gramotnost i rozvíjet klíčové kompetence.

3.2.4 Další instituce, aktivity a ceny v ČR

S rozvojem dětského čtenářství se v České republice konají následující akce, které dětem přibližují knihy a motivují je ke čtenářství. Jsou to akce, jako např. Celé Česko čte dětem, Čítárny, Knížka pro knihomola Emila, Moje kniha, Noc s Andersenem, Rosteme s knihou a Suk - Čteme všichni. Za nejvýznamnější cenu v České republice se považuje „Zlatá stuha“. Aktivitami pak jsou „Veletřh dětské knihy“, který se koná každoročně v Liberci a „Jičín město pohádky“.

V březnu probíhá „Týden čtení“, vždy v dubnu „Noc s Andersenem“ na počest jeho narození 2. dubna 1805. Akci u nás připravuje Klub dětských knihoven SKIP a Svaz knihovníků a informačních pracovníků již od roku 2000. Jedná se o večerní program pro děti do 12 let, kdy se konají nejrůznější soutěže, literární hry, ruční práce, loutkové divadlo, může být pořádána i diskotéka nebo nejrůznější druhy turnajů ve společenských hrách. V některých knihovnách zapojují do programu i „návštěvy pohádkových bytostí“ a literárních postav. Děti, které knihovnu v nočních hodinách navštíví za účelem této akce, si s sebou přinesou vše potřebné ke stravování a přespaní.

Ve stejném měsíci, konkrétně 23. dubna, probíhá „Den knihy a autorských práv“. V tento den roku 1616 zemřely významné osobnosti světové literatury, např. Miguel de Cervantes y Savendra, William Shakespeare a později například Vladimír Nabokov. Tento den se připomíná každoročně již od roku 1995 ve více než 100 zemích světa všech kontinentů. Všechny věkové kategorie se ve své knihovně v tento mohou setkat s literárními postavami, aby si všichni na vzájem o nich sdělili své dojmy. Důležitá je podpora této akce ze stran knihovníků, učitelů, samotných autorů a sdělovacích prostředků. Má především připomenout potřebu knih a čtení v životě každého z nás. Existují další aktivity pořádané knihovnami pro podporu čtenářství. Byly zmíněny jen ty nejvýznamnější.

3.2.5 Společnost pro podporu a rozvoj čtenářství (CzechRA)

Tato společnost vznikla v České republice v roce 1992 jako česká sekce Mezinárodního sdružení pro čtení (IRA). CzechRA je dobrovolnou neziskovou organizací. Cílem společnosti je všeobecná podpora aktivit zaměřených na podporu čtení a čtenářství

v ČR. Zahrnuje oblast výuky „čtení ve školách, rozvoj didaktiky čtení jako součásti přípravy učitelů, spolupráci s knihovnami, výzkumné aktivity a nejrůznější další aktivity, do kterých je zapojena co nejširší veřejnost, tedy jak rodiče, tak nakladatelé apod. Jednotlivými cíli jsou např. „zkvalitnění všech forem přípravy učitelů, vědecko-výzkumná a publikační činnost, úzká spolupráce s knihovníky, pedagogickými centry, Klubem dětských knihoven (KDK), Českou sekci IBBY, Českou společností Dyslexie a RWCT.“²⁴

Aktuálně se v televizi objevují spoty na podporu čtení a předčítání dětem. Nabádají rodiče, aby četli svým dětem aspoň 20 minut denně. Tento unikátní projekt se nazývá: Celé Česko čte dětem, jejímž partnerem je např. Nákupní galerie Myslbek v Praze Na Příkopě, Česká televize, Rodinné knihkupectví, Český rozhlas a další.

Zásadní heslo tohoto projektu je:

„Národ, který málo čte, málo ví. Národ, který málo ví, přijímá špatná rozhodnutí – doma, v obchodě, u soudu, u volební urny. Nevzdělaná většina může přehlasovat vzdělanou menšinu – to je velice nebezpečný aspekt demokracie.“

Jim Trelease, „The Read-Aloud Handbook“, (Učebnice předčítání)

Prostřednictvím televize a knihoven probíhala celostátní akce Kniha mého srdce, který měl za cíl nalézt nejoblíbenější knihu obyvatel České republiky. Do tohoto projektu se zapojili jak samotní čtenáři pomocí webových stránek a televize, tak knihovny, které měly za úkol propagovat hlasování.

3.3 Práce s knihou jako zdrojem informací

Podstatou výchovy žáků k práci s knihou a informacemi se zabývá mnoho autorů, např. M. Filipová, J. Korpík. Cílem práce s informacemi na základní škole je poskytnout žákům základní soubor vědomostí, dovedností a návyků, který jim umožní pozdější využívání odborných informací.

Tím se kladou nároky na učitele. Díky svým odborným znalostem didaktiky a psychologie a díky poznatkům o metodách výuky, naučí žáky pracovat s informacemi.

---

²⁴ Wild, J. *CzechRA v ČR*. [online]. [cit. 2009-09-10]. Dostupné z www: <<http://www.czechra.czweb.org/>>.

Vybráním vhodných metod a forem práce učitel žákům předává informace, které jsou nepostradatelné pro jeho další vývoj. Díky takovým metodám si žáci osvojí učivo a zároveň získají návyky potřebné k samostatnému studiu, které jsou důležité pro sebevzdělávání.

Práce s informacemi prostupuje všemi předměty, které žáci ve škole mají. Jejím cílem je „hledání a používání takových metod práce, aby žáci získávali potřebné informační dovednosti a návyky při osvojování učiva“.²⁵

Sami žáci mohou ve vyučovací hodině využívat různé informační prameny. K tomu napomáhají vhodně zvolené metody a formy práce zprostředkované učitelem. Nejčastějšími metodami jsou: práce žáků ve skupinách, dialogy, dílčí úkoly, projekty apod.

Pro další motivaci žáků k samostatnému získávání poznatků musí učitel sledovat chyby a pokusit se jim předcházet, kterých se žáci mohou dopustit z nedostatku své zkušenosti.

Tvořivá práce žáky povzbuzuje a inspiruje k novým nápadům. Úkoly pro žáky musí být správně formulovány, aby byla jejich práce s informacemi úspěšná. Mají obsahovat jasnou a konkrétní otázku, která vyžaduje konkrétní odpověď, ale i návod k postupu práce.

Žáci na základní školy začínají pracovat s prameny primární povahy. Nejprve se musí žáci v primárních pramenech orientovat, pak se z nich naučí vybírat požadované informace a nakonec je zvládnou zařadit do daného úkolu. Na druhém stupni ZŠ žáci „intelektuálně zpracovávají vybrané informace“²⁶ (využívají je a zdůvodňují v kontextu s probíranou látkou). Přidává se práce se sekundární literaturou a využívání knihoven a informačních center.

K osvojování informačních dovedností patří například čtení, chápání odborného textu, orientace v primárních pramenech, práce s encyklopediemi a slovníky, výpisky, práce se sekundárními prameny a spolupráce s knihovnou. Především na střední škole se postupně se přidává i návyk k porozumění bibliografickým citacím a poznámky v publikacích.

---

²⁵ Filipová, M. *Výchova k práci s informacemi na základních školách. Metodická příručka pro učitele*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. s. 19.

²⁶ Tamtéž. s. 21.

Čtení je základní informační dovednost, která spojuje vědomosti a návyky. Zvládnutí čtení vede k dalším novým dovednostem, je zdrojem nových poznatků a vede také k abstraktnímu myšlení. Umožňuje lidem poznat nové věci a jevy, které dokáže hodnotit. Žáci se nejprve musí naučit číst, až pak mohou pracovat s informacemi. Předpoklad pro rozvoj čtenářství je pěstování kladného vztahu ke knize.

Jedna z metod užívaná na druhém stupni je rychlé čtení, které je vhodné k rychlému vyhledávání potřebné informace. V textu žáci vyhledávají odlišně tištěné výrazy, ale zároveň se má tato činnost časově vymezit.

Další dovedností je porozumění odbornému textu. Žáci mají za úkol vyhledat informaci, pochopit a porozumět jí. Učitel má vést žáky k tomu, aby ji dokázali rozpoznat význam cizích slov nebo odborných výrazů, než budou text interpretovat.

Žáci by se dále měli orientovat v primárních pramenech. Měli by si danou publikaci systematicky orientačně prohlédnout, jak je členěna, zda má kapitoly nebo je bez kapitol, zda obsahuje ilustrace a zajímavé přílohy.

Už na prvním stupni se žáci seznamují s encyklopediemi a slovníky. Učí se s nimi pracovat, vyhledávat podle abecedy, orientovat ve zkratkách a rozpoznávat smysl různých hesel. Výpisky a další studijní dokumentace tvoří komplex individuálních studijních dovedností každého žáka. V budoucnu žákům výpisky pomohou k navrácení se ke starším informacím. Tvorba výpisků a systematické ukládání vlastních studijních dokumentací pomůže žákům k třídění důležitých informací.

Později přichází i práce se sekundárními prameny, které představují důležitou součást přípravy žáků na práci s informacemi. Bezpochyby k tomu patří i spolupráce s knihovnou. K prvnímu seznámení žáků s knihovnou dochází hlavně ve škole. Později dojde k navštěvování veřejné knihovny, ve které se mohou žáci s učitelem nebo sami účastnit besed a různých akcí. Knihovna se tak pro ně stane místem, ze kterého si odnesou nejen kulturní zážitek.

3.4 Praktické využití práce s knihou

Knihovna je nejvhodnějším místem, kde žáky přivést ke knihám. Lze tak učinit právě ve školní knihovně, kam mají učitelé přístup téměř denně, a proto není pro ně problém zde uskutečnit vyučovací hodiny.

Například hodina dějepisu, českého jazyka, zeměpisu a jiné předměty mohou pracovat s naučnou literaturou. S touto literaturou se žáci naučí pracovat a přímo v knihovně si ji mohou vyhledat. Ve školních knihovnách by proto neměly chybět encyklopedie, slovníky apod.

Prostřednictvím hodin uskutečněných v knihovně se nám tak může podařit nadchnout všechny žáky pro práci s knihou.

S úryvkem z knihy lze pracovat třeba ve skupině, nebo formou diskuze, projektů apod. Mimo tyto aktivity lze pracovat s knihou jako s dramatizovaným literárním textem. Tato činnost se pro žáky stane zážitkem, ale je k tomu potřeba dostatek času. Pro žáky to znamená, že budou číst postupně po rolích a k tomu je potřeba zvýšená pozornost k textu. K dramatizaci v hodině je nejprve vhodný jednoduchý tematický základ, který obsahuje více přímé řeči a má snadno členěné scény s dramatickým charakterem.

Nejprve se musí začít s rozbořem textu a pak postupovat čtením po rolích. Čtenář proto musí pozorně vnímat text. Po přečtení ukázky po rolích by měl učitel hodnotit kvalitu čtení, popřípadě zadat doplňující úkoly a diskutovat o hrdinech. Na závěr žáci reprodukuji přečtenou ukázku.

Tato činnost vede k samostatnosti a ke kultivovanému projevu. Žáci tak jsou připraveni i do budoucna na řešení různých situací.

„Soustavná práce s knihou od prvních tříd základní školy přináší dobré výsledky. Vytváří potřebné dovednosti a návyky práce s knihou, rychleji rozvíjí čtenářské dovednosti, a hlavně formuje dobrého a náročného čtenáře.“²⁷ Pokud probíhá hodina literární výchovy

---

²⁷ Koplík, J. Práce s knihou v Severomoravském kraji. In: *Literatura a děti staršího školního věku. Práce s knihou na 2. stupni ZŠ*. Praha : Společnost přátel knihy pro mládež 1988. s. 36.

v knihovně, která obsahuje dostatečné množství knih, bývá velice působivá a efektivní a v žácích zanechá estetický a kulturní zážitek.

Všechny výše uvedené formy práce s knihou byly sice uvedeny v knihovně, ale lze je samozřejmě vhodně využít i v běžných vyučovacích hodinách.

V každé hodině lze vymezit pár minut, kdy budou mít žáci možnost si přečíst vlastní knihu. Existuje vhodná forma práce, při níž lze přimět žáky ke čtení. Nazývá se „dílna čtení“ a vychází z programu RWCT (čtením a psaním ke kritickému myšlení) a na starost v České republice ji má SKIP (Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR). [13] Tento celoroční systematický způsob práce s knihou má za úkol rozvíjet čtenářství i u žáků, kteří se čtení vyhýbali a vytvořit ve třídě čtenářské návyky. Žáci pochopí smysluplné propojení vlastní osoby s textem. Cílem je, aby děti získaly čtenářské dovednosti, aby porozuměly textu v hlubším kontextu a využily jej k promýšlení sdělení na vyšší úrovni. Čtenářskou dílnu lze využít v hodinách čtení, které je na 2. stupni, literární výchovy nebo i v jiných humanitních předmětech.

Hlavní podmínkou k realizaci čtenářské dílny je čas. Pro to, aby žáci více četli, je potřeba více času. Škola by měla umožnit žákům, aby měli na čtení čas. Jestliže ho žákům zorganizujeme tak, aby byl určen jen ke čtení, žáci si zvyknou a jsou pak připraveni číst.

Dalším důležitou součástí je výběr textu. Na druhém stupni si žáci vybírají knihy s tématy, která je zajímají. Pokud někoho zaujmou časopisy, tak může volit i tuto formu čtení. Mnohé časopisy jsou zdrojem vhodných textů.

Zpětná vazba je také předpoklad úspěšnosti čtenářské dílny. Nejde jen o vzájemné působení čtenáře a autora, ale čtenář by se měl o zážitky a zkušenosti také podělit a měl by umět interpretovat text vlastními slovy. Kromě toho by se měli naučit naslouchat druhým.

Denně se žákům vymezí časový prostor ke čtení, nad knihami se diskutuje, vytvářejí se referáty, píše se deník, výpisky ze zajímavé pasáže knihy apod. To vše by měla poskytnout čtenářská dílna.

4 ŠKOLNÍ KNIHOVNA JAKO PROSTŘEDEK ROZVOJE ČTENÁŘSTVÍ

4.1 Vymezení pojmu školní knihovny

Školní knihovna je nesamostatná organizace, kterou zřídila škola. Veškeré materiály, personální a prostorové podmínky zajišťuje vedení školy. Tyto faktory jsou nutné k realizování úkolů a povinností, které vyplývají z předpisů finančních, knihovnických a z poslání školy.

Školní knihovnu můžeme definovat jako organizovanou instituci školy, která je využívána žáky a učiteli a je udržována z rozpočtu školy. Klade si za úkol zajistit vyučovací proces z hlediska informačního a dokumentačního. Považujeme ji za informační a studijní centrum školy. Slouží k rozvoji čtenářství a doplnění učiva.

Pracovník knihovny poskytuje služby pro žáky, studenty a zaměstnance školy ze strany odborné, studijně pracovní, knihovnické a informační. Jeho prací je zajišťovat aktualizování knihovního fondu odbornými dokumenty, jejich evidování, půjčování a vracení. [14]

Vymezení pojmu školní knihovna můžeme nalézt na internetovém webu Centra pro školní knihovny nebo ve sbírce zákonů:

„Školní knihovna je sbírka knih a jiných dokumentů v klasické i elektronické podobě, evidovaná v majetku školy, určená k rozvoji čtenářství a k rozšíření a doplnění učiva. Za školní knihovnu je považováno i studijní a informační centrum školy.“²⁸

---

²⁸ Čumplová, L.; Nejezchlebová, J.; Švastová, Z. *Průručka pro školní knihovny jako studijní a informační centra na základních školách*. [online]. [cit. 2009-08-30]. Dostupné z [www: <http://www.npkgk.cz/csk/files/prirucka_pro_skolni_knihovny.pdf>](http://www.npkgk.cz/csk/files/prirucka_pro_skolni_knihovny.pdf).

Sbírka zákonů definuje v § 120 školní knihovnu následovně: „Školská účelová zařízení podle účelu, k němuž byla zřízena, napomáhají školám a školským zařízením při jejich činnosti, zajišťují materiálně technické služby, poradenské, informační nebo ekonomicko-administrativní služby, poskytují odborné, studijně pracovní, knihovnické a informační služby pro žáky, studenty, popřípadě zaměstnance, zajišťují praktické vyučování a výchovu mimo vyučování nebo vytvářejí podmínky pro praktické vyučování žáků a jejich zájmovou činnost.“²⁹

Ministerstvo vydalo i doporučení pro školní knihovny, jak by měly fungovat na základních a středních školách. Doporučení však není závazné. Obsahuje 19 článků a dvě přílohy: První článek je nazván Základní ustanovení, který vymezuje pojem školní knihovna a kdo může knihovnu využívat. Druhý článek Úkoly knihovny informuje o evidenci dokumentů, tvorbě programů a vypracovávání plánů. Ve třetím článku Řízení a personální zabezpečení školní knihovny je v první řadě zmíněno, jaké povinnosti ohledně knihovny má ředitel na starosti a dále jakou funkci a povinnosti má knihovník. Financování školní knihovny je obsaženo ve čtvrtém článku, pátý článek popisuje, co tvoří Knihovní fond a co je jeho cílem, popřípadě, kde může být fond uložen. Šestý článek vymezuje Knihovnicko-informační služby, které se dělí na základní služby (např. výpůjční služby absenční a prezenční, přístup k internetu, atd.) a na speciální služby, u kterých má ředitel stanovit poplatky. V sedmém článku je navrženo Materiální a technické zabezpečení. Poslední článek se nazývá Metodická pomoc školním knihovnám. V článku je doporučeno navštívit webové stránky Centra pro školní knihovny a na stránky Klubu školních knihoven SKIP, kde mohou pracovníci naleznout náležitou pomoc a jiné užitečné informace.

Přílohy obsahují Návrh řádu školní knihovny, které si každá škola vyplní sama. Návrh je rozdělen na 4 větší části: I. Základní ustanovení, II. Výpůjční řád knihovny, III. Řád studovny, IV. Závěrečné ustanovení. Tyto části jsou dále rozděleny do několika článků, které jsou podrobněji rozpracovány.³⁰

---

²⁹ *Sb. zákonů 2. září 2008*. [online]. [cit. 2009-08-30]. Dostupné z www : <http://www.msmt.cz/uploads/soubory/zakony/Uplne_zneni_SZ_317_08.pdf>.

³⁰ *Doporučení MŠMT k činnosti a funkci školní knihovny*. [online]. [cit. 2009-10-11]. Dostupné z www: <<http://knihovnam.nkp.cz/>>.

Druhá příloha obsahuje Doporučení pro vybavení školních knihoven. UNESCO navrhlo standart pro školní knihovny. Jedná se o čtyři modely studijních a informačních center (SIC)³¹:

- I. Studovna a čítárna
- II. Mediátéka se studovnou
- III. Studijní a informační centrum školy
- IV. Rozšířené studijní a informační centrum

Vytváření takového centra je dlouhodobou a nákladnou záležitostí. Každý z výše uvedených modelů má podle UNESCO přesně navržené prostory, které by mělo centrum splňovat, dále uvádí vybavení včetně knihovního fondu, personální zajištění, jakou činnost má centrum vykonávat a kolik provozních hodin má mít. Nejjednodušší je samozřejmě I. model, který je vhodný pro menší školy. Tento typ lze využívat při výuce informační výchovy ve všech předmětech, učitelé zde mohou čerpat ukázky pro výuku nebo zde žáci mohou studovat ve volných hodinách. II. model má stejnou funkci jako I. model navíc rozšířený o výpůjčky prezenčně i domů. Ve III. modelu je navíc zajištěno i meziknihovní výpůjční služba a prostor slouží k samostatnému studiu i jako alternativní učebna. Nejvíce nákladný je IV. model, který již slouží jako odborné pracoviště, navíc sál vhodný pro semináře, kurzy a prezentace. Takto vytvořené školní knihovny by byly v České republice přínosem. Svou vybaveností by přitahovaly děti, trávily by zde volné hodiny, měly by čas zde vyhledávat zajímavé knihy, pracovaly by zde na referátech, domácích úkolech a projektech a zvyšovaly by svoji čtenářskou gramotnost a rozvíjeli klíčové kompetence.

Celá škola by měla přispět k získávání nových poznatků během samotného vyučování, tak i mimo vyučování, které může podpořit právě školní knihovna. Ze školní knihovny by měly pronikat nejnovější zdroje z různých studijních a vědních oborů do vyučovacího procesu.

V dobře zařízené školní knihovně nebo informačním centru je možné studovat, vyhledávat potřebné údaje z časopisech, knihách nebo získávat informace z internetu.

---

³¹ Jonák, Z.; Čumplová, L.; Brachtlová, J. *Vytváření informačního zázemí školy*. 1. vyd. Praha : Sdružení Mac, 2003. s. 21 – 24.

Taková knihovna může poskytovat audiovizuální dokumenty (videokazety, CD, DVD, a jejich projekce) a různé počítačové programy a multimedia.

Personál a dobře fungující informační centra zajišťují kvalitu školy. „Informační a studijní centra nabízejí informační služby, knihy a zdroje, které umožňují všem členům školní komunity stát se kritickými mysliteli a efektivnějšími uživateli informací všech druhů a typů médií. Je nezbytné, aby se informační a studijní centra škol připojila k širší knihovnické a informační síti ve shodě se zásadami Manifestu veřejných knihoven UNESCO.“³² V České republice tento model zatím nefunguje, je záležitostí spíše v zahraničních školách. Na českých školách vede knihovnu učitel.

4.1.1 Žákovská knihovna

Školní knihovna by měla obsahovat zajímavé a čtivé knihy především pro děti každého věku. Škola by měla žáky naučit dobře číst a školní knihovna by měla jejich snahu podporovat. Za jednu z klíčových kompetencí je považována čtenářská gramotnost, jejímž základem je čtení s porozuměním.

„V českém RVP pro základní vzdělávání vyžadují vysokou úroveň čtenářské gramotnosti, např. klíčové kompetence k učení či k řešení problémů, které předpokládají schopnost výběru, vyhledání a třídění informací na základě jejich pochopení, propojení a systematizace; komunikativní a občanské kompetence zase vyžadují porozumění různým textům a obrazovým materiálům a schopnost kritického posouzení.“³³

Rozvoj čtenářství a čtenářské gramotnosti se stal problematikou druhé poloviny 20. století. Zvýšily se požadavky na celkovou úroveň jedince, tedy i na gramotnost a dovednost pracovat s textem.

Vznikla s tím tedy i nutnost mezinárodně sledovat a porovnávat úroveň gramotnosti. „Ve skutečnosti žáci sice zřejmě čtou z hlediska „techniky“ dobře, avšak velmi problematicky využívají čtení ve smyslu práce s informací (a tedy i čtenářské

---

³² Medková, M. *Informační a studijní centra školy*. [online]. [cit. 2009-09-10]. Dostupné z [www: <http://www.npkk.cz/csk/files/medkova-prispevek.pdf>](http://www.npkk.cz/csk/files/medkova-prispevek.pdf).

³³ Procházková, I. *Čtenářská gramotnost, klíčové kompetence a současné cíle vzdělávání*. [online]. [cit. 2009-09-10]. Dostupné z [www: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/447/ctenarska-gramotnost-klicove-kompetence-a-soucasne-cile-vzdelavani.html>](http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/447/ctenarska-gramotnost-klicove-kompetence-a-soucasne-cile-vzdelavani.html).

gramotnosti).“³⁴ V souvislosti s tím se postupně soustředil zájem i na průběh výuky čtení v počátcích školního vzdělání.

Čtení by mělo žáky bavit a přinášet jim dobrý pocit, že jsou schopni přečíst svou první knihu. S veřejnou knihovnou se začnou teprve seznamovat. Zatím jsou jim k dispozici vlastní dětské knihovničky, které mají doma. K tomu se ve škole přidává školní knihovna pod pedagogickým vedením učitelů nebo odborného pracovníka knihovny.

Ještě na prvním stupni by se měli žáci seznámit s městskou knihovnou, kde jim už pomohou odborní pracovníci. Děti poznají, že knihovna není jen místem, kde se knihy půjčují, ale i místem k seznamování, místem, kde se mohou dozvědět o čtenářských soutěžích, čtenářských dílnách a dalších aktivitách knihovny. Tím vším si děti rozšiřují obzory a rozvíjí své čtenářské návyky. Během tohoto školního období se naučí pracovat s učebnicí, knihou, poznají naučné encyklopedie a slovníky.

Na druhém stupni žáci začínají více pracovat s odbornou literaturou a cizojazyčnými slovníky. Poznávají čím dál více spisovatelů nejen českých, ale i světových.

Samozřejmostí by pro žáky měla být práce s jakýmkoli textem a jeho porozuměním. Dobře analyzovat čtený text jim pomůže při psaní slohu, referátu, apod.

V knihovnách by si měli umět sami vyhledat potřebnou knihu v rejstřících, katalozích knihoven nebo na internetu.

Školní knihovna potřebuje vhodné prostory a materiální vybavení. Samozřejmostí by měly být stolky a židle ke studování literatury, psaní výpisků atd. Dále by bylo vhodné umístit do knihovny aspoň jeden počítač s přístupem na internet. Knihovna by měla dobře vybavena, aby žáci do ní rádi chodili a lehce našli informace, které potřebují zjistit.

Díky dobré vybavenosti mohou v knihovně probíhat vyučovací hodiny, individuální studium učitelů a žáků, relaxování nebo menší prezentace. Místnost může fungovat jako prostor pro zveřejňování výsledků různých druhů žákovských prací. Kvalitní propojení

---

³⁴ Wildová, R. Rozvoj čtenářství na počátku školní docházky. s. 38. In: *Čtením ke vzdělání*. Praha : Svoboda servis, 2004.

výuky se školní knihovnou může dospět k motivaci žáků. Čím bude práce systematictější, tím bude výuka smysluplnější. [15]

4.2 Spolupráce škol s veřejnými knihovnami

Veřejné knihovny mají většinou vhodné prostorové a technické vybavení, ve kterých se může odehrávat výuka nebo trávit volný čas. Kromě toho vlastní kvalitní fondy informačních dokumentů, odborný personál, nabízejí pestrou škálu aktivit apod.

Knihovníci veřejných knihoven by se měli seznamovat se změnami v učebních metodách škol a s tvorbou školního vzdělávacího programu. Pak mohou dobře spolupracovat se školami a jejich školními knihovnami, soustřeďovat svou práci na děti a mládež a v neposlední řadě nabídnout pomoc pedagogům. Získají tím čtenáře a spolupráci se školou, a tak mohou podporovat čtenářskou i informační gramotnost. Žáci si pomocí veřejných knihoven rozšíří obzory, poznají nové knihy a akce pořádané knihovnou. Časem třeba zjistí, že je čas strávený nad četbou začne bavit a veřejnou knihovnu budou s radostí navštěvovat.

Veřejná knihovna může školám pomoci v práci s informacemi, vést k alternativnímu přístupu ke knize, jak děti zaujmout a motivovat pro práci s informacemi.

Zájem o spolupráci s veřejnou knihovnou a školou by měli mít zejména učitelé. Ovšem podle pracovníků veřejných knihoven to není vždy jednoduché. Propojení práce veřejné a školní knihovny pak může vést k výhodným cílům: navzájem si poskytnou odbornou pomoc, vymění zkušenosti a nové postřehy, doplňují knihovní fondy, zajímají se o regionální literaturu, podpoří rozvoj čtenářství žáků a studentů, a mohou vzájemně kooperovat a pomáhat při aktivitách, které napomůžou k motivaci dětí.

Stále je v mnohých školách vžito, že školní knihovny využívají jen učitelé jako svou příruční knihovnu, do které nemají přístup žáci. Spíše o využití školní knihovny žáci nejsou dobře informováni. Pro dobré fungování školní knihovny jsou důležité některé změny, a to například zpřístupňovat knihovnu všem, nejen učitelům. Knihovna by měla být prostorem, kde se budou pořádat výstavy a dozvídat o soutěžích. Žáci zde budou aktivně pracovat, budou moci půjčovat knihy i prezenčně a budou využívat všech druhů dokumentů,

informačních zdrojů a knihovna jim bude sloužit i jako studovna. Pracovník knihovny, ať už jím bude učitel nebo profesionální pracovník, naučí žáky pracovat s informacemi.

4.2.1 Formy a metody spolupráce škol a veřejných knihoven

Na procesu formování dětského čtenáře se podílí lidé s odbornými pedagogickými i psychologickými znalostmi a vědomostmi, kteří pracují jak ve školách, tak ve veřejných knihovnách. Tito lidé dobře znají psychologii čtenáře v každém věku a vědí, jak je vhodnou formou a didaktickou metodou zaujmout.

V roce 2007 se konal ve Znojmě projekt s názvem Možnosti spolupráce veřejných knihoven a škol v 21. století. Cílem projektu bylo provázat zkušenosti učitelů a knihovníků. Učitelé měli zmínit některé metody z vyučovacích hodin, aby inspirovali knihovníky v hledání nových forem práce s knihou a uvědomili si důležitost besed pro návštěvníky knihovny. Z projektu pro knihovníky vyplynulo několik závěrů: jejich metody práce mají rozvíjet informační gramotnost a klíčové kompetence, zároveň je propojovat s průřezovými tématy týkající se aktuálních témat. Knihovnice mají být obeznámeny o situaci na školách a mají znát cíle RVP ZV, aby realizovaly metody určené pro změnu ve spolupráci knihoven a škol. [16]

Konkrétní formy motivují a povzbuzují žáky k práci v knihovnách. Ve veřejných knihovnách se často konají nejrůznější besedy a akce, které mnohdy navazují na literární výchovu. Organizace těchto akcí je dobře připravená a měla by být přizpůsobena danému věku žáků, aby motivovala a zaujala žáky. Pro ty nejmenší by neměla být jen jednostrannou činností. Práce by měla mít spád a měla by být pestrá, aby žáci byli soustředění. Pokud je beseda pro žáky moc dlouhá, nechávají knihovníci prostor, aby žáci mohli vstát, projít se po knihovně. Tak si alespoň mohou prohlédnout knihy i ti, kteří nechodí do knihovny. Knihovna a knihy v ní zapůsobí na žáky, rádi se zaregistrují a stanou pravidelnými čtenáři a návštěvníky knihovny. Tato forma práce má seznámit žáky s knihami nebo spisovateli.

Méně obvyklá forma spolupráce škol a veřejných knihoven je návštěva pracovníka knihovny ve škole. Tato akce je náročnější především pro pracovníka knihovny, který musí nainstalovat různé technické pomůcky a navíc ani žáky nemusí tak zaujmout, protože se stále všichni pohybují v prostoru školy. Knihovník ve škole může pořádat besedu o

regionálním literatuře nebo autorovi, může zvát děti na akce, které se uskuteční v knihovně, ve městě nebo jeho blízkém okolí, může společně se žáky předčítat úryvky z knih, které si připravil nebo i pouštět audiovizuální nosiče k určitému tématu.

Metody práce v knihovnách musí mít jasně stanovené téma, cíl a komu bude určena. Mělo by se přihlídnout k věku čtenářů (návštěvníků) a k jejich odborné způsobilosti. Důležité je i časové vymezení akce. Nejčastěji se jedná o programy, které jsou určeny pro větší počet zájemců, díky nim knihovna může získat nové čtenáře. Podle skupinových forem práce lze užívat vhodné metody: [17]

- Exkurze – Žáci základních škol se vůbec poprvé seznámí s knihovnou, jako s novou institucí. Pracovníci je provedou prostory knihovny a ukáží jim, které jsou určeny pro děti a které pro dospělé. Seznámí je s chodem knihovny, s výpůjčním řádem a dalšími možnostmi fungování knihovny. Žáci druhého stupně by knihovnu měli znát. Exkurze knihovny by se měla především týkat rozšíření a doplnění o informace, jak využívat informační zdroje, meziknihovní výpůjčky a další služby knihovny.
- Předčítání – Metoda předčítání je umělecký přednes poezie nebo prózy, který je součástí besedy nebo přednášky. Může významně přispět k citovému prožitku a motivovat k následné četbě předčítaného díla prostřednictvím autora, pokud se jedná o besedu se spisovatel nebo prostřednictvím knihovníka, pokud se jedná například o regionální přednášku, kterou má knihovna každoročně připravenou.
- Vyprávění – Vyprávění je provázáno v souvislosti se školními předměty, kdy se využívá práce dětí v knihovnách. Pouze s pomocí napsané osnovy děti líčí děj.
- Diskuze – Součástí besedy, přednášky nebo akce v knihovně je diskuze k aktuálnímu tématu. Je důležitá pro zpětnou vazbu a účastníci se mohou dovědět mnoho důležitých a zajímavých informací.
- Literární večer, pásmo - Při literárním večeru se návštěvníci seznamují s tvorbou spisovatelů, nebo s různými žánry, výročími apod. Literární pásmo je určeno spíše pro děti, kdy jsou užívány literární ukázky a spojování textu.
- Lekce knihovnicko-bibliografické přípravy slouží k procvičování a upevňování vědomostí při skupinové spolupráci.

- Další metody mohou být spojeny s použitím loutek, promítání filmů atd. Vhodné je také zařadit nejrůznější druhy soutěží a kvízů zaměřených na probírané téma, které souvisí s navštívenou akcí. Měly by být poutavé a zábavné, aby zvýšily zájem dětí o četbu a podpořily dětské čtenářství.

U všech těchto vyjmenovaných metod lze užít audiovizuální techniku, obrazy a jiné pomůcky.

Nejen v knihovně, ale i v hodinách literatury, je nutné motivovat žáky ke čtení. K dosažení dovedností pomáhají nejrůznější metody. Důležitá je didaktická pomoc z rukou odborníka.

PRAKTICKÁ ČÁST

---

5 VÝZKUMNÁ ČÁST

5.1 Výzkum

Klíčové kompetence se týkají všech předmětů na základní škole, ale někdy nelze rozvíjet všechny dílčí kompetence. Otázky v dotazníku na ně přímo nesměřovaly, ale později z výzkumu vyplynuly.

Otázky byly zaměřeny hlavně na dětskou četbu a na další setkávání žáků s knihou v různých formách (studijní záležitosti, vlastní knihovnička, návštěva knihoven apod.)

Pozornost byla směřována na žáky druhého stupně základních škol a taktéž na učitele základních škol bez ohledu na předměty. Oběma skupinám byl rozdán dotazník.

Odpovědi nastiňují, jak učitelé pomocí knih, odborné literatury, jiných tištěných zdrojů a návštěvou knihoven rozvíjí klíčové kompetence.

Důležitý je pro výzkum dostatek informací o zkoumaném souboru, např. věk (v tomto případě třídy druhého stupně ZŠ) a základní psychologická charakteristika respondentů.

5.2 Výzkumný dotazník a výzkumné cíle

Metoda výzkumu byla prováděna pomocí dotazníků, ve kterých byly použity uzavřené otázky.

Vypracovaný dotazník byl zaměřen na otázky týkající se dětského čtenáře na druhém stupni ZŠ a na otázky, jak jsou rozvíjeny klíčové kompetence.

Hlavní cíle výzkumného šetření byly:

- Zkoumat faktory ovlivňující dětského čtenáře na druhém stupni ZŠ.

- Dotazníkovým šetřením ověřit vztah žáků ke knize.
- Dotazníkovým šetřením zjistit, zda žáci v jičínském regionu navštěvují knihovny.
- Zkoumat možnosti rozvíjení klíčových kompetencí u žáků na druhém stupni ZŠ.

5.3 Výzkumné otázky

Z výzkumného cíle vyplývají výzkumné otázky:

1. Jak pracují žáci s informacemi (knihou) ve výuce i v domácí přípravě?
2. Jaká je souvislost mezi věkem dotazovaných žáků a jejich vztahem ke knize?
3. Jak učitelé využívají knihy ve výuce?
4. Jak vedou učitelé žáky k práci s tištěnými zdroji?
5. Jak učitelé a žáci využívají knihovny v rámci vzdělávání?

5.4 Hypotézy

Stanovili jsme si hypotézy, jejichž platnost jsme výzkumem ověřovali:

Hypotéza H1: Nejčastějším zdrojem k vyhledávání potřebných informací u dotazovaných žáků je internet.

Hypotéza H2: Žáci 6. třídy čtou častěji než žáci 9. třídy.

Hypotéza H3: Učitelé pracují více s učebnicí než s odbornou literaturou.

Hypotéza H4: Učitelé ověřují domácí práci žáků s knihou častěji frontálně vedeným rozhovorem než individuální formou.

Hypotéza H5: Učitelé v souvislosti s výchovou využívají veřejnou knihovnu více než školní knihovnu.

5.5 Poznatky z předvýzkumu

Před vlastním výzkumem na jednotlivých základních školách byl proveden předvýzkum s účastí žáků i učitelů druhého stupně ZŠ. Prokázalo se, že respondenti porozuměli všem otázkám obsaženým v dotazníku a že některé otázky jsou zbytečné. U některých otázek se ukázalo, že je potřeba doplnění o další podotázky. Přesto forma dotazníku a počet otázek zůstal téměř stejný.

5.6 Charakteristika respondentů

Respondenti výzkumného vzorku byli vybráni ze základních škol v jičínském regionu. Vzorek tvořili žáci druhého stupně od 6. do 9. tříd základních škol, celkem jich bylo 157, z toho 76 chlapců a 81 dívek.

Další vzorek respondentů představují učitelé druhého stupně základních škol ve stejném okrese. Dotazník vyplnilo 25 učitelů. 8 učitelů cizích jazyků (nejčastěji AJ a NJ), konkrétnější rozdělení není v našem šetření podstatné. 3 učitelé českého jazyka a občanské výchovy, 3 učitelé českého jazyka a dějepisu, 5 učitelů matematiky a fyziky, 3 učitelé zeměpisu a přírodopisu, 3 učitelé zeměpisu a tělesné výchovy.

Tabulka 1 Počet respondentů

	Celkem		Chlapci		Dívky	
	Počet	v %	Počet	v %	Počet	v %
6. třída	51	33	21	13	30	19
7. třída	32	20	17	11	15	9
8. třída	39	25	19	12	20	13
9. třída	35	22	19	12	16	10

6 VÝSLEDKY ŠETŘENÍ A DISKUZE

6.1 Učitelé

Učitelům bylo ve výzkumném dotazníku položeno celkem 8 otázek.

První z nich se vztahuje k doporučené četbě během školního roku.

Tabulka 2 Kolik knih doporučujete žákům přečíst během školního roku?

	%
a) 0	12
b) 1 - 2	0
c) 3 – 4	48
d) 5 – 7	16
e) 8 - 10	0
f) Libovolný počet	24

Největší počet učitelů (48%) uvedl, že doporučuje žákům přečíst během roku 3 - 4 knihy. Výsledky z dotazníkového šetření svědčí o tom, že mezi respondenty bylo 8 učitelů cizího jazyka a 6 učitelů českého jazyka, kteří většinou žákům zadávají doporučenou četbu. Další skupinu respondentů tvoří 5 učitelů matematiky a fyziky, u kterých můžeme předpokládat, že žákům doporučenou četbu nezadávají. Proto také 12% dotazovaných učitelů uvedlo, že žákům nedávají přečíst žádné knihy během roku.

Druhá otázka směřuje k ověřování přečtených knih žáků.

Tabulka 3 Jak si ověřujete, že žák danou knihu četl?

	%
a) Referátem	33
b) Čtenářským deníkem	22
c) Písemnou prací	4
d) Testem	0
e) Diskuzí	41
f) Jiné	0

Největší procento učitelů (41%) uvedlo, že si četbu ověřují frontálně vedenou diskuzí. Třetina učitelů si četbu ověřuje referátem.

Následující otázky se věnovaly práci s odbornou literaturou. Odpovědi učitelů jsou znázorněny v následujících třech tabulkách.

Tabulka 4 S kterými typy tištěných médií při hodině pracujete?

	%
a) Učebnice	42
b) Beletrie	10
c) Encyklopedie	17
d) Slovníky	10
e) Pravidla českého pravopisu	17
f) Atlasy	4
g) Jiné	0

Tabulka 5 Jak ji žákům zprostředkujete?

	%
a) Text okopíruji	59
b) Doporučím, aby si žáci zašli do knihovny	10
c) Dodám odbornou knihu sám	21
d) Zjistím, zda ji mají doma	3
e) Doporučím, aby si ji koupili	7

Tabulka 6 Jak často s ní pracujete?

	%
a) Každou hodinu	12
b) Jednou za týden	12
c) Jednou za měsíc	4
d) Příležitostně	72

Největší procento učitelů (42%) pracuje s učebnicí. Kromě toho menší procento používá odbornou literaturu, jako jsou encyklopedie a pravidla českého pravopisu, následuje malé procento těch, kteří užívají beletrie a slovníky.

Pokud učitelé využívají jinou odbornou knihu než učebnici, tak ji nejčastěji zprostředkují tím, že text okopírují. Následuje druhá nejčastější odpověď, že odbornou knihu dodají sami. Třetí nejčastější odpovědí je, že doporučí žákům, aby si zašli do knihovny.

Až 72 % učitelů uvedlo, že s odbornou knihou pracují příležitostně.

Na otázku, jak s odbornými knihami pracují, odpovědělo nejvíce učitelů, že z nich zadávají referáty a stejný počet neuvedl žádný způsob práce s odbornou knihou.

Tabulka 7 Jak s odbornými knihami pracujete?

	%
a) Vyhledávání pojmů	12
b) Srovnání jevů, událostí	12
c) Četba zajímavostí	4
d) Samostatná práce	4
e) Zadávání referátů	28
f) Práce s textem	12
g) Neuvedli	28

28% učitelů uvedlo, že s odbornou literaturou pracují z důvodu zadávání referátů. 12% učitelů uvedlo, že s ní při hodině pracují, aby si žáci mohli vyhledat neznámý pojem nebo srovnat určité jevy nebo události.

Tabulka 8 Využíváte se žáky školní knihovnu?

	%
a) Ano	32
b) Ne	68

Tabulka 9 Jak často ji využíváte?

	%
a) Denně	0
b) Aspoň 1x za týden	18
c) Aspoň 1x za měsíc	12
d) Méně než 1x za měsíc	41
e) Nikdy	29

U dotazovaných učitelů, nejčastější (68%) odpověď byla, že školní knihovnu nevyužívají. Nejčastější odpověď dotazovaných učitelů byla, že školní knihovnu využívají méně než jednou za měsíc.

Tabulka 10 Jste omezeni v množství nákupu knih pro školu?

	%
a) Ano	88
b) Ne	12

Tabulka 11 Pokud ano, z jakých důvodů?

	%
Finančních	88
Neuvedli	12

Téměř většina učitelů odpověděla, že jsou omezeni v nákupu knih, a to z finančních důvodů.

Poslední tři otázky se týkaly návštěvy veřejné knihovny. Následujících tabulky obsahují výsledky z výzkumného dotazníku.

Tabulka 12 Navštěvujete se žáky veřejnou knihovnu?

	%
a) Ano	56
b) Ne	44

Tabulka 13 Jak často?

	%
a) Více jak 1x za měsíc	13
b) Méně než 1x za měsíc	8
c) Více jak 1x za pololetí	30
d) Méně než 1x za pololetí	9
e) Jen při akcích knihovny	40

Tabulka 14 Jaké konkrétní akce spojené s knihovnou jste v minulém roce navštívili?

	%
Úvodní návštěva pro 6. třídu	12
Beseda se spisovatelem	24
Noc s Andersenem	12
Nenavštěvuji knihovnu	52

Více jak polovina dotazovaných učitelů odpověděla, že se žáky navštěvují veřejnou knihovnu. Děje se tak většinou při akcích pořádaných knihovnou. Více než polovina (52%) dotazovaných učitelů uvedla, že se žádné aktivity pořádané knihovnou v minulém roce neúčastnila. Necelá třetina (24%) učitelů navštívila knihovnu za účelem besedy se spisovatelem.

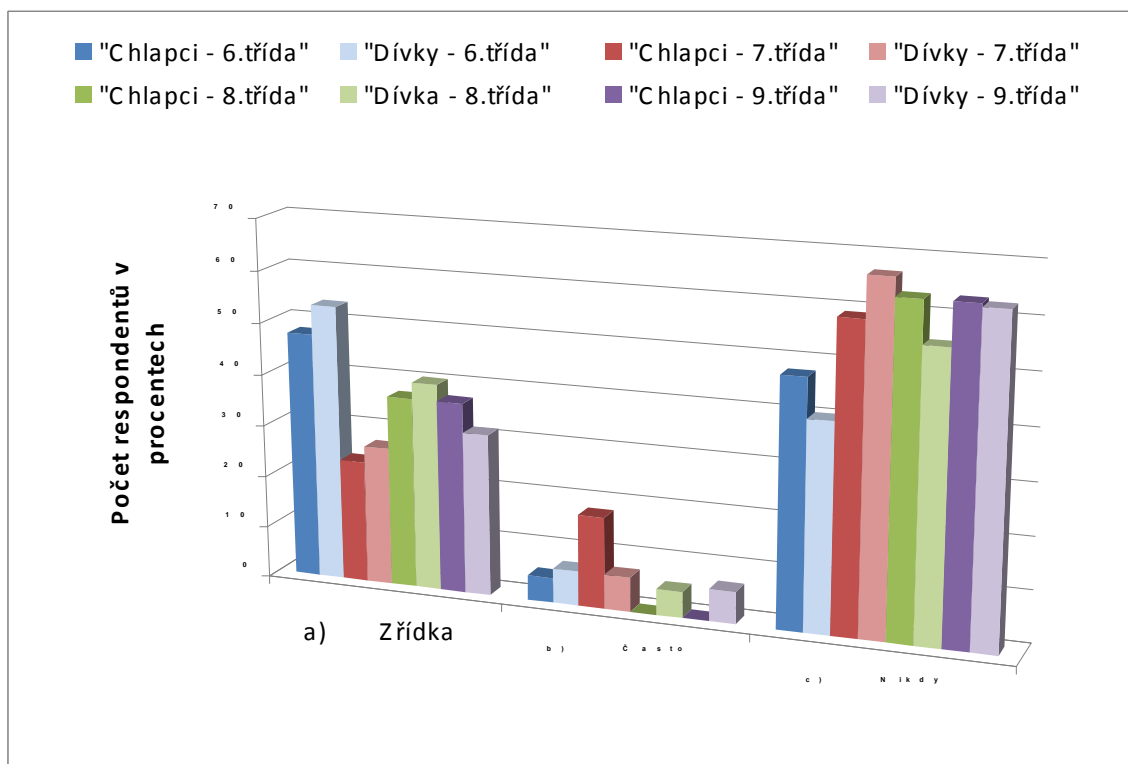
6.2 Vyhodnocení výzkumných otázek

Při vyhodnocování výzkumu budeme odlišovat žáky jednotlivých tříd a učitelů. Výsledky výzkumu jsou zpracovány graficky a počet respondentů uveden v procentech, dále následuje vyhodnocení výzkumných otázek, hypotéz a diskuze.

Výzkumná otázka č. 1:

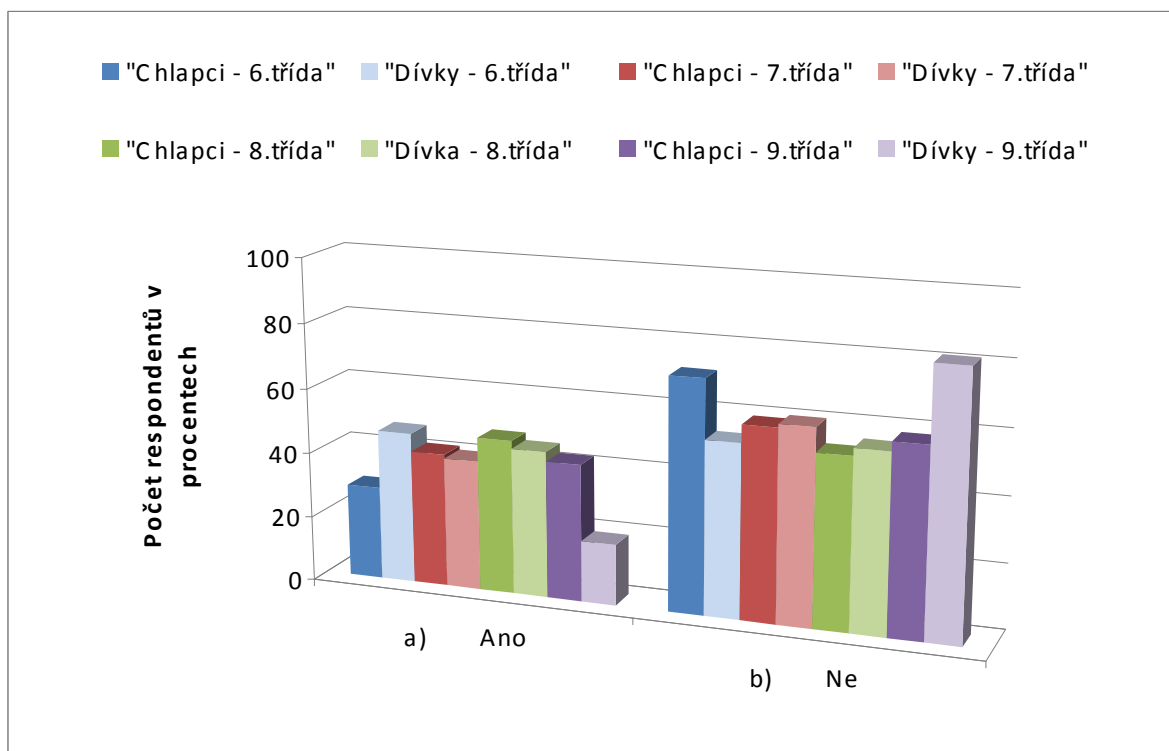
Jak pracují žáci s informacemi (knihou) ve výuce i v domácí přípravě?

Otázky, které se k tomuto problému vztahují otázky z dotazníku žáků: č. 4, č. 5, č. 6 a č. 17.

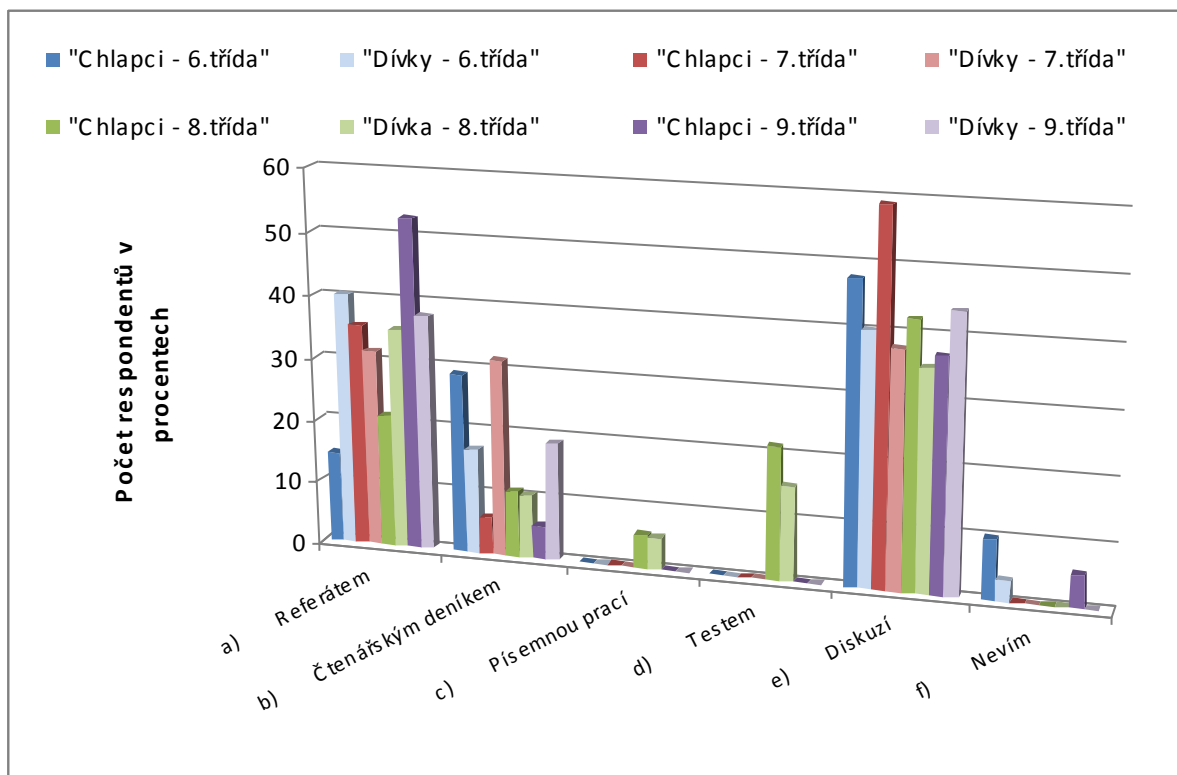

Graf 1 *Inspiruje tě někdy úryvek ve školní čítance k přečtení celé knihy?*

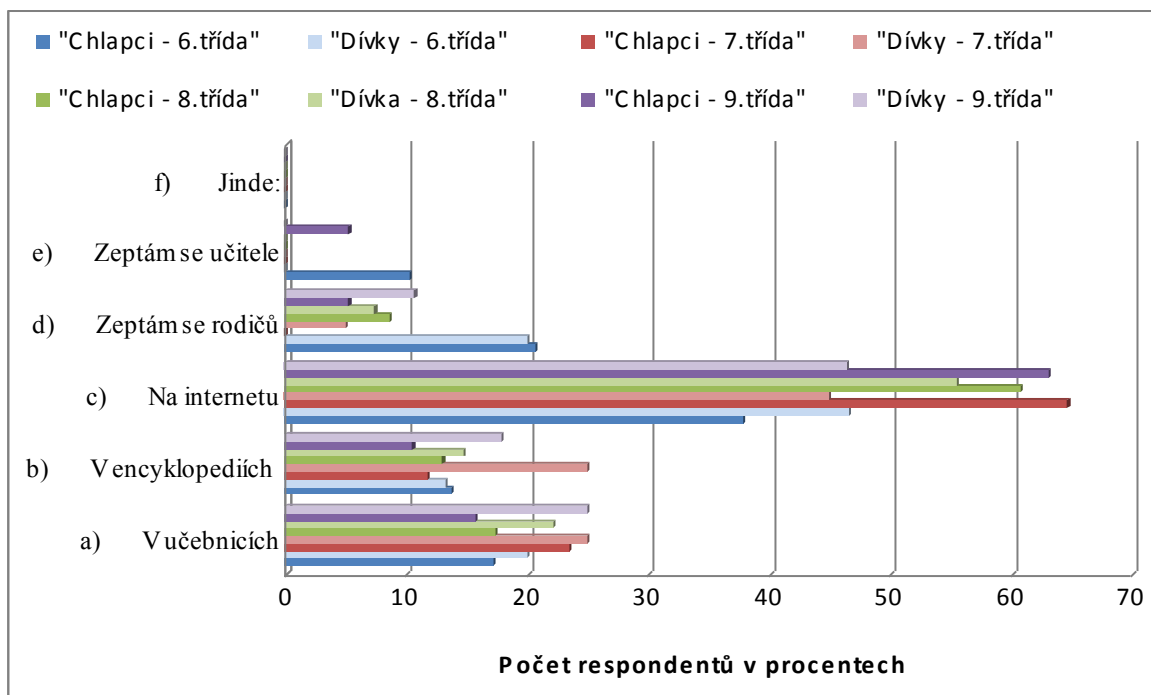

Graf 2 *Děláš si sám výpisky z knih?*

Graf 3 Jak si učitel ověřuje, zda jsi danou knihu četl?

Graf 4 Kde vyhledáváš informace potřebné do školy?

Vyhodnocení výzkumné otázky:

Jedna z otázek v dotazníku směřovala na práci s čítankou, se kterou ve škole se žáci setkávají. Chlapci i dívky 6. třídy na otázku, zda žáky úryvek inspiruje ve školní čítance k přečtení knihy, nejčastěji odpověděli „zřídka“ a „nikdy“. Žáci 7., 8. a 9. tříd ve velké míře (tj. nad 50%) odpovídali, že je úryvek v čítance nikdy neinspiroval k přečtení knihy. Žáci druhého stupně ze všech dotazovaných tříd odpověděli, že si nedělají výpisky z knih. Podle odpovědí všech dotazovaných žáků si ve škole učitelé nejčastěji ověřují četbu čtenářským deníkem a diskuzí.

Zda umí žáci pracovat s knihou i v domácí přípravě, nám může odpovědět otázka č. 5, která směřovala na to, zda si žáci dělají výpisky z knih. U chlapců ve všech třídách druhého stupně převažovala odpověď, že si výpisky z knih si nedělají a polovina dívek uvedla, že si také výpisky nedělají. Velké procento dívek v 9. třídě uvedlo, že si nedělají doma výpisky z knih, což je poměrně závažné. U dívek předpokládáme, že jsou v těchto věcech pečlivé a více si vše poznamenávají. Zde jsme se přesvědčili, že u žákyň devátých tříd se již pečlivost vytrácí. Možná je to tím, že již dosáhly posledního ročníku základní školy, nebo nejsou v učení a domácí přípravě příliš pečlivé. Může také záležet na působení jejich učitele, jak k celé třídě přistupuje a jaký má na ně vliv.

Pokud mají žáci vyhledat neznámé nebo nové informace potřebné do školy, tak nejčastěji využijí internet. Menší procento dívek i chlapců 6. tříd odpovědělo, že vyhledávají informace i v učebnici a někteří se zeptají rodičů. Žáci 6. tříd byli v minulých letech zvyklí na jednoho učitele, který je naučil pracovat převážně s učebnicí a byli fixováni na velkou spolupráci s rodiči, proto jsou zvyklí se s nimi ještě poměrně často radit.

Vyhodnocení hypotézy:

H1: Nejčastějším zdrojem k vyhledávání potřebných informací u dotazovaných žáků je internet.

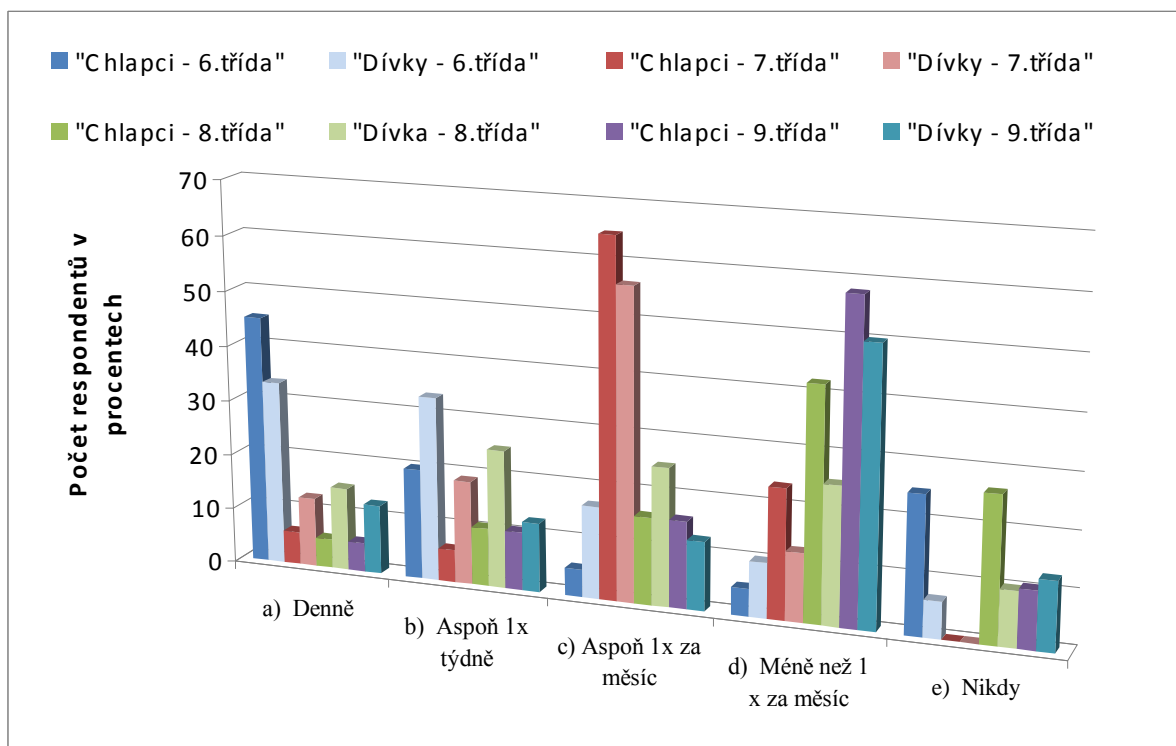
Tato hypotéza se potvrdila ve velké míře (nad 50%) především u všech žáků druhého stupně. Internet ještě více využívají chlapci než dívky.

V dnešní době jde informační technologie stále dopředu, vše je rychlejší a s tím souvisí i vyhledávání informací. Pro žáky je využívání internetu vhodné jednak jako prostředek komunikace, ale také jako zdroj užitečných informací potřebných do školy. Žákům dnes stačí jen zadat jakýkoli jazykový výraz do vyhledávače a znají jeho význam. Bohužel to není moc příznivý fakt tím, že odvyknou používat i obyčejný slovník. Žáci pak ani nebudou vědět, jak je takový slovník řazen a v heslech a zkratkách se nevyznají.

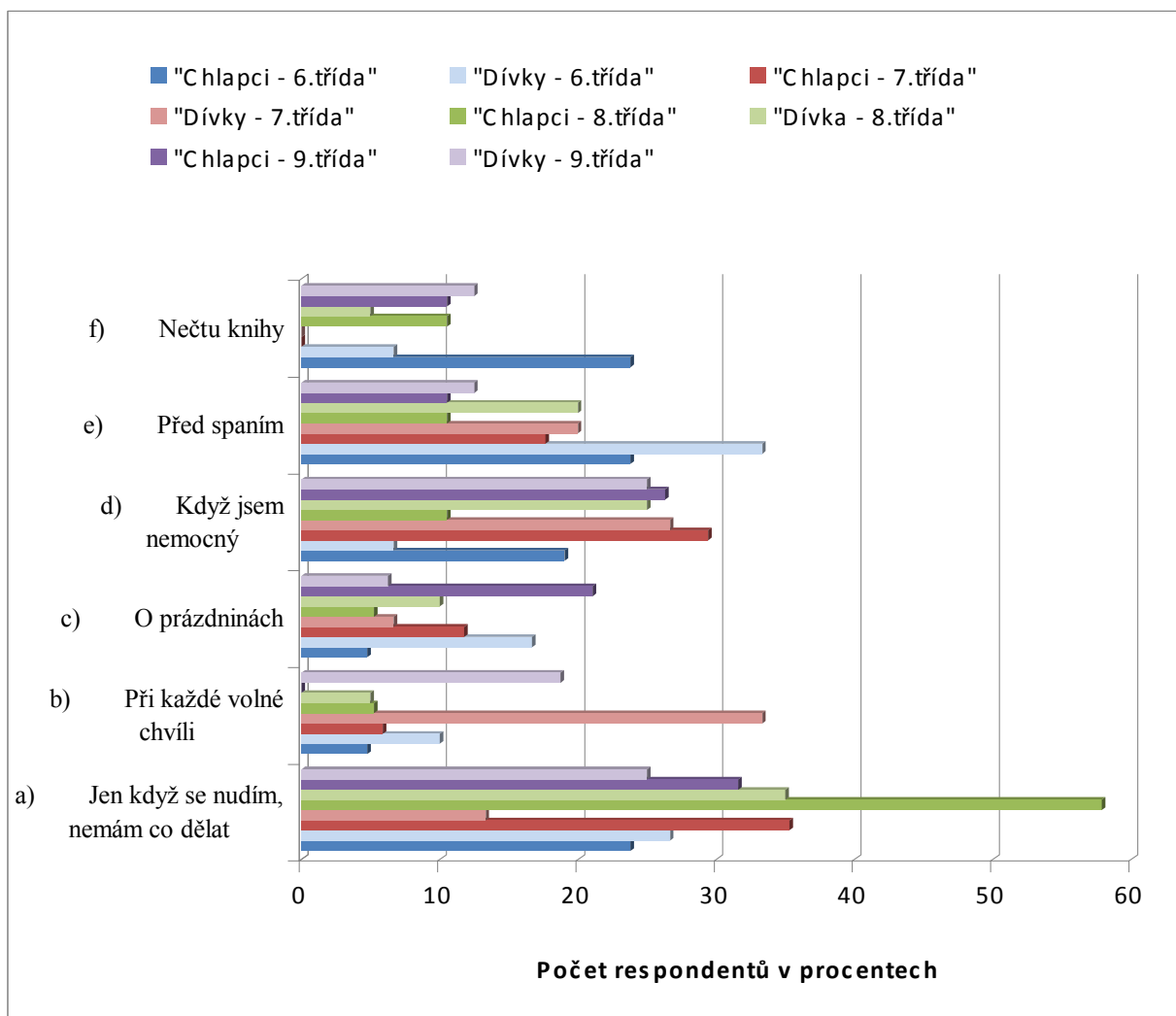
Výzkumná otázka č. 2:

Jaká je souvislost mezi věkem dotazovaných žáků a jejich vztahem ke knize?

Otázky, které se k tomuto problému vztahují: č. 1 a č. 2.

Graf 5 Jak často čteš knihy?

Graf 6 Kdy nejraději čteš knihy?

Vyhodnocení výzkumu:

Podle otázek z dotazníku a jeho následného vyhodnocení jsme zjistili, že je velký rozdíl v odpovědích mezi jednotlivými ročníky. S oblibou čtení souvisí odpovědi na otázky, jak často čtou a v jakých chvílích čtou. Chlapci 6. tříd odpovídali, že čtou denně. U dívek nejčastější odpověď byla denně a aspoň jednou týdně. Kolem 30% dívek uvedlo, že čtou před spaním a nad 20% dotazovaných žáků 6. tříd odpovědělo „před spaním“ a „když se nudí, nemají co dělat“.

Více jak 50% dotazovaných žáků 7. tříd uvedlo, že čtou jednou za měsíc, a to nejčastěji když se nudí, když jsou nemocní nebo před spaním. Nad 40% chlapců v 8. třídě uvedlo, že čtou jednou za měsíc. U dívek byly vyrovnané odpovědi.

V každé třídě se našla malá část těch, kteří nečtou. Tito nečtenáři se objevují především mezi chlapci. Většinou mají chlapci jiné záliby než je četba. Někteří jsou více v pohybu, a proto jejich koníčkem na druhém stupni základní školy bývá sport, nebo naopak jsou fixováni k počítačovým hrám a to je také záliba, která jim zabere hodně času, a tak nezbývá čas na knihy.

U žáků šesté třídy můžeme shledat, že je ještě četba zajímavá a čtou poměrně často. Takže je u nich četba ještě oblíbeným zájmem. Důvod můžeme vidět v tom, že byli zvyklí na prvním stupni číst i (hodinách) „čtení“. S tímto faktem souvisela i odpověď, že často čtou před spaním, nebo když nemají co dělat, to znamená, že se četbou zabývají i ve volném čase a ještě je tolik neovlivňují média.

Shrneme-li odpovědi všech respondentů, vyplývá nám, že čtou, když se nudí nebo když nemají co dělat.

Vyhodnocení hypotézy:

H2: Žáci 6. třídy čtou častěji než žáci 9. třídy.

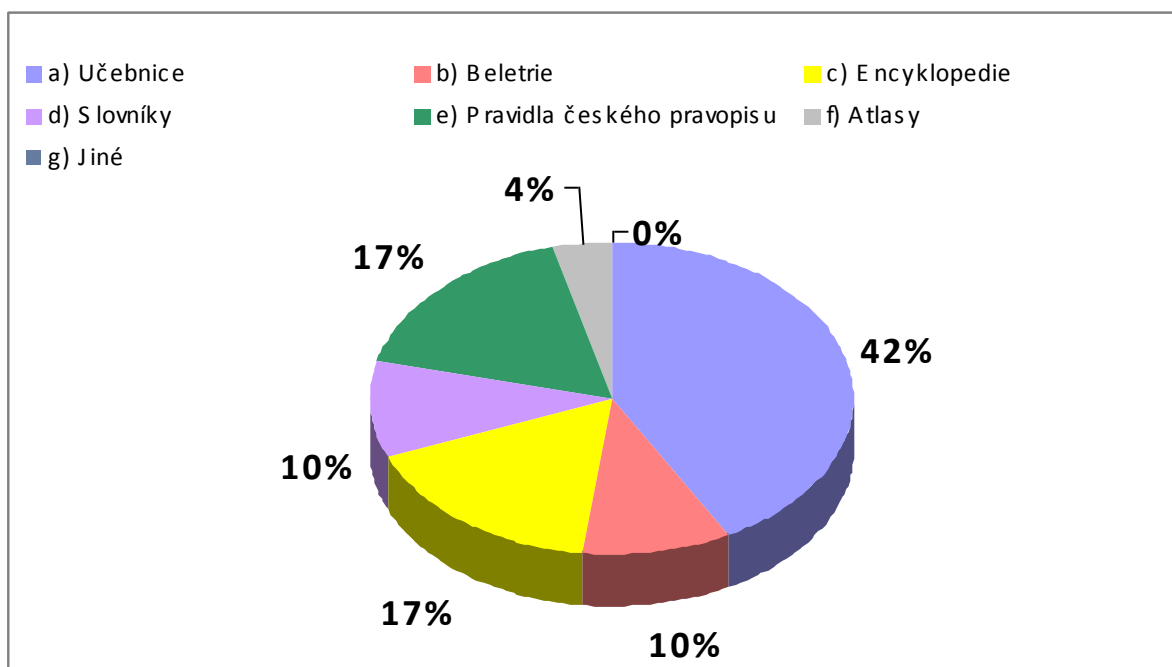
Z výzkumného šetření můžeme Hypotézu č. 2 potvrdit.

Kolem 30 – 40% žáků 6. tříd je čtení knih na denním pořádku, za to nejčastější odpověď žáků 9. tříd je méně než jednou za měsíc. Můžeme shledat, že žáci 9. tříd mají již jiné zájmy než četbu. Zabývají se jinými aktivitami, které jsou důležité pro jejich budoucí studium. Důvodem je také fakt, že jsou v období dospívání a často hledají sami sebe.

Výzkumná otázka č. 3:

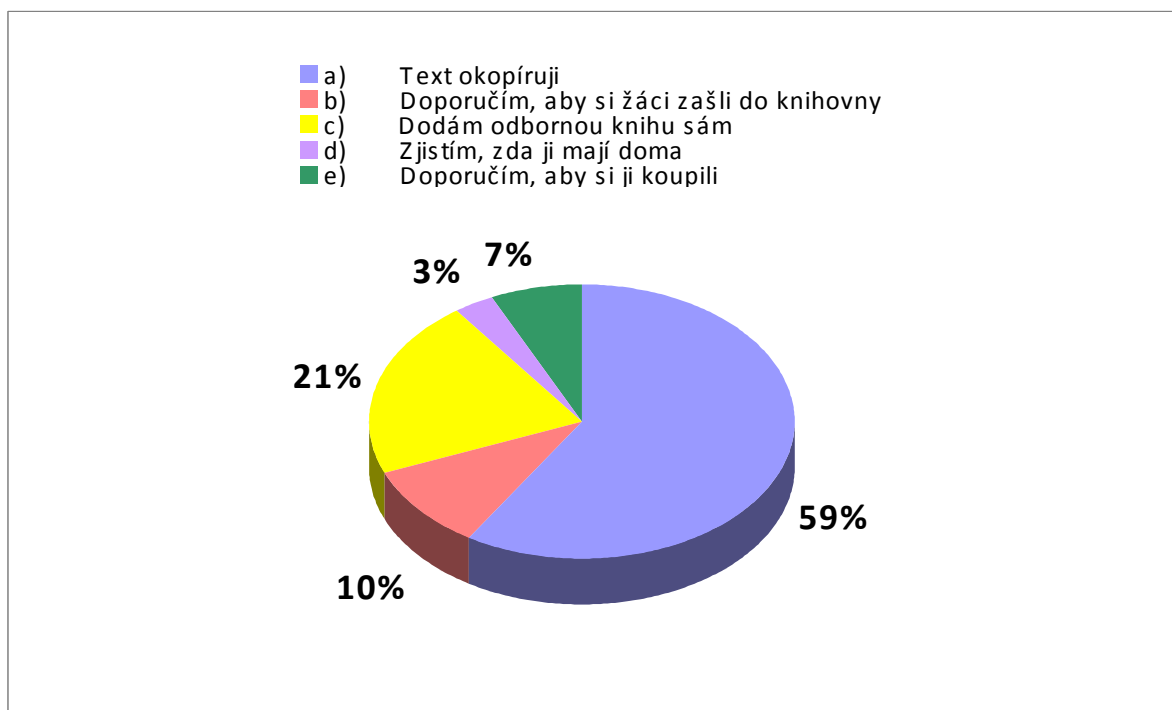
Jak učitelé využívají knihy ve výuce?

Otázky, které se k této výzkumné otázce vztahují otázky z dotazníku učitelů: č. 3, č. 3.1, č. 3.2 a č. 4.

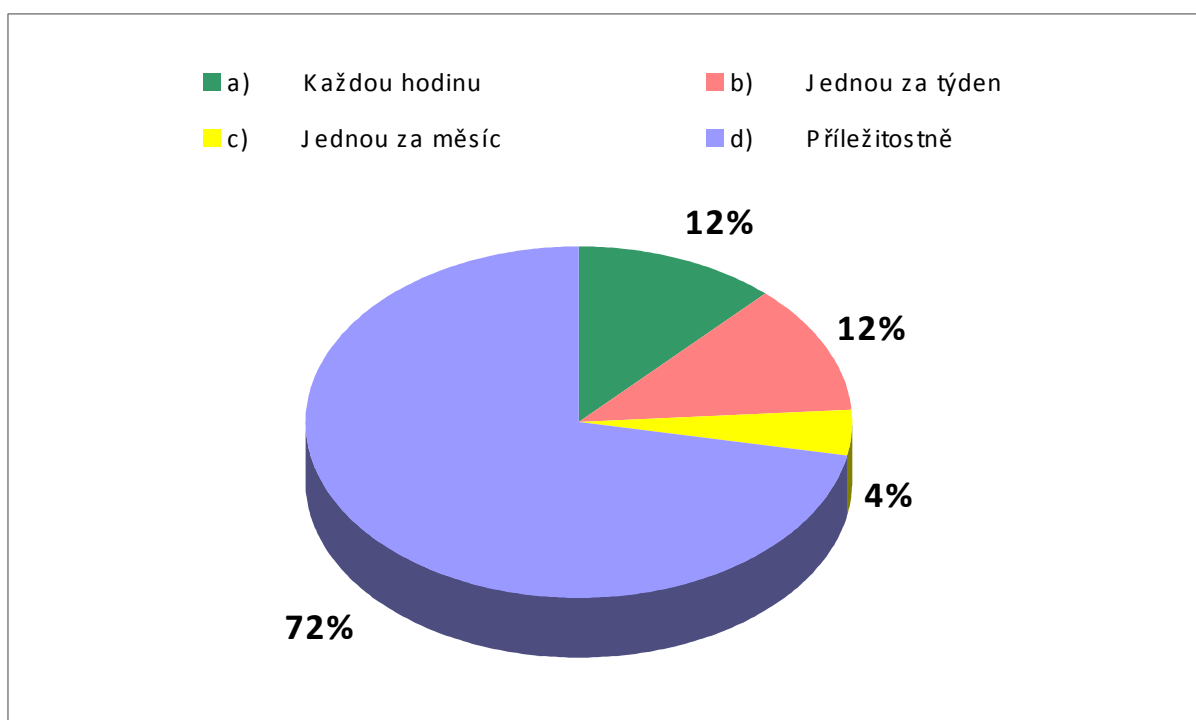

Graf 7 S kterými typy tištěných médií při hodině pracujete?

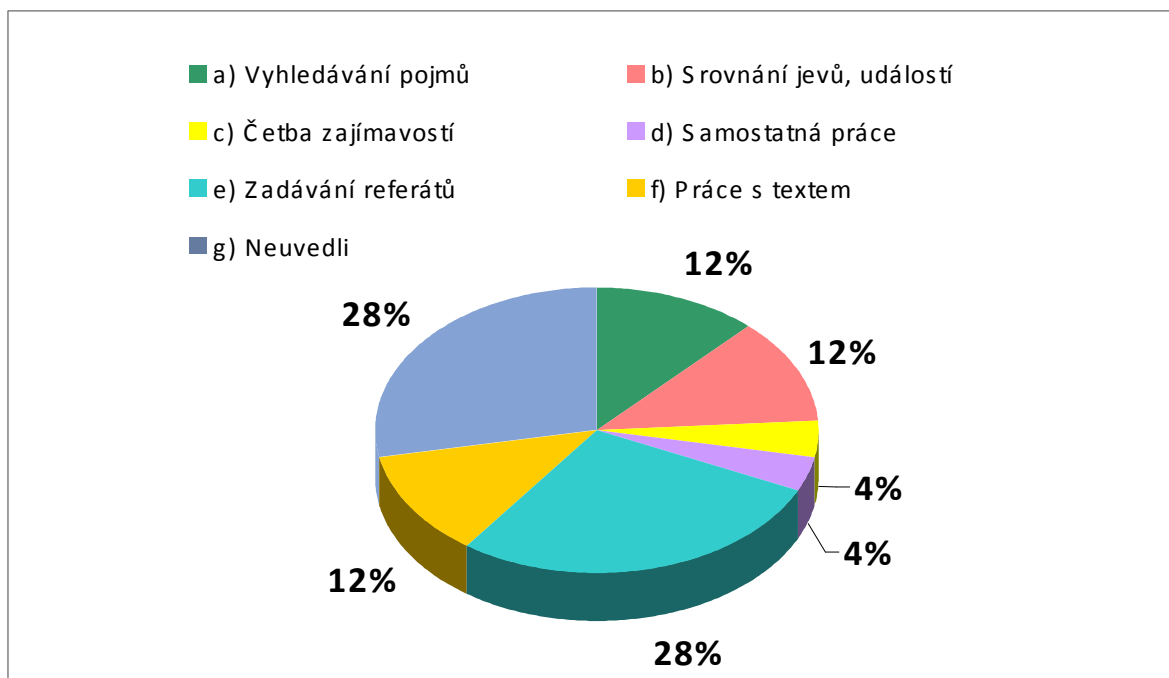

Graf 8 Jak je žákům zprostředkujete?

Graf 9 Jak často s nimi pracujete?

Graf 10 Jak pracujete s odbornými knihami?

Vyhodnocení výzkumné otázky:

Většina učitelů (42%) uvedla, že ve výuce nejčastěji využívají učebnice, což je vzhledem k dostupnosti tohoto tištěného média samozřejmé, neboť učebnice jsou všem žákům ve škole zapůjčovány. Kromě učebnic učitelé uvedli, že pracují s pravidly českého pravopisu, taktéž s encyklopediemi a slovníky při výuce. Z toho je zřejmé, že mezi dotazovanými byli učitelé českého jazyka a cizích jazyků, kteří právě tyto odborné knihy využívají. Z výzkumného šetření vyplynulo, že učitelé ve vyučovací hodině pracují i s beletrií, což můžeme opět přisoudit učitelům českého jazyka i cizího jazyka. Některé školní knihovny mají dostatek této literatury, a proto si ji učitelé půjčují do vyučovacích hodin. Mohou z ní číst zajímavé pasáže, které jsou aktuální k probíranému vyučovacímu tématu, nebo mohou se žáky číst cizojazyčné texty. Při této činnosti učitelé se žáky diskutují a poskytují jim zpětnou vazbu, čím rozvíjí komunikační kompetence.

Pokud učitelé přímo nepůjčují do vyučovací hodiny knihy, tak je žákům zprostředkují tak, že část textu okopírují. Jedná se tedy spíše o odbornou literaturu, se kterou většina učitelů (72%) pracuje příležitostně. Okopírování této literatury upřednostňuje

59% dotazovaných učitelů, 21% uvedlo, že odbornou knihu dodají sami. Domníváme se, že si knihu vypůjčí do hodiny a pouze z ní žákům ukazují některé obrázky nebo čtou pasáže. 10% učitelů doporučí, aby si žáci zašli do knihovny. Ti učitelé, kteří tak učiní, tak alespoň podporují návštěvu žáků v knihovně. Návštěva knihovny může žáky zaujmout ve velkém výběru knih.

Z odborných knih pak učitelé většinou (28% respondentů) zadávají referáty nebo je využívají k vyhledávání pojmů. Tyto činnosti využívají učitelé českého, ale i cizího jazyka. Pro tyto vyučovací předměty je samozřejmostí vyhledávání pojmů z pravidel českého pravopisu a z cizojazyčného slovníku. Učitelé uvedli, že odborné knihy využívají na práci s textem, který by neměl postrádat doplňující otázky. Díky vhodně položeným otázkám je práce pro žáky snazší a rychlejší. Žáci se tím naučí orientovat v textu, vyhledávat důležité informace a rozpoznávat podstatné od méně podstatného. Jak v českém, tak i v cizím jazyce se žáci naučí porozumět textu, a tím rozvíjí klíčové kompetence.

Vyhodnocení hypotézy:

H3: Učitelé pracují více s učebnicí než s odbornou literaturou.

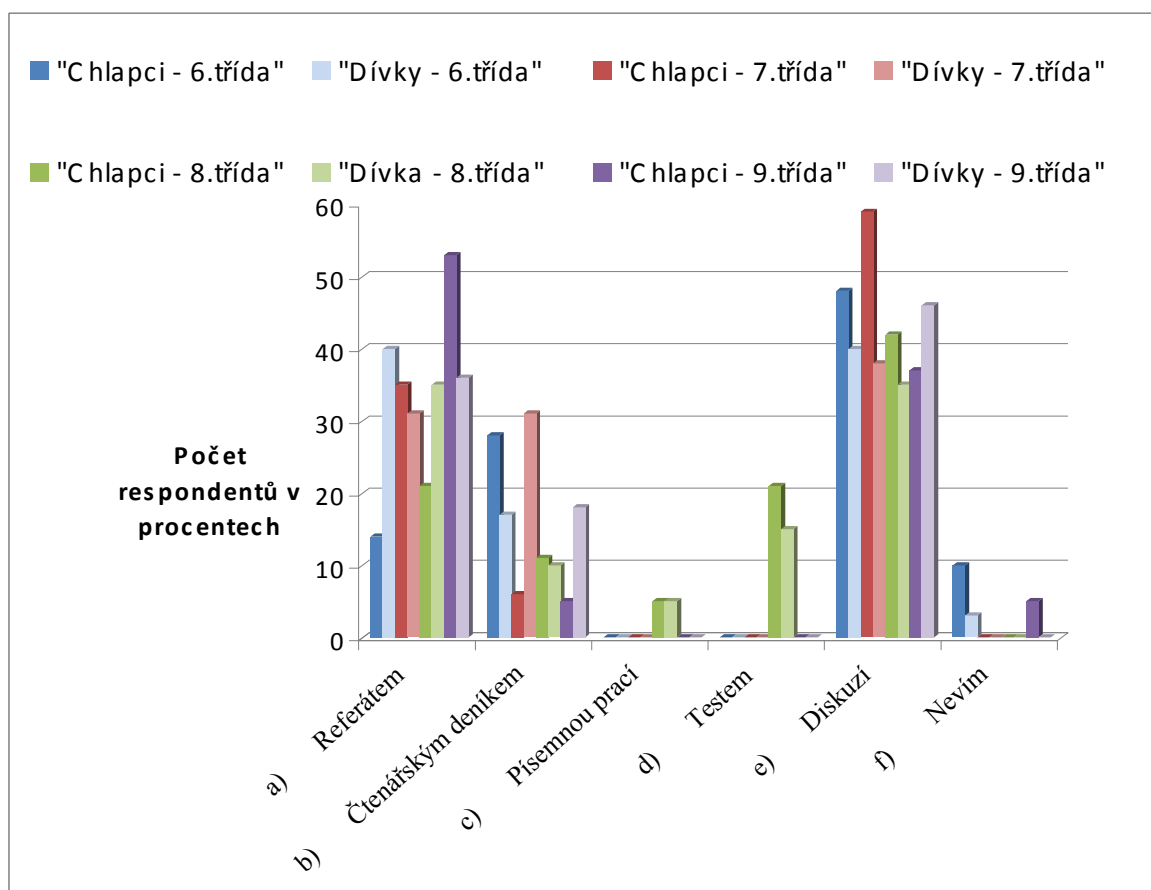
Hypotézu č. 3 můžeme potvrdit. Z výzkumného šetření vyplynulo, že učitelé opravdu pracují více s učebnicí než s odbornou literaturou. Učebnice je pro ně určitě výhodnější i z ekonomického hlediska. Nemusí navíc nic kopírovat a učebnice mají ve škole dostupné pro všechny žáky. Někteří respondenti s odbornou literaturou pracují příležitostně a žákům text do vyučovací hodiny okopírují.

Výzkumná otázka č. 4:

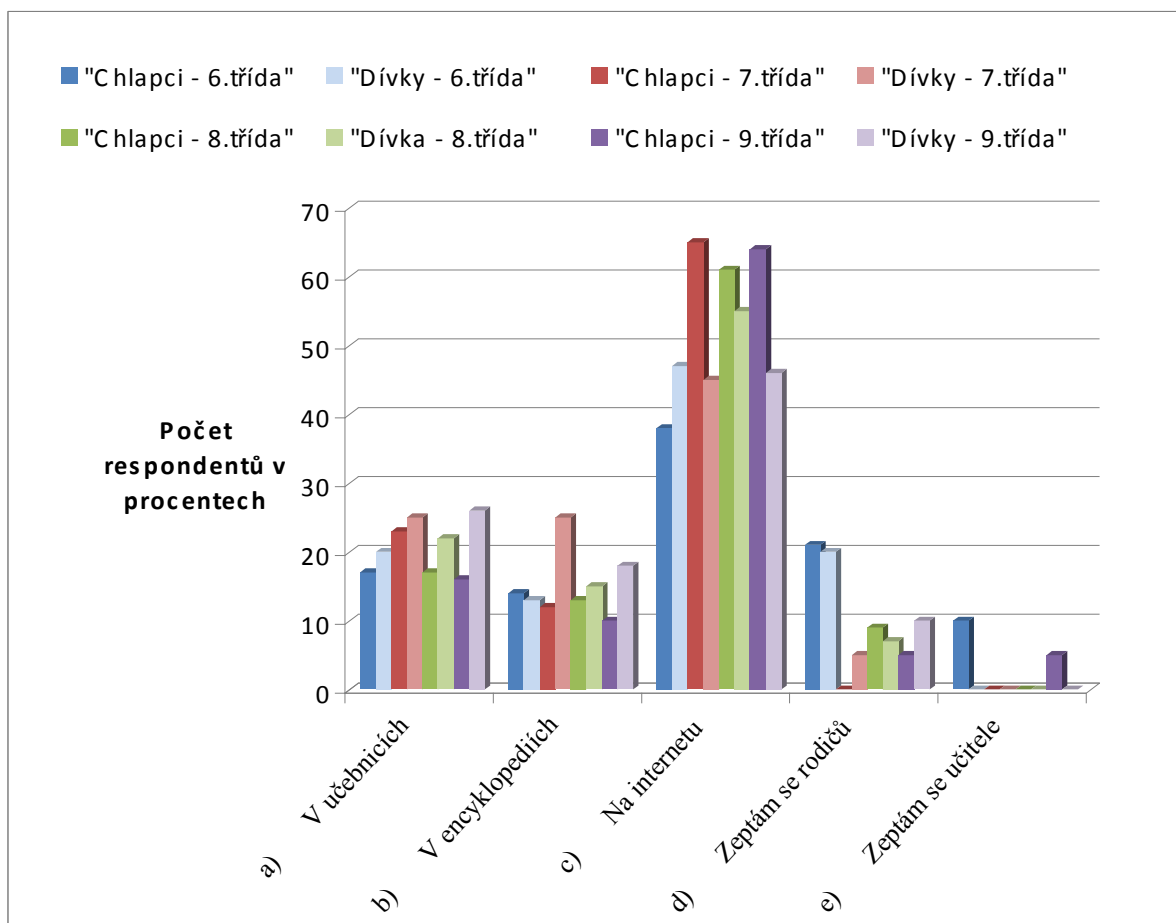
Jak vedou učitelé žáky k práci s tištěnými zdroji?

Otázky, které se k tomuto problému vztahují otázky z dotazníku žáků: č. 6 a č. 17 a z dotazníku učitelů: č. 1 a č. 2.

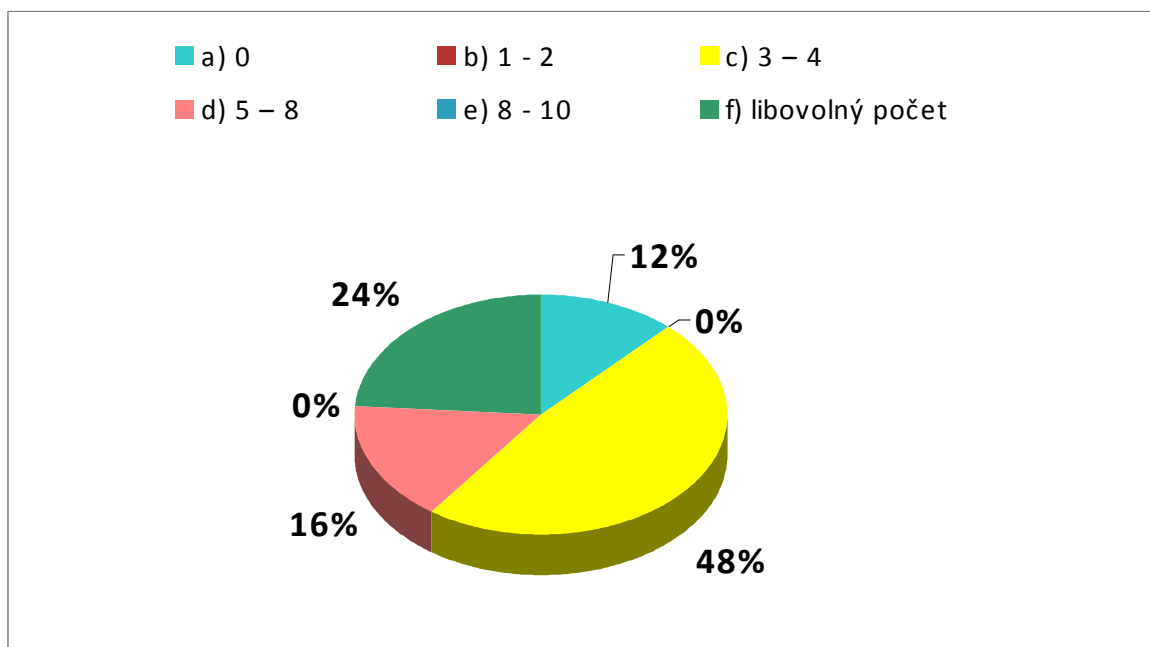
Jak si učitel ověřuje, zda jsi danou knihu četl?

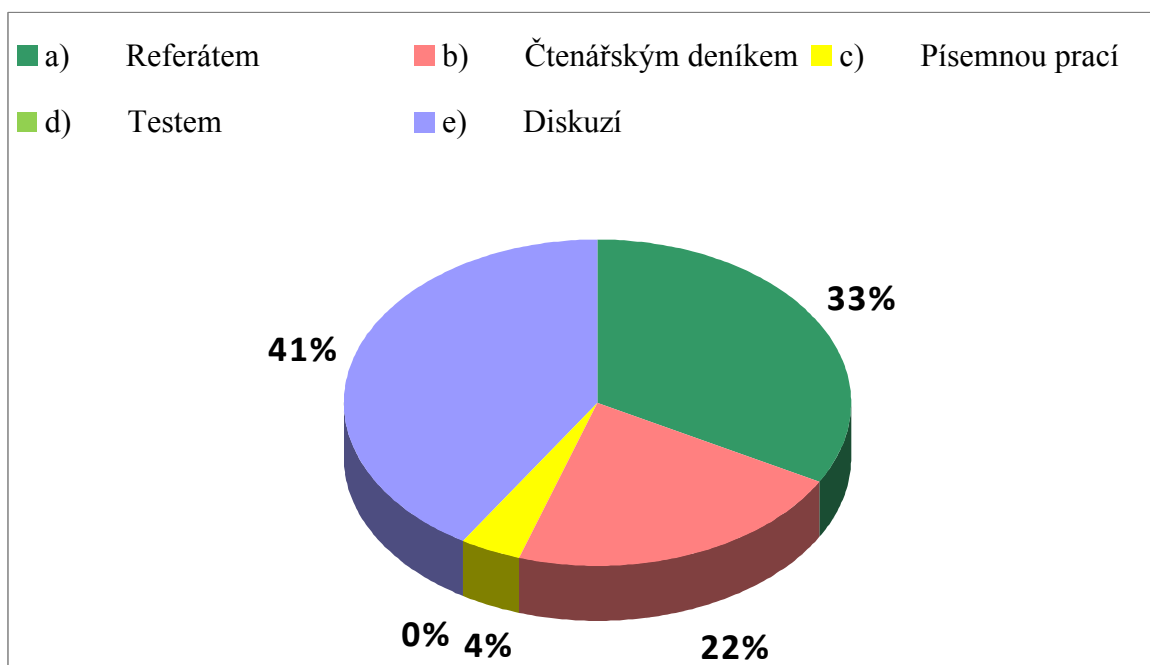
Graf 11 *Jak si učitel ověřuje, zda jsi danou knihu četl?*

Graf 12 Kde vyhledáváš informace potřebné do školy?

Graf 13 Kolik knih doporučujete žákům přečíst během školního roku?

Graf 14 Jak si ověřujete, že žák danou knihu četl?

Vyhodnocení výzkumné otázky:

Nad 30% všech respondentů uvedlo, že si učitel nejčastěji ověřuje četbu diskuzí. Podle grafu č. 13 můžeme usoudit, že druhou nejčastější odpovědí bylo ověřování četby referátem. Tato odpověď převažovala u 50% chlapců 9. tříd. 30% dívek 7. tříd uvedlo, že si učitel ověřuje četbu čtenářským deníkem.

Grafy č. 15 a 16 značí odpovědi učitelů. 48% respondentů odpovědělo, že doporučují žákům přečíst 3 – 4 knihy za celý školní rok a 24% respondentů nechává na žácích, kolik si přečtou knih. Pak si tyto přečtené knihy ověřují nejčastěji (41%) diskuzí. 33% respondentů odpovědělo, že si přečtené knihy ověřují referátem a 22% čtenářským deníkem. Odpovědi žáků a učitelů jsou v tomto šetření celkem shodné. Obě skupiny respondentů uvedly, že se o přečtené četbě ve škole především diskutuje.

Učitelé vedou žáky k diskuzi nad přečtenou literaturou a k tvorbě čtenářských deníků. Diskuzí v hodinách dochází ke zpětné vazbě žáků na přečtenou knihu. Učitelé touto formou rozvíjí především komunikační kompetenci. Díky tomu, že si žáci vedou čtenářský deník, naučí se tvořit výpisky tím, že převypráví knihu vlastními slovy, a naučí se vyhledávat důležité informace.

Podle grafu č. 14 bylo zjištěno, že žáci všech tříd vyhledávají informace potřebné do školy na internetu. Malé procento (20%) žáků 6. tříd uvedlo, že se zeptá rodičů. Domníváme se, že žáci 6. tříd jsou ještě fixovaní na rodiče, nebo ještě neumí tak dobře pracovat s internetem. Z tohoto faktu vyplývá, že žáci základních škol jsou ovlivňováni internetem. Na jednu stranu jsou vedeni k samostatnosti a ke schopnosti si poradit se zadaným úkolem, na druhou stranu internet je faktor, který ovlivňuje dětského čtenáře i v negativním smyslu. Internet a počítač samotný může „pohltit“ veškerý volný čas dětí.

Vyhodnocení hypotézy:

H4: Učitelé ověřují domácí práci žáků s knihou častěji frontálně vedeným rozhovorem než individuální formou.

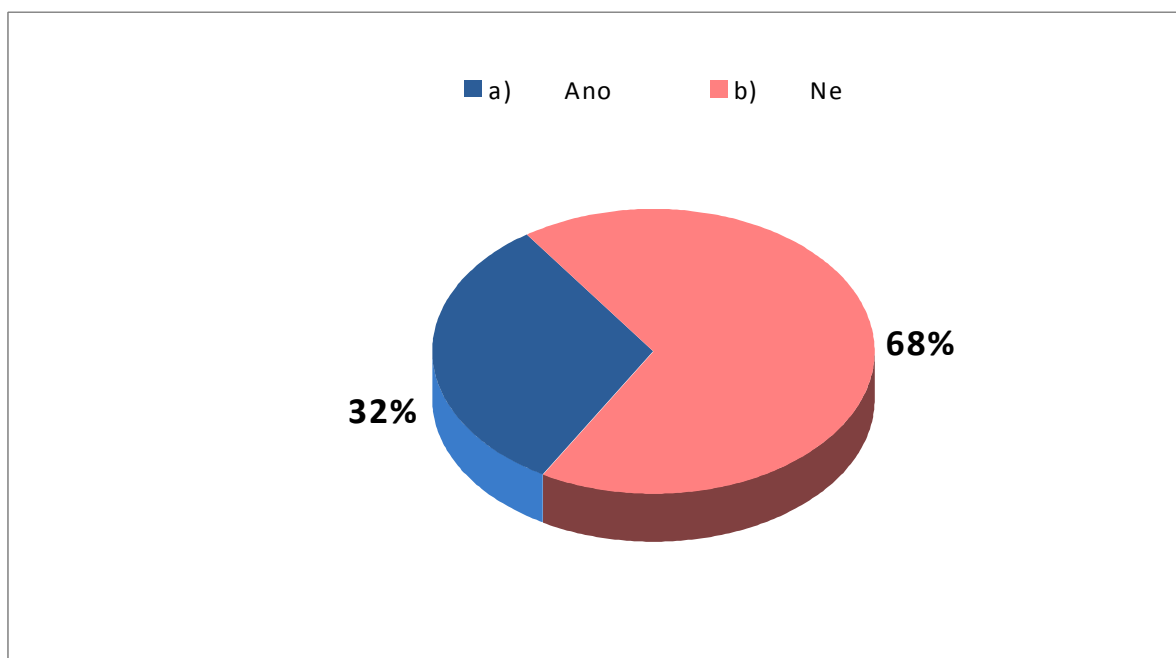
Hypotézu č. 4 můžeme potvrdit. Z výzkumného šetření vyplynulo, že si učitelé nejčastěji ověřují četbu diskuzí. Tím rozvíjí zejména komunikační kompetence.

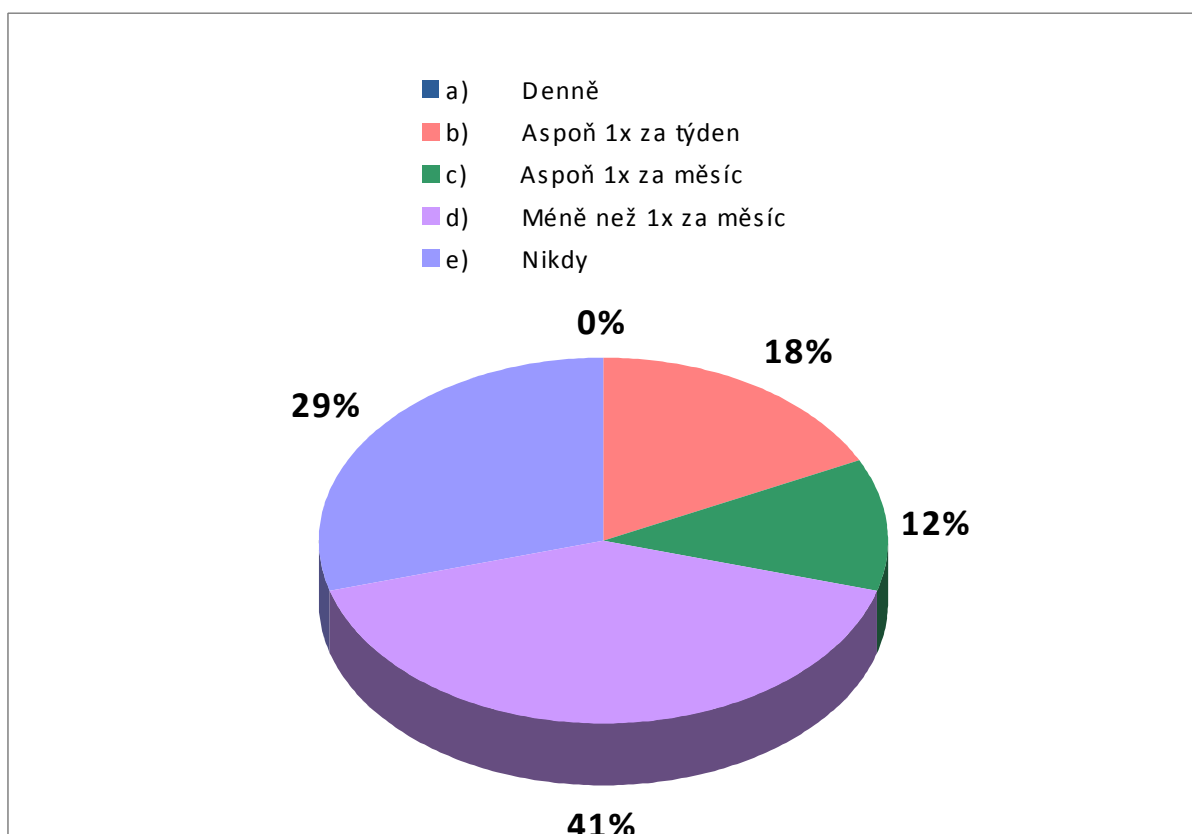
Výzkumná otázka č. 5:

Jak využívají učitelé a žáci knihovny?

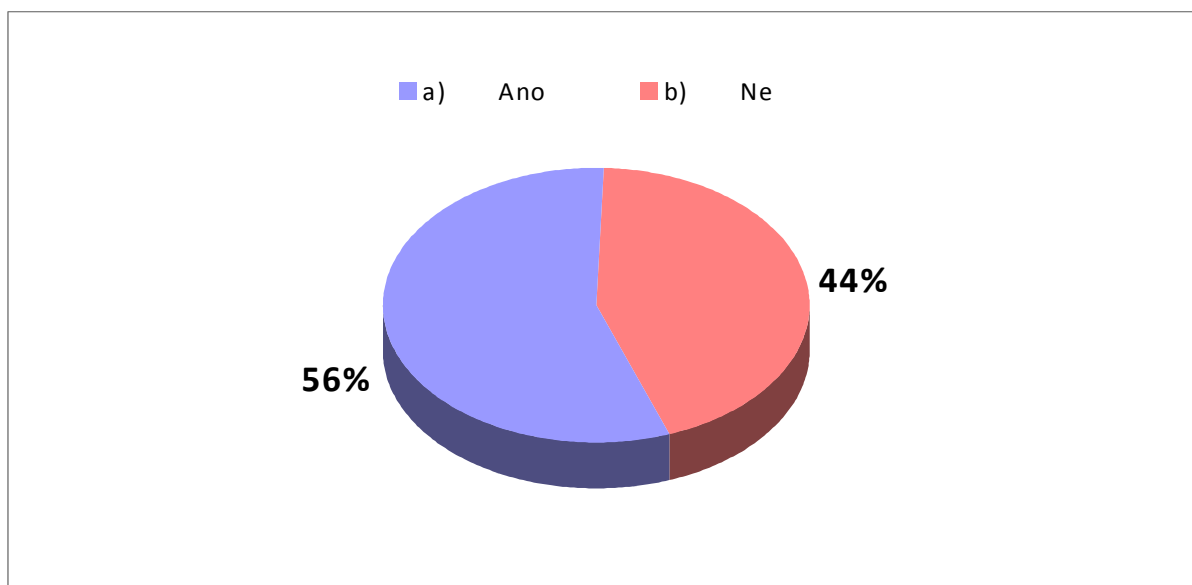
Výzkumné otázce odpovídaly otázky z dotazníku učitelů: č. 5, č. 5.2, č. 6, č. 7 a č. 7.1 a z dotazníku žáků: č. 7, č. 8 a č. 8.1.

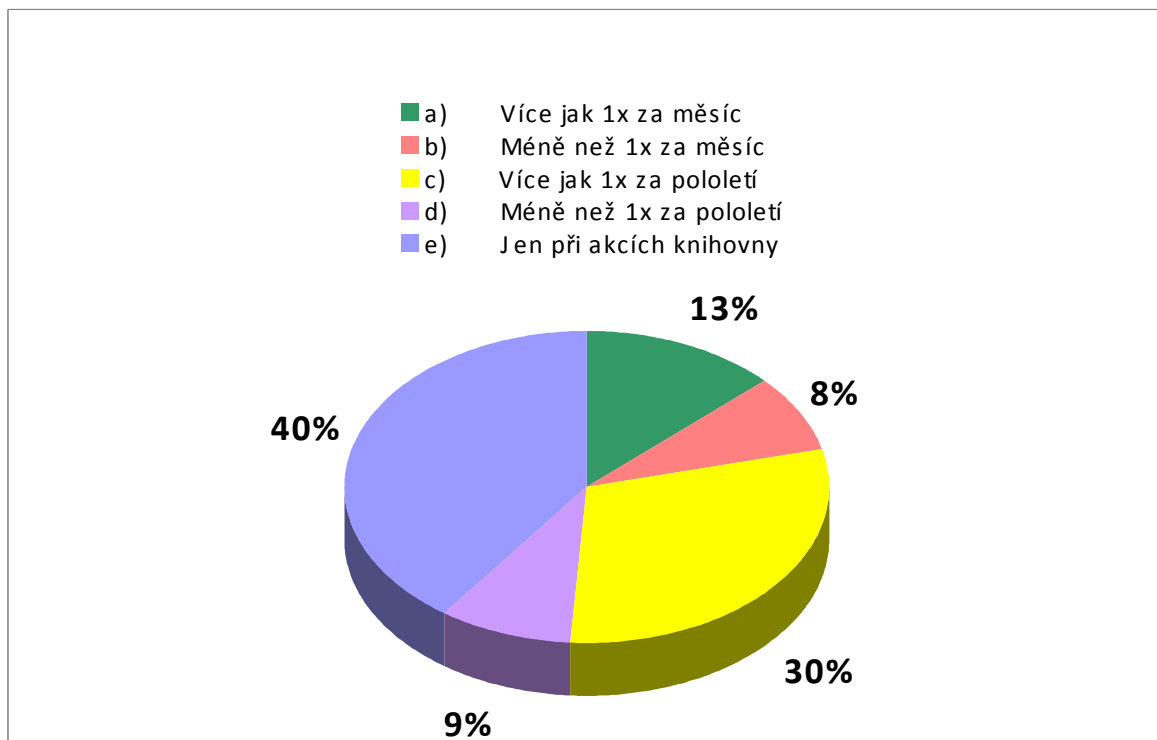
Graf 15 *Využíváte se žáky školní knihovnu?*

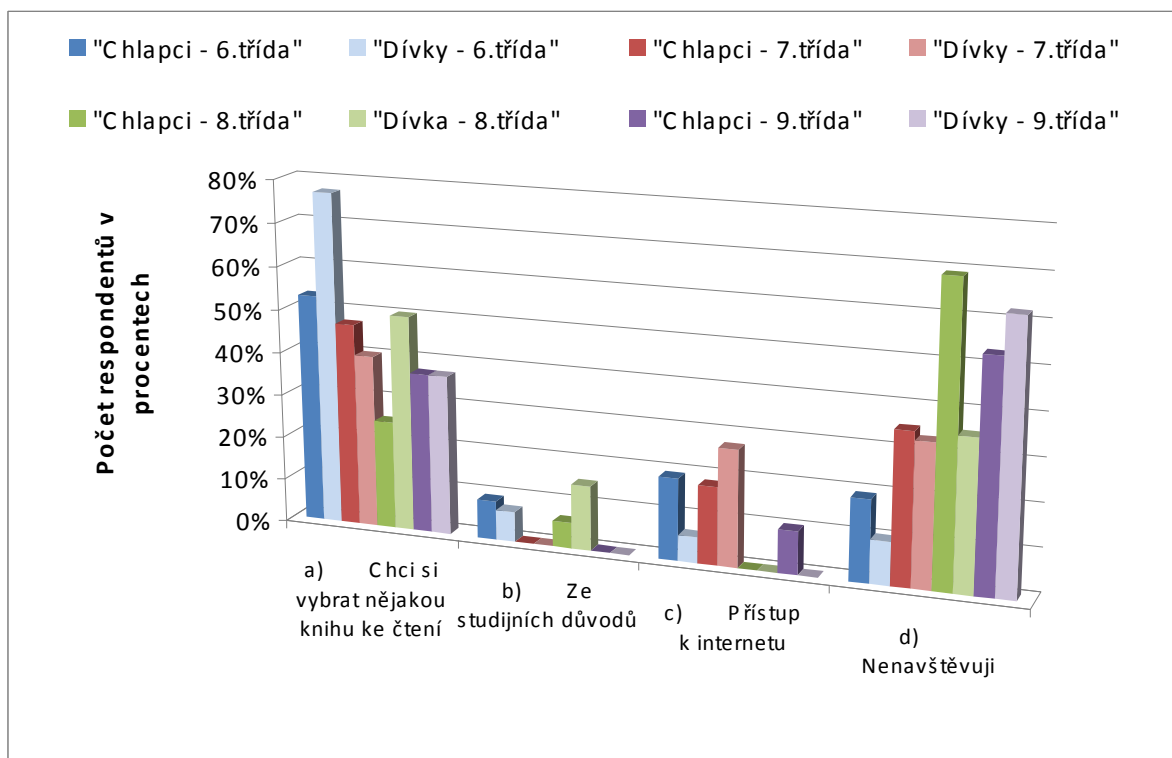
Graf 16 Jak často ji využíváte?

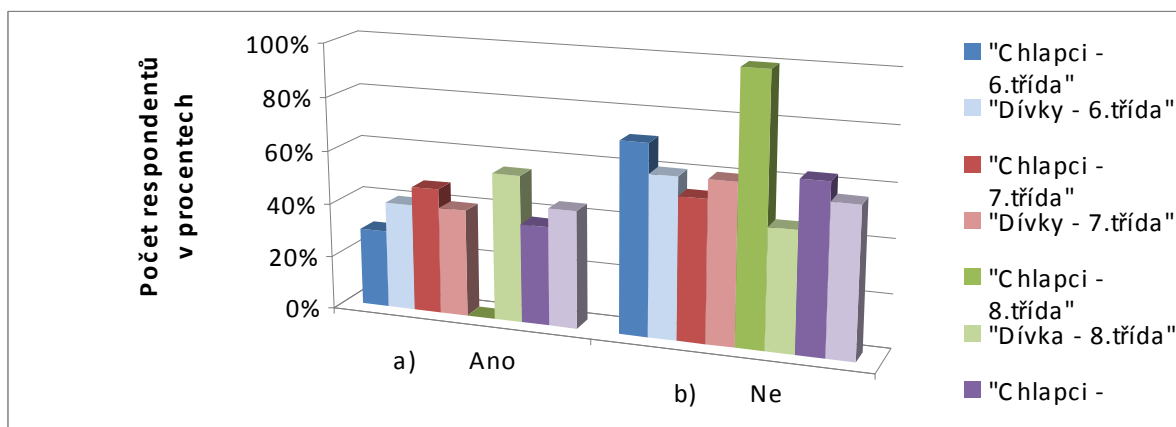
Graf 17 Navštěvujete se žáky veřejnou knihovnu?

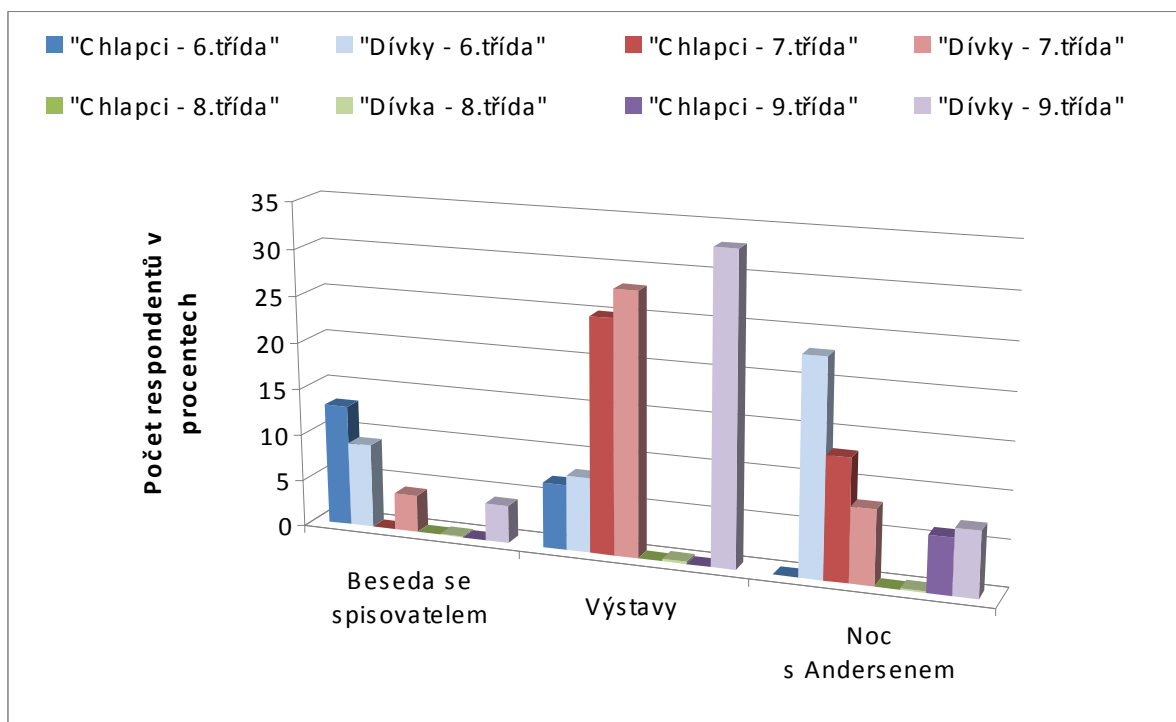
Graf 18 Pokud ano, jak často?

Graf 19 Z jakých důvodů navštěvuješ veřejnou knihovnu?

Graf 20 Účastníš se akcí pořádaných knihovnou?

Graf 21 Pokud ano, jaké akce jsi navštívil v minulém školním roce?

Vyhodnocení výzkumného problému:

Ve velkém zastoupení (nad 60%) učitelé odpověděli, že školní knihovnu spíše nevyužívají a ti, kteří uvedli, že ji využívají, tak potom činí méně jak jednou za měsíc.

Důvody pro nevyužívání školních knihoven mohou být různé. Kupříkladu že prostor není dostatečně velký, nebo nemají dostatek knih. Právě množství knih závisí na tom, jak je škola finančně zajištěna. Většina učitelů uvedla, že jsou v nákupu knih omezeni z finančních důvodů. Z praxe jsme zjistili, že některé školy dokonce dostávají knihy darem (od rodičů, veřejnosti).

Co se týče veřejné knihovny, více než polovina (nad 40%) učitelů uvedla, že ji navštěvují především, když se v knihovně koná nějaká akce, nebo z jiných důvodů jednou za pololetí. V poslední době objížděli jičínský kraj spisovatelé, a proto učitelé uvedli, že právě besedu se spisovatelem navštívili.

Nad 50% respondentů v 6. třídě a kolem 40% respondentů v 7. třídě uvedlo, že navštěvují veřejnou knihovnu za účelem půjčení literatury. Téměř všichni uvedli, že nenavštěvují akce pořádané knihovnou (např. Noc s Andersenem, beseda se spisovatelem, výstavy).

Většina chlapců (nad 50%) v 8. třídě a 9. tříd uvedla, že nenavštěvuje vůbec veřejnou knihovnu a nezúčastní se žádné akce pořádané knihovnou. Většina dotazovaných dívek (nad 45%) v 8. a 9. třídě uvedla, že navštěvují veřejnou knihovnu za účelem výběru knihy. Taktéž polovina dívek uvedla, že se účastní akcí pořádaných knihovnou a v minulém loňském roce navštívila například besedu se spisovatelem, výstavy a Noc s Andersenem. Z výzkumného šetření vyplynulo, že chlapci akce pořádané knihovnou nenavštěvují.

Z odpovědí žáků můžeme vyvodit, že veřejnou knihovnu využívají především k tomu, aby si vypůjčili literaturu. V každé třídě se objevila odpověď, že nějakou akci v knihovně navštívili, i když ne ve velké míře.

Vyhodnocení hypotézy:

H5: Učitelé v souvislosti s výchovou využívají veřejnou knihovnu více než školní knihovnu.

Žáci měli také otázky směřované na návštěvu knihoven, ale při vyhodnocení této hypotézy se budeme soustředit jen na učitele.

Hypotézu č. 5 můžeme z pozic učitelů potvrdit.

V malé míře (nad 30%) respondenti z řad učitelů uvedli, že využívají školní knihovny, ale veřejné knihovny častěji (nad 50% respondentů). Veřejnou knihovnu navštěvují většinou jednou za půl roku nebo jen příležitostně za účelem pořádání besedy, výstavy, Nocí s Andersenem apod.

Domníváme se, že školní knihovnu využívají především pro své vlastní potřeby a k hromadné výpůjčce odborné literatury (slovníky, příručky, apod.), ale také k výpůjčce beletrie, pokud tuto literaturu škola vlastní ve větším množství.

6.3 Shrnutí - diskuze

Žáci získávají vztah k četbě již v dětství, čemuž odpovídala i otázka, zda jim rodiče předčítali. Pokud shrneme všechny třídy, tak ve velké míře uváděli odpověď „občas“. Z toho vyplývá fakt, že respondenti v dotaznících mají aspoň kladný vztah ke knihám. Na kladný vztah ke knize může mít vliv i to, zda knihy žáci dostávají k určité příležitosti. Odpovědi na tuto otázku se lišily u chlapců různého věku. U dívek druhého stupně převažovala odpověď, že knihy dostávají k určité příležitosti.

Mnohokrát bylo zmíněno, že klíčové kompetence jsou schopnosti a dovednosti, které by si žáci měli na konci základního vzdělání odnést do budoucího života.

Z výzkumného šetření vyplývá, že se pomocí knih nejvíce rozvíjejí kompetence komunikační, k učení a sociální. Nalezneme zde i kompetence k řešení problémů, to vyplývá z otázky, kde žáci vyhledávají informace potřebné do školy. V tomto si musí umět poradit, ale zároveň u této dovednosti rozvíjí kompetenci k učení. Kompetenci k učení získávají také tím, že píší referáty, tvoří projekty nebo dělají domácí úkoly.

Komunikační kompetenci lze rozvíjet především diskuzí. Jak bylo uvedeno, učitelé si hodně se žáky o četbě povídají.

Nejčastěji rozvíjené kompetence jsou komunikační kompetence, které je možno rozvíjet několika způsoby. Je možno doporučit stejné metody, jako jsou již zmíněny v teoretické části. Např. diskuze nad knihou jak ve škole, tak i doma, dále dialogy v dramatizaci a mluvním cvičením v hodinách českého jazyka a literatury. Tyto činnosti pomohou žákům hovořit o četbě, napsat vlastní text, uvažovat nad různými texty. Získávají kultivovaný a souvislý projev nejen ústní, ale i písemný.

Pro rozvíjení kompetence k učení můžeme doporučit práci s textem. Žáci se začnou orientovat v textu a vyhledávat důležité informace. Dokáží zhodnotit text, kladou si otázky, které s ním souvisejí a nebojí se říct vlastní názor.

Třetí nejčastější rozvíjenou kompetencí je kompetence sociální a pracovní. Za tímto účelem je možno doporučit návštěvu knihoven, kde se seznámí s pravidly řádu knihovny.

Ve škole je pak vhodná práce se skupině. U této činnosti je důležité závěrečné hodnocení spolupracujících, ale i sebehodnocení, ke kterému má učitel systematicky žáky vést.

ZÁVĚR

Diplomová práce se zabývala obecně čtenářstvím a klíčovými kompetencemi. Mnohokrát bylo zmíněno, že klíčové kompetence jsou schopnosti, dovednosti, vědomosti, postoje a hodnot, které si žáci mají odnést ze základního vzdělání.

Teoretická část popsala jednotlivé kompetence a objasnila, kterými metodami lze u žáků kompetence rozvíjet, jak ve škole, tak v knihovně. V tomto kontextu je třeba si uvědomit charakteristiku dětského čtenáře, mít na zřeteli jeho věk a chování. Byla tedy popsána psychika v určitých stádiích vývoje.

Z výzkumného dotazníku a jeho vyhodnocení bylo zjištěno, jak lze využívat knihy k rozvoji klíčových kompetencí.

Dověděli jsme se, že poměrně častou rozvíjenou kompetencí je komunikační kompetence. Učitelé často hovoří se žáky o knihách a v hodinách diskutují nad danou problematikou. Tato kompetence se může dobře rozvíjet i v rodinném prostředí, pokud si žáci povídají s rodiči o přečtené knize. Děje se tak ovšem velmi málo, tato schopnost převládá ještě u žáků 6. tříd a to u většinou dívek, ale věkem se vytrácí.

Návštěvou knihoven žáci získají nejen kulturní zážitek, ale naučí se orientovat v rejstřících a dokumentech a přijdou zde do styku s jinými lidmi. Tato fakta vedou k rozvíjení sociálních kompetencí.

Ve školních hodinách je vhodné, když učitel pracuje s další literaturou a nejen s učebnicí, využívá rozmanité tištěné dokumenty a zdroje. Žáci se naučí porozumět textu a vyhledávat důležité informace. Rozvíjí tím kompetence k učení, které jsou pro něj do budoucna důležité.

Četba žáků je ověřována nejčastěji čtenářským deníkem, referátem a diskuzí. Zajímaly nás první dvě ověřovací možnosti. Tím, že je žákům zadána práce na čtenářském deníku nebo na referátu, musí vyřešit i problém, kde sehnat zdroje potřebné pro tento úkol. Dochází i k rozvoji kompetence k řešení problémů.

V předškolním věku se začínají rozvíjet čtenářské kompetence, které jsou pro budoucí rozvoj dítěte důležité. S tím souvisí i vztah ke knize, který v tomto věku vzniká. Důležité je, aby dětem nejprve rodiče předčítali, naučili je rozpoznávat obrázky, přes které se později dostanou k jednotlivým písmenkům. Jak bylo z výzkumného šetření zjištěno, žáci uváděli, že jim rodiče občas předčítali. U ostatních se můžeme domnívat, že si na to nevzpomínají, protože byli velmi malí.

Schopnost číst je provázena i se schopností psaní. Rozvíjí se tím jemná motorika s koordinací oka a ruky. Než se naučí dítě tyto dovednosti, začne nejprve s kreslením. Podporuje tím představivost a fantazii. S technikou kreslení a následně psaní souvisí termín grafomotorika. Procvičuje se použitím různých her, zajímavých materiálů a pomůcek.

Při dosažení těchto technik se dítě lehčeji dostane k dovednosti čtení. Měla by se provádět nenásilnou a zábavnou formou. Rozvíjí se tím slovní zásoba a cit pro jazyk. Například když žáci hodně čtou, píší poté lepší slohové práce, protože mají rozvinutější slovní zásobu a s jazykem dokáží lépe pracovat. Při učení čtení je nutná podpora ke zvládnutí této činnosti.

Schopnost psát a číst je důležitá i v jiných oblastech života. Především z budoucího praktického hlediska. Žáci si budou muset umět přečíst například nadpis, název obchodu, důležité poučky a mnoho dalších užitečných informací. Při hledání práce bude podepisovat pracovní smlouvu, ve které budou informace vztahující se k podmínkám zaměstnání.

Všechny tyto případy poukazují na nutnost rozvíjet klíčové kompetence.

SEZNAM LITERATURY A POUŽITÝCH ZDROJŮ

BELZ, Horst; SIEGRIST, Mareo. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 375 s. ISBN 80-7178-479-6.

Dětská literatura a nová média. Praha : Společnost přátel knihy pro mládež, čs. sekce IBBY, 1989. 128 s.

HYHLÍK, František. *Psychologie mladého čtenáře*. 1. vyd. Praha : SPN, 1963. 139 s.

CHALOUPKA, Otakar. *Rodina a počátky dětského čtenářství*. 1. vyd., Praha : Victoria Publishing, 1995. 103 s. ISBN 80-85865-40-8.

CHALOUPKA, Otakar. *Škola a počátky dětského čtenářství*. 1. vyd. Praha : Victoria Publishing, 1995. 101 s. ISBN 80-85865-41-6.

CHALOUPKA, Otakar. *Takoví jsme my - čeští čtenáři*. Praha : Adonai, 2002. 154 s. ISBN 80-86500-53-5.

JONÁK, Zdeněk; ČUMPOVÁ, Ludmila; BRACHTLOVÁ, Jaroslava. *Vytváření informačního zázemí školy*. 1. vyd. Praha : Sdružení Mac, 2003. ISBN 80-86015-89-0.

Klíčové kompetence v základním vzdělávání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007. 75 s. ISBN 978-80-87000-07-6.

KOMENSKÝ, Jan Ámos. *Jak dovedně užívat knih, hlavního nástroje vzdělávání*. Žďár nad Sázavou : Okresní knihovna M. J. Sychry, 1991. 49 s. ISBN 80-900918-0-6.

KOPLÍK, Jiří. *Práce s knihou v Severomoravském kraji*. In: *Literatura a děti staršího školního věku. Práce s knihou na 2. stupni ZŠ*. Praha : Společnost přátel knihy pro mládež 1988. 55 s.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Dítě a kniha : o čtenářství jedenáctiletých*. 1. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2004. 179 s. ISBN 80-86898-01-6.

Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání. 1. vyd. Praha: Tauris 2007, 100 s. ISBN 978-80-86784-03-8.

NEJEZCHLEBOVÁ, Jana. Pomoc veřejných knihoven s realizací průřezových témat a klíčových kompetencí. In: *Informační gramotnost 6*. 1. vyd. Brno : Moravská zemská knihovna v Brně, 2008. s. 87 - 90. ISBN 978-80-7051-179-4.

PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha : Karolinum, 2004. 270 s. ISBN 80-7184-569-8.

POLÁČEK, Jiří (ed.). *Cesty současné literatury pro děti a mládež: tradice – inovace*. 1. vyd. Slavkov u Brna: BM Typo, 2003. 76 s. ISBN 80-903339-0-7.

PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 1. vyd. Praha : Portál, 1995. 328 s. ISBN 80-7178-029-4.

Současnost literatury pro děti a mládež : Liberec 11.-13. března 2004. 1. vyd. Liberec : Technická univerzita, 2004. 105 s. ISBN 80-7083-904-X.

STEHLÍKOVÁ, Blanka. *Cesty České ilustrace v knize pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha : Albatros, 1984. 221 s.

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čteme? : obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize*. 1. vyd. Brno : Ve spolupráci s Národní knihovnou ČR vydal Host, 2008. 207 s. ISBN 978-80-7050-554-0.

VÁŠOVÁ, Lidmila. *Úvod do bibliopedagogiky*. Praha : Nakladatelství ISV, 1995. 189 s. ISBN 80-85866-07-2.

WILDOVÁ, Radka (ed.) *Čtením ke vzdělání. Texty z konference Čtením ke vzdělání*. Praha: Svoboda Servis, 2004. 84 s. ISBN 80-86320-36-7.

Články:

SKALKOVÁ, Jarmila. Rámcové vzdělávací programy – dlouhodobý úkol. In: *Pedagogika*, 2005, č. 1. s. 4 – 20. ISSN 978-80-87000-09-0.

Internetové zdroje

BRDIČKA, Bořivoj. *Nová role školních knihoven v 21.st.* [online]. [cit. 2009-10-01]. Dostupné z www: <http://www.spomocnik.cz/index.php?id_document=419>.

BROŽOVÁ, Stanislava. *Dějiny evropské spolupráce v oblasti vzdělání a odborné přípravy.* [online]. [cit. 2009-11-10]. Dostupné z www: <www.uiv.cz/soubor/2482>.

ČUMPLOVÁ, Ludmila; NEJEZCHLEBOVÁ, Jana; ŠVASTOVÁ, Zuzana. *Příručka pro školní knihovny jako studijní a informační centra na základních a středních školách.* [online]. [cit. 2009-10-04]. Dostupné z www: <http://www.npkk.cz/csk/files/prirucka_pro_skolni_knihovny.pdf>.

Doporučení MŠMT k činnosti a funkci školní knihovny. [online]. [cit. 2009-10-11]. Dostupné z www: <<http://knihovnam.nkp.cz/>>.

Ibby czech republic. [online]. [citováno 2009-07-18]. Dostupné z www: <www.ibby.cz>.

K vývoji konceptu klíčových kompetencí [online]. [cit. 2009-09-20]. Dostupné z www: <<http://www.nuov.cz/k-vyvoji-koncepu-kk>>.

MEDKOVÁ, Milena. *Informační a studijní centra školy.* [online]. [cit. 2009-09-10]. Dostupné z www: <<http://www.npkk.cz/csk/files/medkova-prispevek.pdf>>.

NEJEZCHLEBOVÁ, Jana. *Vliv školní knihovny na rozvoj osobnosti mladého člověka a možnosti spolupráce s veřejnou knihovnou.* [online]. [cit. 2009-10-11]. Dostupné z www: <<http://knihovna.nkp.cz/knihovna82/82101.htm>>.

PROCHÁZKOVÁ, Ivana. *Čtenářská gramotnost, klíčové kompetence a současné cíle vzdělávání.* [online]. [cit. 2009-10-11]. Dostupné z www: <<http://clanky.rvp.cz/>>

clanek/o/z/447/ctenarska-gramotsnost-klicove-kompetence-a-soucasne-cile
vzdelavani.html>.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (se změnami provedenými 1. 9. 2007) [online]. [cit. 2009-08-21]. Dostupné z www: <http://www.vuppraha.cz/soubory/RVPZV_2007-07.pdf>.

Sb.zákonů 2.září 2008. [online]. [cit. 2009-08-30]. Dostupné z www: <http://www.msmt.cz/uploads/soubory/zakony/Uplne_zneni_SZ_317_08.pdf>.

WILD, Jiří. *CzechRA v ČR*. [online]. [cit. 2009-09-10]. Dostupné: <<http://www.czechra.czweb.org/>>.

Odkazy

- [1] *Klíčové kompetence v základním vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007. 75 s. ISBN 978-80-87000-07-6.
- [2] BELZ, Horst; SIEGRIST, Mareo. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 375 s. ISBN 80-7178-479-6.
- [3] PISA 2009 – OECD Program pro mezinárodní hodnocení žáků. [online]. [cit. 2009-11-10]. Dostupné z www: <<http://www.uiv.cz/clanek/607/1871>>.
- [4] KLOČKOVÁ, Lenka. *Ministerstvo školství po roce 1989*. [online]. [cit. 2009-11-10] Dostupné z www: <<http://www.msmt.cz/ministerstvo/160-let-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy>>.
- [5] *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*. 1. vyd., Praha: Tauris 2007, 100 s. ISBN 978-80-86784-03-8.
- [6] *Klíčové kompetence v základním vzdělávání*. Praha : Výzkumný ústav pedagogický, 2007. 75 s. ISBN 978-80-87000-07-6.
- [7] *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* (se změnami provedenými 1. 9. 2007) [online]. [cit. 2009-08-21]. Dostupné z www: <http://www.vuppraha.cz/soubory/RVPZV_2007-07.pdf>.
- [8] *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* (se změnami provedenými 1. 9. 2007) [online]. [cit. 2009-08-21]. Dostupné z www: <http://www.vuppraha.cz/soubory/RVPZV_2007-07.pdf>.
- [9] TOMAN, Jaroslav. Soudobé trendy prepubescentního čtenářství. In Koudelková, E. (ed.): *Současnost literatury pro děti a mládež*. Liberec : Technická univerzita, 2004.
- [10] SMETÁČEK, Vladimír. *Vybrané kapitoly z psychologie čtení a čtenáře*. 1. vyd. Praha: Krajský pedagogický ústav Praha, 1973. 100 s.

- [11] Stehlíková, Blanka. *Cesty České ilustrace v knize pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha : Albatros, 1984.
- [12] *Ibby czech republic*. [online]. [cit. 2009-07-18]. Dostupné z [www: <http://www.ibby.cz/modules/bebofest/>](http://www.ibby.cz/modules/bebofest/).
- [13] *Kritické myšlení o. s.* [online]. [cit. 2009-08-12]. Dostupné z [www: <http://www.kritickemysleni.cz>](http://www.kritickemysleni.cz).
- [14] ČUMPLOVÁ, L.; Nejezchlebová, J.; ŠVASTOVÁ, Z. : *Příručka pro školní knihovny jako studijní a informační centra na základních a středních školách*. [online]. [cit. 2009-10-04]. Dostupné z [www: <http://www.npkk.cz/csk/files/prirucka_pro_skolni_knihovny.pdf>](http://www.npkk.cz/csk/files/prirucka_pro_skolni_knihovny.pdf).
- [15] ČUMPLOVÁ, L.; Nejezchlebová, J.; ŠVASTOVÁ, Z. : *Příručka pro školní knihovny jako studijní a informační centra na základních a středních školách*. [online]. [cit. 2009-10-04]. Dostupné z [www: <http://www.npkk.cz/csk/files/prirucka_pro_skolni_knihovny.pdf>](http://www.npkk.cz/csk/files/prirucka_pro_skolni_knihovny.pdf).
- [16] NEJEZCHLEBOVÁ, Jana. Pomoc veřejných knihoven s realizací průřezových témat a klíčových kompetencí. In: *Informační gramotnost 6*. 1. vyd. Brno : Moravská zemská knihovna v Brně, 2008. s. 87 - 90. ISBN 978-80-7051-179-4.
- [17] VÁŠOVÁ, Lidmila. *Úvod do bibliopedagogiky*. Praha : Nakladatelství ISV, 1995. 189 s., ISBN 80-85866-07-2.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Počet respondentů	59
Tabulka 2 Kolik knih doporučujete žákům přečíst během školního roku?	60
Tabulka 3 Jak si ověřujete, že žák danou knihu četl?	60
Tabulka 4 S kterými typy tištěných médií při hodině pracujete?	61
Tabulka 5 Jak ji žákům zprostředkujete?	61
Tabulka 6 Jak často s ní pracujete?	61
Tabulka 7 Jak s odbornými knihami pracujete?	62
Tabulka 8 Využíváte se žáky školní knihovnu?	62
Tabulka 9 Jak často ji využíváte?	62
Tabulka 10 Jste omezeni v množství nákupu knih pro školu?	62
Tabulka 11 Pokud ano, z jakých důvodů?	63
Tabulka 12 Navštěvujete se žáky veřejnou knihovnu?	63
Tabulka 13 Jak často?	63
Tabulka 14 Jaké konkrétní akce spojené s knihovnou jste v minulém roce navštívili?	63

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 <i>Inspiruje tě někdy úryvek ve školní čítance k přečtení celé knihy?</i>	64
Graf 2 <i>Děláš si sám výpisky z knih?</i>	65
Graf 3 <i>Jak si učitel ověřuje, zda jsi danou knihu četl?</i>	66
Graf 4 <i>Kde vyhledáváš informace potřebné do školy?</i>	66
Graf 5 <i>Jak často čteš knihy?</i>	69
Graf 6 <i>Kdy nejraději čteš knihy?</i>	70
Graf 7 <i>S kterými typy tištěných médií při hodině pracujete?</i>	72
Graf 8 <i>Jak je žákům zprostředkujete?</i>	73
Graf 9 <i>Jak často s nimi pracujete?</i>	73
Graf 10 <i>Jak pracujete s odbornými knihami?</i>	74
Graf 11 <i>Jak si učitel ověřuje, zda jsi danou knihu četl?</i>	76
Graf 12 <i>Kde vyhledáváš informace potřebné do školy?</i>	77
Graf 13 <i>Kolik knih doporučujete žákům přečíst během školního roku?</i>	78
Graf 14 <i>Jak si ověřujete, že žák danou knihu četl?</i>	78
Graf 15 <i>Využíváte se žáky školní knihovnu?</i>	81
Graf 16 <i>Jak často ji využíváte?</i>	82
Graf 17 <i>Navštěvujete se žáky veřejnou knihovnu?</i>	82
Graf 18 <i>Pokud ano, jak často?</i>	83
Graf 19 <i>Z jakých důvodů navštěvuješ veřejnou knihovnu?</i>	83
Graf 20 <i>Účastníš se akcí pořádaných knihovnou?</i>	84
Graf 21 <i>Pokud ano, jaké akce jsi navštívil v minulém školním roce?</i>	84

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 : Dotazník pro učitele

Příloha č. 2 : Dotazník pro žáky

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: DOTAZNÍK PRO UČITELE

Vážený pane učiteli/ paní učitelko,

obracím se na vás s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku, který bude podkladem pro moji diplomovou práci. Dotazník je anonymní, proto odpovídejte prosím pravdivě.

Velmi Vám děkuji za spolupráci.

Martina Mühlová, studentka PF TUL

Předměty, který vyučujete:.....

1. Kolik knih doporučujete žákům přečíst během školního roku?

- a) 0
- b) 1 – 2
- c) 3 – 4
- d) 5 – 7
- e) 8 – 10
- f) Libovolný počet

2. Jak si ověřujete, že žák danou knihu četl?

- a) Referátem
- b) Čtenářským deníkem
- c) Písemnou prací
- d) Testem
- e) Diskuzí
- f) Dramatizací
- g) Jiné:

.....

3. S kterými typy tištěných médií při hodině pracujete?

- a) Učebnice
- b) Beletrie
- c) Encyklopedie
- d) Slovníky
- e) Pravidla českého pravopisu
- f) Atlasy
- g) Jiné: .....

- 3.1 Jak je žákům zprostředkujete?
- Text okopíruji
  - Doporučím, aby si žáci zašli do knihovny
  - Dodám odbornou knihu sám
  - Zjistím, zda ji mají doma
  - Doporučím, aby si ji koupili
- 3.2 Jak často s nimi pracujete?
- Každou hodinu
  - Jednou za týden
  - Jednou za měsíc
  - Příležitostně
4. Jak pracujete s odbornými knihami?
- Vyhledávání pojmů
  - Srovnání jevů, událostí
  - Četba zajímavostí
  - Samostatná práce
  - Zadávání referátů
  - Práce s textem
  - Neuvedli
5. Využíváte se žáky školní knihovnu?
- Ano**
  - Ne**
- 5.1 Jak často ji využíváte?
- Denně
  - Aspoň 1x za týden
  - Aspoň 1x za měsíc
  - Méně než 1x za měsíc
  - Nikdy
6. Jste omezení v množství nákupu knih pro školu?
- Ano**
  - Ne**
- 6.1 Pokud ano, z jakého důvodu?
 .....
7. Navštěvujete se žáky veřejnou knihovnu?
- Ano**
  - Ne**
- 7.1 Jak často?
- Více jak 1x za měsíc
  - Méně než 1x za měsíc
  - Více jak 1x za pololetí

- d) Méně než 1x za pololetí
- e) Jen při akcích knihovny
- f) Nenavštěvuji

8. Jaké konkrétní akce spojené s knihovnou jste v minulém školním roce navštívili?

- a) Beseda se spisovatelem
- b) Výstava
- c) Noc s Andersenem

Příloha č. 2 : DOTAZNÍK PRO ŽÁKY

Obracím se na vás s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku, který bude podkladem pro moji diplomovou práci. Dotazník je anonymní, proto odpovídejte prosím pravdivě.

Velmi děkuji za Vaši spolupráci.

Martina Mühlová, studentka PF TU Liberec

Škola:

Třída:

Chlapec / dívka:

Zakroužkuj/ případně doplň:

1. Jak často čteš knihy?
  - a) Denně
  - b) Aspoň 1x týdně
  - c) Aspoň 1x za měsíc
  - d) Méně než 1 x za měsíc
  - e) Nikdy
2. Kdy nejraději čteš knihy?
  - a) Jen když se nudím, nemám co dělat
  - b) Při každé volné chvíli
  - c) O prázdninách
  - d) Když jsem nemocný
  - e) Před spaním
  - f) jiné: .....
3. Při výběru knihy mě nejvíce ovlivňuje:
  - a) Jméno autora
  - b) Název knihy
  - c) Úryvek (např. v čítance/ novinách/ apod.)
  - d) Film (natočený podle stejnojmenné knihy)
  - e) Doporučená četba z hodin literatury
  - f) Doporučení kamaráda
  - g) Doporučení učitele
  - h) Doporučení knihovnice
  - i) jiné: .....
4. Inspiruje tě někdy úryvek ve školní čítance k přečtení celé knihy?
  - a) **Zřídka**
  - b) **Často**
  - c) **Nikdy**
5. Děláš si sám výpisky z knih?
  - a) **Ano**
  - b) **Ne**

6. Jak si učitel ověřuje, zda si danou knihu četl?
- a) Referátem
  - b) Čtenářským deníkem
  - c) Písemnou prací
  - d) Testem
  - e) Diskuzí
  - f) Jiné:
- .....
7. Z jakých důvodů navštěvuješ veřejnou knihovnu?
- a) Chci si vybrat nějakou knihu ke čtení
  - b) Ze studijních důvodů
  - c) Přístup k internetu
  - d) Nenavštěvuji
8. Účastníš se akcí pořádaných knihovnou?
- a) **Ano**
  - b) **Ne**
- 8.1 Pokud ano, tak jaké akce jsi navštívil v tomto školním roce?
- a) Beseda se spisovatelem
  - b) Výstavy
  - c) Noc s Andersenem
9. Máš doma vlastní knihovničku?
- a) **Ano**
  - b) **Ne**
  - c) **Mám společnou s rodiči**
- 9.1 Odhadni, kolik máš v knihovničce knížek:
- a) 5 – 10
  - b) 10 – 20
  - c) 20 – 50
  - d) 50 – 100
  - e) 100 – 200
  - f) více jak 200
10. Jaký žánr knihy upřednostňuješ? (můžeš označit více odpovědí)
- a) Detektivní
  - b) Dobrodružné
  - c) Knihy o přírodě
  - d) Poezii, básničky
  - e) Humoristické příběhy
  - f) Příběhy o dospívajících
  - g) Dívčí romány
  - h) Sci-fi
  - i) Fantasy
  - j) Cestopisy
  - k) Naučné knihy
  - l) Encyklopedie

- m) Komiksy
- n) Historické

11. Uveď svoji nejoblíbenější knihu (název):

.....

12. Uveď název knihy (popřípadě autora), která ti utkvěla v paměti nejvíce:

.....
.....

13. Čteš rád knihy od téhož autora? Pokud ano, uveď jeho jméno.

- a) **Ano, autor:** .....
- b) **Ne**

14. Dostáváš knihy k narozeninám / k svátku / k Vánocům?

- a) **Ano**
- b) **Ne**

15. Povídáte si s rodiči o knížkách?

- a) **Ano**
- b) **Ne**

16. Předčítají / předčítali vám rodiče?

- a) **Často**
- b) **Občas**
- c) **Nikdy**

17. Kde vyhledáváš informace potřebné do školy?

- a) V učebnicích
- b) V encyklopediích
- c) Na internetu
- d) Zeptám se rodičů
- e) Zeptám se učitele